

ГАЛНЦЬКО- БОЛННСЬКЕ ЄВАНГЕЛІЄ XII СТОЛІТТЯ

Київ 2023

УДК [27-549-528.82+27-549-528.83]:091.5(477.82)"11"=163.1
Г15

Галицько-Волинське Євангеліє XII століття : Видання факсимального типу. Дослідження / Відп. ред. В. Мойсієнко. Київ : Горобець, 2023. 608 с.

ISBN 978-966-2377-75-0

Видання є першою публікацією факсимального типу пам'ятки української писемности – Галицько-Волинського Євангелія кінця XII ст., що зберігається у фондовій колекції російської Державної Третьяковської галереї (К-5348). За структурою – це Євангеліє-апракос повний з доданим місяцесловом. Наукова частина містить історіографічне, мовно-орфографічне та мистецьке дослідження рукопису.

Пам'ятка є цінним джерелом для вивчення церковнослов'янської мови української редакції.

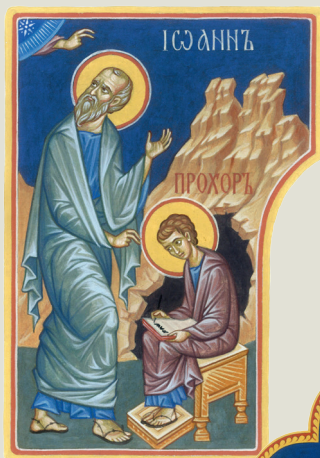
This edition is the first facsimile type publication of a monument of Ukrainian written language – the Galician-Volyn Gospel from the late 12th century, which is kept in the storerooms of the Russian State Tretyakov Gallery (K-5348). In terms of structure, it is a complete Gospel of the Day with an added menologion. The scientific part includes a historiographic, linguistic, orthographic and artistic study of the manuscript.

The literary monument is a valuable source for studying the Church Slavonic language of the Ukrainian recension.

УДК [27-549-528.82+27-549-528.83]:091.5(477.82)"11"=163.1

ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКЕ
ЄВАНГЕЛІЄ
XII століття

Дослідження

Галицько-Волинське Євангеліє: історія дослідження рукописної пам'ятки

Наукові студії над пам'яткою спадщини галицько-волинської середньовічної рукописної книжності – Євангелієм XII ст., що зберігається у фондовій колекції російської Державної Третьяковської галереї (К-5348) та відоме під назвою «Галицько-Волинське Євангеліє», а в історіографії XIX – початку XX ст. як «Типографське Євангеліє № 6» (або «№ 5»), чи в працях дослідників другої половини XX ст. як «Галицьке Євангеліє», або «Волинське Євангеліє», – тривають вже майже півтора століття. За цей період дослідниками було запропоновано низку версій щодо часу, місця, обставин написання та художнього оздоблення сторінок рукопису. Таке розмаїття версій пояснюється відсутністю на його сторінках вихідних записів переписувачів або маргіналій, раніших за другу половину XVII ст., які могли б дати точні відповіді на означені вище питання. Навіть обставини потрапляння рукопису до свого теперішнього місця перебування залишаються в багатьох аспектах нез'ясованими через відсутність відповідних супровідних документів щодо передачі пам'ятки до музею. Згідно з музейним каталогом, книга опинилась у збірці таким чином: Євангеліє знаходилось у бібліотеці московського Печатного двору, що згодом стала бібліоте-

ДИ|АКЪ | ІВА| АРБЕ|НЕ⁴; ним же виконаний запис обрахунку обсягу рукопису: СКИ ЛІ ЧІ | КІ ТЕТРАДЕ⁵ Д ЛІСТА.

До наукового обігу рукописна пам'ятка була введена у підготовлений до друку А. Бичковим посмертній праці І. Срезневського, в якій він навів короткий опис «одного з найкрасивіших рукописів давнього часу по пергамену», згадавши мініатюри із зображенням євангелістів Івана, Матвія і Марка (при цьому ім'я Луки чомусь не було згадане) та використання золота у першій половині книги, датуючи її 1150 р. або «близько того»⁵. Проте Срезневський не вказав, на яких підставах ним було визначено час написання Євангелія.

Подальше вивчення рукописної пам'ятки пов'язане з ім'ям філолога О. Соболевського, який виділив у тексті Типографського Євангелія № 6 низку мовних особливостей, притаманних, як він зазначав, галицько-волинській говірці; при цьому пам'ятка датувалась трохи ширшим хронологічним діапазоном, аніж у Срезневського, – XII–XIII ст.⁶

Окрім дослідження мовних особливостей, як додаток до наукового нарису історії мови, Соболевським була надрукована низка Євангельських читань, вміщених у рукописі на аркушах: 8–83в (Ів. 2: 1–11), 253в–26 (Ів. 10: 27–28), 463в–47 (Мт. 7: 24–29; 8: 1–4), 52–523в (Мт. 13: 3–12), 533в–54 (Мт. 13: 10–23), 653в (Мт. 21: 12–20), 68 (Мт. 22: 23–33), 122–1223в (Лк. 10: 19–21), 137 (Мр. 11:22–26) та 188–1883в (Ів. 19: 25–37)⁷.

⁴ Текст маргіналії наведено за припискою на арк. 12, 13, 14, 15, 16.

⁵ Срезневский И. И. *Древние памятники русского повременного письма (XI–XIV вв.) Общее повременное обозрение*. Санкт-Петербург, 1882. Стлб. 59–60.

⁶ Соболевский А. И. *Очерки из истории русского языка*. Ч. 1-я. *Университетские известия*. К., 1884. № 10. С. 11–16; Соболевский А. И. *Лекции по истории русского языка*. К., 1888. С. 12.

⁷ Соболевский А. И. *Прибавления III. Очерки из истории русского языка*. Ч. 1-я. *Университетские известия*. К., 1885. № 6. С. 22–28.

Висновки Соболевського щодо галицько-волинських мовних особливостей Типографського Євангелія № 6 та його датування XII–XIII ст. прийняли П. Владимиров⁸, який навів ще кілька прикметних мовних особливостей пам'ятки, а також Г. Воскресенський⁹, у праці якого містився короткий опис рукопису, була підкреслена наявність у місяцеслові пам'яті святих мучеників Бориса та Гліба під 28 липня, а також згаданий запис вже відомого нам рахівника Печатного двору – дяка Івана Арбенєва, який засвідчував надходження рукопису до «приказу» 1679 р.

Водночас, виділені Соболевським галицько-волинські мовні особливості на сторінках рукописів піддав гострій критиці філолог І. (В.) Ягич, який наполягав, що виділені першим словоформи при-таманні не лише галицько-волинським пам'яткам, а мають ширше, в тому числі київське походження. Відтак Ягич відносив Типографське Євангеліє № 6 до кола пам'яток київського походження, яке найвірогідніше було написане «до 1240 року»¹⁰.

У відповідь на критичну замітку Ягича, О. Соболевський поси-лив власні аргументи щодо галицько-волинських мовних особли-

⁸ Владимиров П. В. Обзор южно-русских и западно-русских памятников письменности от XI до XVII ст. Чтения в историческом обществе Нестора Летописца. К., 1890. Кн. IV. С. 112.

⁹ Воскресенский Г. А. Евангелие от Марка по основным спискам четырех редакций рукописного славянского евангельского текста с разночтениями из ста восьми рукописей Евангелия XI–XVI вв. Сергиев Посад, 1894. С. 42; Воскресенский Г. А. Характеристические черты четырех редакций славянского перевода Евангелия от Марка по ста двенадцати рукописям Евангелия XI–XVI вв. Москва, 1896. С. 34.

¹⁰ Ягич И. В. Отчет о присуждении Ломоносовской премии в 1883 году с приложением четырех критико-палеографических статей (с тремя литограф. таблицами). Сборник Отделения русского языка и словесности императорской Академии наук. Санкт-Петербург, 1884. Т. 33. С. 100–101, прим. 1.

востей рукописів, в тому числі й Типографського Євангелія № 6¹¹. Цим обміном критичних заміток дискусія між двома вченими не припинилась та тривала й надалі, хоча в наступних працях питання не торкалось саме цієї пам'ятки¹².

У цьому контексті варто зазначити, що в історіографії існує непорозуміння щодо праць Ягича, в яких він згадував Типографське Євангеліє № 6. Так, у деяких описах Галицько-Волинського Євангелія та працях, в яких його згадано¹³, зазначалося, ніби І. (В.) Ягич, опонуючи Соболевському щодо визначених ним ознак галицько-волинської говірки, які можна «пересунути» на південний схід, зокрема в «область Київську»¹⁴, вказав на київське походження рукопису. Проте у праці, на сторінки якої посилаються в цих студіях і яка продовжує дискусію між двома філологами, Ягич згадував Типографське Євангеліє, але не № 6 (5), а № 7¹⁵, опубліковане Соболевським в тих

¹¹ Соболевский А. И. Источники для знакомства с древнекиевским говором. [рец.] Четыре критико-палеографические статьи. Приложение к Отчету о присуждении Ломоносовской премии за 1883 год. И. В. Ягича. С 3 литогр. табл. СПб, 1884. Журнал Министерства народного просвещения. 1885. Ч. 237, февраль, с. 350–351.

¹² Загалом про цю дискусію докл. див.: Розов Н. До старо-руської діалектології (іще до питання про галицько-волинське наріччє). *Записки Наукового товариства імені Шевченка. Наукова часопись, присвячена передовсім українській історії, фіольовій й етнографії*. 1907. Т. LXXVII, кн. 3. С. 4–34.

¹³ Див., напр.: Попова О. С. Галицко-волинские миниатюры раннего XIII века (к вопросу о взаимоотношении русского и византийского искусства). *Древнерусское искусство. Художественная культура домонгольской Руси*. Москва, 1972. С. 285, прим. 5; *Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР. XI–XIII вв.* / Ред. кол.: Л. П. Жуковская (отв. ред.), Н. Б. Тихомиров, Н. Б. Шеламанова. Москва: Наука, 1984. С. 168; Запаско Я. П. *Пам'ятки книжкового мистецтва: Українська рукописна книга*. Львів: Світ, 1995. С. 239–242; Фрис В. Галицько-волинська книга XIII ст. *Княжа доба. Історія і культура*. 2007. № 1. С. 214.

¹⁴ Ягич И. В. *Критические заметки по истории русского языка*. Санкт-Петербург, 1889. С. 10–17.

¹⁵ Там же. С. 13–16.

же «Нарисах»¹⁶. Тим часом Ягич дійсно обстоював таки київське походження пам'ятки, при цьому як аргумент наводив працю (на той момент ще не опубліковану) В. Стасова, який незалежно дійшов висновку про київське походження Типографського Євангелія № 6 на підставі порівняльного характеру рукописних орнаментів.

Дійсно, у поясненні до складених В. Стасовим таблиць орнаментів у рукописах давнього та нового часу, які були надруковані у 1887 р. (і одразу отримали критичну рецензію Соболевського¹⁷), останній дійсно відніс Типографське Євангеліє № 6, датоване XII–XIII ст., до київських пам'яток, адже підзаголовок пояснення до 44-ї таблиці вказував на «Київ. Галич», причому на ній були зображені ініціали та заставки цього Євангелія, а також галицьких Євангелій 1144 та 1216 рр.¹⁸ Власне, до 44-ї таблиці із заголовком «Південно-руський (Київ, Галичина) XII–XIII століття» Стасов помістив написані на сторінках рукопису зображення ініціалів **В** (арк. 186, 196зв, 208, 210зв, 211), **К** (арк. 202зв), **П** (арк. 215зв, 227зв) та **Р** (арк. 166зв, 218зв, 219зв).

Міркування Ягича та Стасова щодо віднесення Типографського Євангелія № 6 до київського кола пам'яток не знайшли підтримки сучасників, тож рукопис увійшов до кола джерел з історії мови саме як галицько-волинська пам'ятка. При цьому час її створення дослідниками вказувався різний.

¹⁶ Соболевский А. И. Очерки... С. 8–11.

¹⁷ Соболевский А. И. Новый труд г. Стасова. [Рец.] Славянский и восточный орнамент по рукописям древнего и нового времени. Собрал и исследовал В. Стасов. СПб., 1884–1887. Университетские известия. 1887. № 5. С. 49–57.

¹⁸ Стасов В. В. Славянский и восточный орнамент по рукописям древнего и нового времени. Санкт-Петербург, 1887. С. 16.

Слідом за Срезневським, як пам'ятку середини XII або ширше – просто XII ст., розглядали Євангеліє О. Покровський, який провів ґрунтовне дослідження обставин появи книги в бібліотеці московського Печатного двору¹⁹, а також Є. Карський²⁰.

Слідом за Соболевським, до ширшого датування XII–XIII ст. або звуженого до кінця XII – початку XIII ст., або лише XIII ст. відносили час появи рукопису М. Волков²¹, О. Шахматов²², І. Шляпкін²³, О. Колесса²⁴, а також М. Дурново²⁵, який опублікував у своїй «Хрестоматії» Євангельське читання про воскресіння Лазаря, вміщене у Галицько-Волинському рукописі на аркушах 160зв–162зв (Ів. 11: 1–45). Кінцем XIII ст. датував пам'ятку також В. Щепкін²⁶.

Варто зазначити, що в описі Волинського Євангелія Я. Запаско зазначав, ніби до XIII–XIV ст. відносив час появи пам'ятки В. Іконников²⁷. Дійсно, у праці Іконникова серед низки галицько-волинських

¹⁹ Покровский А. А. Указ. соч. С. 26, 26–37, 51.

²⁰ Карский Е. Ф. Славянская кирилловская палеография. Ленинград, 1928. С. 45.

²¹ Волков Н. В. Статистические сведения о сохранившихся древнерусских книгах XI–XIV веков и их указатель. Санкт-Петербург, 1897. С. 34, 52.

²² Шахматов А. А. Исследования в области русской фонетики. Варшава, 1893. С. 23, 25–26 и сл.; Шахматов А. А. Курс истории русского языка (читан в С.-Петербургском ун-те в 1908 уч. г.): Введение. 2-е [литограф.] изд. Санкт-Петербург, 1910–1911. С. 256–258.

²³ Шляпкин И. А. Русская палеография по лекциям, читанным в императорском Санкт-Петербургском археологическом институте. Перепечатано с изданий слушателей 1905–1907 гг. с разрешения, но без просмотра автора. Санкт-Петербург, 1913. С. 99.

²⁴ Колесса О. Погляд на історію української мови. Інавгураційний виклад, виголошений в Українському університеті в Празі дня 23 жовтня 1921. Прага, 1924. С. 10.

²⁵ Дурново Н. Хрестоматия по истории русского языка. Пособие для преподавания русского языка в высших учебных заведениях. Выпуск I. Памятники XI–XV веков. Москва, 1914. С. 14–15; Дурново Н. Введение в историю русского языка. Ч. I. Источники. Врно, 1927. с. 44.

²⁶ Щепкин В. Миниатюра в русском искусстве дотатарского периода. *Slavia. Časopis pro slovanskou filologii*. Praga, 1927–1928. Roč. 6. S. 747.

²⁷ Запаско Я. П. Вказ. праця. С. 239.

пам'яток згадувалось «Ев. XIII–XIV в.»²⁸, проте така згадка не дозволяє впевнено стверджувати, що в монографії Іконникова мовилося саме про Типографське Євангеліє № 6 (5).

Одночасно з вивченням мовних особливостей пам'ятки тривали наукові студії над аналізом художнього оформлення сторінок рукопису. Початок дослідження було покладено публікацією ініціалів у вже згаданому вище альбомі В. Стасова. На вміщені тут знімки ініціалів **Р** із зображенням людського обличчя (арк. 166зв, 218зв), у контексті власних досліджень щодо особливостей зображення людських фігур в орнаментах XIV ст., звернув увагу мистецтвознавець О. Некрасов²⁹. Пізніше саме він першим опублікував знімки усіх чотирьох мініатюр із зображенням євангелістів, розміщених на аркушах 13в (Іван), 40зв (Матвій), 91 (Лука) та 129 (Марко), зазначивши збереження в композиції візантійського стилю, проте вже з переходом до стилю, коли ізограф зосереджувався на зовнішній красі, а не на внутрішній виразності³⁰, що розглядалось як поєднання візантійського та західного стилів³¹. Щодо часу виконання мініатюр, то Некрасов в їх датуванні слідував за Соболевським – XII–XIII ст.³² Щоправда у пізнішій праці Некрасова під фото мініатюри євангеліста Івана на арк. 13в міститься дата XIII–XIV ст.; те саме наведене в кінці його книги у списку ілюстра-

²⁸ Іконников В. С. *Опыт русской историографии*. К., 1908. Т. 2, кн. 1. С. 570.

²⁹ Некрасов А. *Очерки из истории славянского орнамента. Человеческая фигура в русском тератологическом рукописном орнаменте XIV века*. [Санкт-Петербург,] 1914. С. 34–35.

³⁰ Некрасов А. И. *Возникновение московского искусства*. Ленинград: Институт археологии и искусствознания РАНИОН, 1929. Т. 1. С. 190–191, рис. 81–84.

³¹ Некрасов А. И. *Древнерусское изобразительное искусство*. Москва: ИЗОГИЗ, 1937. С. 143.

³² Некрасов А. И. *Возникновение московского искусства*. С. 191.

цій³³. Оскільки у самому тексті книги пам'ятка датована XII–XIII ст.³⁴, можливо мав місце одрук. Кінцем XIII ст. датував мініатюри Галицько-Волинського Євангелія і мистецтвознавець В. Лазарев³⁵.

Тож мовознавчі, текстологічні та мистецтвознавчі дослідження Євангелія, здійснені наприкінці XIX – у першій половині XX ст., дозволили вченим встановити, що рукопис було написано на галицько-волинських теренах; місце його написання відобразилось як на мовних особливостях, так і в стилістиці художнього оздоблення, в якому відмічалось поєднання візантійського та західного стилів, притаманне саме цьому регіону. І хоча однастайності в датуванні пам'ятки не було, верхня хронологічна межа її написання не виводилася поза XIII ст.

Від другої половини XX ст. на деякий час намітилась тенденція омоложення мініатюр Галицько-Волинського Євангелія. Так, у програмній для союзних республік СРСР праці «Історія російського мистецтва» рукопис було датовано за стилем виконання мініатюр та їх колористичною гамою вже кінцем XIII – початком XIV ст.³⁶ Подібне тлумачення стилістики та датування мініатюр кодексу наявне у складеному П. Жолтовським відповідному розділі в «Історії українського мистецтва», в якому пам'ятка датована тим же хронологічним діапазоном³⁷.

³³ Некрасов А. И. *Древнерусское изобразительное искусство*. рис. 91 на с. 142, с. 391; на цю невідповідність звернула увагу О. Попова: Попова О. С. *Галицко-волинские миниатюры...* С. 285, прим. 4.

³⁴ Некрасов А. И. *Древнерусское изобразительное искусство*. С. 143.

³⁵ Лазарев В. Н. *История византийской живописи*. Москва: Искусство, 1947. Т. I. Текст. С. 182, 243–244.

³⁶ Воронин Н. Н., Лазарев В. Н. *Искусство западно-русских княжеств. История русского искусства*. Москва: Изд-во АН СССР, 1953. Т. I. С. 314, 316.

³⁷ Жолтовський П. М. Мініатюра XIV – першої половини XVII ст. *Історія українського мистецтва*: в 6 т. К., 1967. Т. 2. Мистецтво XIV – першої половини XVII ст. С. 325–325, іл. 228. Див. також: *Нариси з історії українського мистецтва* / під. ред. В. Г. Заболотного. Київ: Мистецтво, 1966. С. 39.

У подальшому тенденція до омолодження мініатюр рукописної пам'ятки продовжилась. Український мистецтвознавець Я. Запаско за стилістикою виконання мініатюр, орнаментів та ініціалів датував Євангеліє початком XIV ст.³⁸ На підставі аргументів Запаска, Н. Шеламанова у попередньому списку рукописів XI–XIV ст., які зберігались у сховищах СРСР, датувала Євангеліє початком XIV ст.³⁹

Пізніше Я. Запаско переглянув попередні висновки щодо часу виконання мініатюр, датувавши їх найвірогідніше 70–80-ми рр. XIII ст. та пов'язавши виконання, разом із написанням рукопису, з Володимирським скрипторієм князя Володимира Васильковича⁴⁰ (звідси й назва – «Волинське Євангеліє»). Важливо підкреслити, що Запаско також припускав можливість виконання ініціалів двома авторами, – на підставі відсутності золота та іншого відтінку кіноварі, починаючи з аркуша 169зв. Пізніше цю тезу підтримав А. Турилов⁴¹.

Подібна тенденція зміни у датуванні рукопису спостерігається і в працях іншого українського мистецтвознавця – Г. Логвина.

³⁸ Запаско Я. П. Матеріали до вивчення української рукописної орнаментики. *Матеріали з етнографії та мистецтвознавства*. К., 1959. Вип. 4. С. 131–132; Запаско Я. П. *Орнаментальне оформлення української рукописної книги*. К.: Вид. АН УРСР, 1960. С. 47, прим. 2; Запаско Я. П. Рукописна книга як попередник української друкованої книги. *З історії книги на Україні / відп. ред. С. К. Гутнянський*. К.: Наукова думка, 1978. С. 82.

³⁹ Предварительный список славяно-русских рукописей XI–XIV вв., хранящихся в СССР / сост. Шеламанова Н. Б. *Археографический ежегодник за 1965 год*. Москва: Наука, 1966. С. 221 (№ 581).

⁴⁰ Запаско Я. Скрипторій волинського князя Володимира Васильковича. *Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка*, Т. ССХХV. Праці історично-філософської секції. Львів, 1993. С. 191–193; див. також: Запаско Я. П. *Пам'ятки ...* С. 239; Запаско Я. П. *Доброписці славні тоді були. Нариси з історії українського рукописного мистецтва*. Львів: Афіша, 2003. С. 57.

⁴¹ Турилов А. А. Галицко-Волынское Евангелие. *Православная энциклопедия*. М., 2005. Т. 10 (Второзаконие – Георгій). С. 340.

Якщо спершу вчений дотримувався датування мініатюр початком XIV ст.⁴², то в подальшому поступово він доходить висновку про давніше їх виконання, датуючи вже кінцем XIII – першою третьою XIV ст. з імовірнішою верхньою хронологічною межею⁴³, кінцем XIII – початком XIV ст.⁴⁴ або вже просто кінцем XIII ст.⁴⁵ Імовірним місцем написання рукопису Логвин визначав Галич⁴⁶ (тож і запровадив назву «Галицьке Євангеліє»), відзначаючи відмінний стиль виконання мініатюр від волинських рукописних пам'яток⁴⁷, а можливим замовником називав Льва Даниловича або його сина Юрія⁴⁸, пізніше – лише Льва Даниловича⁴⁹. Висловлене Логвиним припущення про можливого замовника – Льва Даниловича, яке автоматично «підтягувало» датування пам'ятки до кінця XIII ст., увійшло навіть до багатотомної «Історії УРСР»⁵⁰. У контексті поглибленого мистецтвознавчого дослідження чотирьох мініатюр, на підставі відмінностей у стилістиці виконання, Логвин обґрунтовував тезу про те, що над мініатюрами працювали два мініатюристи: перший, можливо старший за віком, виконав зображення

⁴² Логвин Г. *Украинское искусство X–XVIII вв.: очерк*. Москва: Искусство, 1963. С. 108–109, рис. 55; Міляева Л., Логвин Г. *Українське мистецтво XIV – першої половини XVII століть*. К.: Мистецтво, 1963. С. 27–28.

⁴³ Логвин Г. Н. *По Україні. Стародавні мистецькі пам'ятки*. К.: Мистецтво, 1968. С. 269.

⁴⁴ Логвин Г. Живопис Волині XI–XIV ст. *Образотворче мистецтво*. 1972. № 1. С. 23.

⁴⁵ Логвин Г. Н. *З глибин. Давня книжкова мініатюра XI–XVIII століть*. К.: Дніпро, 1974. С. 38–40.

⁴⁶ Логвин Г. Н. *По Україні*. С. 69.

⁴⁷ Логвин Г. Живопис Волині XI–XIV ст. С. 23.

⁴⁸ Логвин Г. Н. *По Україні*. С. 69.

⁴⁹ Логвин Г. Живопис Волині XI–XIV ст. С. 23.

⁵⁰ *История Украинской ССР: в 10 т.* К.: Наук. думка, 1982. Т. 2: Развитие феодализма. Нарастание антифеодальной и освободительной борьбы (вторая половина XIII – первая половина XVII в.). С. 214.

євангелістів Матвія та Івана, а другий, його учень, виконав зображення Марка та Луки⁵¹.

До подібних висновків щодо написання мініатюр Галицько-Волинського Євангелія різними ізографами дійшла Н. Розанова, проте щодо часу виконання рукопису, на підставі близькості стилістики живописних прийомів до комнінівського мистецтва, дослідниця визначила верхню можливу хронологічну межу появи мініатюр серединою XIII ст.⁵² Пізніше висновки дослідниці щодо кількості майстрів, як зазначено в каталозі Державної Третьяковської галереї, були підтверджені реставраторами М. Віктуріною (1976 р.) та Г. Биковою (1992–1994 рр.), які виявили відмінності в техніці виконання зображення євангелістів Марка та Луки від зображення євангеліста Матвія, детальний опис яких міститься в каталозі⁵³.

Дещо іншої думки дотримувалась мистецтвознавиця О. Попова, якій належить наразі найґрунтовніший порівняльний аналіз та докладний опис усіх чотирьох мініатюр Галицько-Волинського Євангелія, чому була присвячена окрема публікація дослідниці⁵⁴. Попова розглядала стилістику мініатюр як своєрідний перехід

⁵¹ Логвин Г. Н. З глубин. С. 122, 124, 126.

⁵² Розанова Н. Древнерусские рукописи в собрании Государственной Третьяковской галереи. *Вопросы русского и советского искусства: материалы научных конференций* / Государственная Третьяковская галерея. Москва: Советский художник, 1971. Вып. 2. С. 46–48.

⁵³ Государственная Третьяковская галерея. *Каталог собрания*. С. 57; також див. опис мініатюр на с. 49, 51. На жаль, безпосередньо ознайомитись з відповідними реставраційними звітами можливості немає.

⁵⁴ Попова О. С. Галицко-волинские миниатюры раннего XIII века (к вопросу о взаимоотношении русского и византийского искусства). *Древнерусское искусство. Художественная культура домонгольской Руси*. Москва, 1972. С. 283–315; пізніше ця стаття з невеликим доповненням була видана в складі окремої монографії: Попова О. С. *Византийские и древнерусские миниатюры*. Москва: Индрик, 2003. С. 123–151, илл. 137–141.

від комнінівського до палеологівського стилю, адже зображення євангелістів містять в собі риси їх обох, при цьому все ж наголошується, що останній стиль переважає; окрім того, вчена відмітила певний вплив західноєвропейського мистецтва на малюнок. Щодо кількості майстрів, то Попова дотримувалась думки, що всі мініатюри виконані одним ізографом, у першій чверті або першій третині XIII ст. Короткий виклад спостережень мистецтвознавці був згодом опублікований в узагальнюючій праці 1983 р., присвяченій загалом мініатурам XI–XV ст.⁵⁵, що була скороченим варіантом її франкомовної праці 1975 р., в якій Євангеліє було датоване давнішим часом: кінцем XII – початком XIII ст.⁵⁶

Висновки Попової щодо поєднання у виконанні на сторінках рукопису зображень євангелістів змішаного пізнього комнінівського та раннього палеологівського стилів підтримала Т. Ухова. Проте питання встановлення часу їх виконання дослідниця залишила відкритим, вказавши на наявність двох дискусійних хронологічних проміжків – це початок XIII ст. або межа XIII–XIV ст.; обидві дати були вказані у підписах до ілюстрацій⁵⁷.

У подальших мистецтвознавчих студіях час виконання Галицько-Волинського Євангелія так і залишився невизначеним, маючи розбіжність у сотню років, – на підставі стилістичних особливостей, часто у відриві від палеографічних та мовних спостережень, їх датували від кінця XII до кінця XIII ст.

⁵⁵ Попова О. С. Русская книжная миниатюра XI–XV вв. *Древнерусское искусство. Рукописная книга. Сборник третий*. Москва: Наука, 1983. С. 26, 28..

⁵⁶ Popova O. *Les miniatures russes du XI-e au XV-e siècle*. Leningrad: Éditions d'art Aurore, 1975. P. 32–42, il. 15–18.

⁵⁷ Ухова Т. Б. Книжная миниатюра Древней Руси. *Триста веков искусства: искусство европейской части СССР*. Москва: Искусство, 1976. С. 219–220, рис. 218–219.

В узагальнюючій праці Е. Смирнової та В. Сараб'янова час виконання мініатюр віднесений з більшою вірогідністю до кінця XII ст. за стилем їх виконання, який автори називають доволі прогресивним в порівнянні з палеографічним датуванням пам'ятки початком XIII ст.⁵⁸

М. Фіголь в цілому схилявся до датування Галицько-Волинського Євангелія Поповою, тобто першою третиною XIII ст.; за цією ж дослідницею він подав основні характеристики зображень та зазначив, що їх виконання було здійснено одним майстром, хоча й наводить думку Г. Логвина про можливість двох ізографів, які оздоблювали Євангеліє. Причому Фіголь припускає можливість виконання мініатюр художником-монументалістом, який був знайомий із принципами фрескового живопису в Галичі, де, на думку вченого, і було виконано рукопис⁵⁹.

В. Пуцко спершу датував мініатюри Галицько-Волинського Євангелія початком XIII ст.⁶⁰, приставши, вочевидь, до датування Попової. Проте пізніше, готуючи відповідний розділ для сучасної «Історії українського мистецтва», він схилювався до датування Я. Запасака щодо віднесення часу появи мініатюр до кінця XIII ст. та визначення місцем їх виконання давній Володимир, а також до думки Г. Логвина щодо двох майстрів-ізографів, які виконали означені мініатюри⁶¹.

⁵⁸ Сараб'янов В. Д., Смирнова Э. С. *История древнерусской живописи*. Москва: Изд-во Православного Свято-Тихоновского гуманитарного университета, 2007. С. 225, 227.

⁵⁹ Фіголь М. П. *Мистецтво стародавнього Галича*. К: Мистецтво, 1997. С. 171–173. На початку опису рукопису (с. 171) вказано, що Євангеліє датовано «XII ст.», проте це – явний одрук, адже у подальшому тексті мовиться про рукопис як пам'ятку XIII ст.

⁶⁰ Пуцко В. Г. Иллюминированная древнерусская книга XI–XIII в. *Древняя Русь. Вопросы медиевистики*. 2001. № 3(5). С. 50, 53.

⁶¹ Пуцко В. Ілюмінування рукописної книги. *Історія українського мистецтва: у 5 т. / гол. ред. Г. Скрипник. К. 2010. Т. 2: Мистецтво середніх віків. С. 953–954, іл. на с. 954–955.*

У праці українського дослідника В. Александровича було наведено доволі коротку характеристику художнього оформлення Євангелія, а час написання мініатюр, як у Я. Запасака, віднесений до останньої третини XIII ст.⁶² Прикметно, що висновки вченого підтримала, з посиланням на його працю, і відома дослідниця української рукописної книги В. Фрис⁶³.

Так само останньою чвертю XIII ст. датувала мініатюри Галицько-Волинського Євангелія польська дослідниця М. Сморгонг-Ружицька, аналізуючи їх у контексті вивчення мініатюр Лавришівського Євангелія, з якими ті виявляють значну схожість⁶⁴. У контексті зв'язку обох рукописів важливо відзначити здійснені українськими дослідниками Л. Гнатенко та В. Мойсієнком спостереження над протографами Лавришівського Євангелія, одним з яких, як обґрунтовано доводять вчені, було саме Галицько-Волинське Євангеліє, з яким працював перший переписувач (написав текст до арк. 61зв Лавришівського Євангелія)⁶⁵. Отримані результати визначення одного з протографів надзвичайно важливі з огляду на з'ясування іс-

⁶² Александрович В. *Мистецтво Галицько-Волинської держави*. Львів, 1999. С. 46–47; див. також: Александрович В. *Українське малярство XIII–XV ст.* Львів, 1995. С. 67, прим. 46.

⁶³ Фрис В. Вказ. праця. С. 214.

⁶⁴ Smorąg-Różycka M. *Ewangeliarz Ławryszewski*. Kraków, 1999. S. 100; Сморгонг-Ружицька М. Художнє оздоблення Лавришівського Євангелія. *Лавришівське Євангеліє XIV століття. Видання факсимільного типу. Дослідження*. К.: Горобець, 2018. С. 427.

⁶⁵ Гнатенко Л. Лавришівське Євангеліє – пам'ятка литовсько-руської книжної писемності та історії. *Лавришівське Євангеліє XIV століття. Видання факсимільного типу. Дослідження*. К.: Горобець, 2018. С. 393; Мойсієнко В. Протографи і мова Лавришівського Євангелія. *Лавришівське Євангеліє XIV століття. Видання факсимільного типу. Дослідження*. К.: Горобець, 2018. С. 432–450. Див. також: Гнатенко Л. А., Мойсієнко В. М. Кодикологічно-палеографічні та фонетичні особливості Лавришівського Євангелія. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2020. Вип. 25. С. 148–162.

торичної долі Галицько-Волинського Євангелія, адже певний час обидві книги перебували в одному місці.

Паралельно із дослідженням художніх особливостей оформлення Галицько-Волинського Євангелія продовжились і текстологічні студії над пам'яткою. Зокрема, в контексті вивчення особливостей формування текстів повного Євангелія-апракосу за текстами різних рукописів, в тому числі й Галицько-Волинського, працювала мовознавиця Л. Жуковська, яка віднесла час написання рукопису до XIII ст.⁶⁶ В історіографії можна зустріти також посилання на узагальнюючу монографію Л. Жуковської 1976 р., проте в цьому випадку конкретна вказівка на датування рукопису відсутня, а визначити її можна лише побіжно на підставі пропонованої типології Євангелій⁶⁷. Прикметно, що у цій праці Жуковська вказала, що Галицько-Волинське Євангеліє тяжіє до двох галицько-волинських Євангелій XII ст. (Добрилового та Типографського № 6), що можна трактувати як обережне віднесення вірогіднішого часу виконання рукопису до початку XIII ст.⁶⁸ Побіжним підтвердженням цьому є «постаріння» Євангелія у редагованому нею «Зведеному каталозі» рукописних пам'яток, що зберігалися в СРСР, в якому пам'ятка датована кінцем XII (?) – початком XIII ст.⁶⁹

⁶⁶ Жуковская Л. П. Типология рукописей древнерусского полного апракоса XI–XIV вв. В связи с лингвистическим изучением их. *Памятники древнерусской письменности. Язык и текстология*. Москва: Наука, 1968. С. 328; Жуковская Л. П. Рукописи полного апракоса Милятинского класса. *Памятники русского языка. Вопросы исследования и издания*. Москва: Наука, 1974. С. 60.

⁶⁷ Жуковская Л. П. *Текстология и язык древнейших славянских памятников*. Москва: Наука, 1976. С. 364.

⁶⁸ Там само. С. 310.

⁶⁹ *Сводный каталог славяно-русских рукописных книг ...* С. 167–168.

Таке датування рукописної пам'ятки нині найпоширеніше. Воно наявне в коротких описах Галицько-Волинського Євангелія, зроблених А. Туриловим⁷⁰ та В. Любашенко⁷¹. Дослідниця руського середньовічного місяцеслова О. Лосева, залучаючи місяцесловну частину, вміщену в рукописі на аркушах 194–224, датувала його кінцем XII – початком XIII ст.⁷² Цим самим хронологічним діапазоном датували рукопис упорядники видання, присвяченого історії Євангелія від Івана та Матвія у слов'янській традиції⁷³.

Окрему розвідку, спрямовану на визначення часу та імені замовника написання Галицько-Волинського Євангелія, присвятив російський дослідник В. Майоров⁷⁴; пізніше він дещо поглибив попередні висновки в окремому розділі монографії, присвяченій історії зв'язків Русі з Візантією та Західною Європою у XII–XIII ст.⁷⁵ На підставі виконаних палеографами та мистецтвознавцями спостережень, вчений підтримав версію про раннє датування пам'ятки,

⁷⁰ Турилов А. А. Указ. соч. С. 340.

⁷¹ Любашенко В. Церковні рукописи Галицько-Волинської Русі XII–XIV століть: спроба узагальнення. *Княжа доба: історія і культура*. Львів, 2011. Вип. 5. С. 73–75.

⁷² Лосева О. В. Периодизация древнерусских месящесловов XI–XIV в. *Древняя Русь. Вопросы медиевистики*. 2001. № 4. С. 19, 26, 33; Лосева О. В. *Русские месящесловы XI–XIV вв.* Москва: Памятники исторической мысли, 2001. С. 92, 122.

⁷³ *Евангелие от Иоанна в славянской традиции* / Изд. подг. А. А. Алексеев, А. А. Пичхадзе, М. Б. Бабицкая, И. В. Азарова, Е. Л. Алексеева, Е. И. Ванеева, А. М. Пентковский, В. А. Ромодановская, Т. В. Ткачева. Санкт-Петербург: Российское библейское общество, 1998. С. 73; *Евангелие от Матфея в славянской традиции* / Изд. подг. А. А. Алексеев, И. В. Азарова, Е. Л. Алексеева, М. Б. Бабицкая, Е. И. Ванеева, А. А. Пичхадзе, В. А. Ромодановская, Т. В. Ткачева. Санкт-Петербург: Российское библейское общество, 2005. С. 9.

⁷⁴ Майоров А. В. Древнерусское рукописное евангелие апракос из собрания Государственной Третьяковской галереи: к вопросу о датировке и атрибуции. *Вопросы музееологии*. Санкт-Петербург, 2010. № 1. С. 160–166.

⁷⁵ Майоров А. В. *Русь, Византия и Западная Европа: Из истории внешнеполитических и культурных связей XII–XIII вв.* Санкт-Петербург: Дмитрий Буланин, 2011. С. 432–442.

відніси її до початку XIII ст. Замовником Галицько-Волинського Євангелія він вважає старшу доньку візантійського імператора Ісака II Ангела – принцесу Єфросинію, яка близько 1200 р. стала дружиною галицько-волинського князя Романа Мстиславича. Виконавцем мініатюр, як припускає дослідник, був візантійський, а точніше – константинопольський майстер, який, покинувши столицю імперії, опинився при дворі галицько-волинських князів, зокрема у безпосередньому оточенні княгині Єфросинії. Відмічені мистецтвознавцями елементи романського стилю кінця XII – початку XIII ст., що виявляється в мініатюрах, Майоров схильний пояснювати уподобаннями Єфросинії, яка підтримувала зв'язки із сестрою Іриною-Марією, дружиною німецького короля Филипа Швабського, з яким підтримував союзницькі відносини і Роман Мстиславич. Тож майстер, який слідував пізньоконнінським зразкам живопису, серед іншого мав і художні зразки західноєвропейської традиції, до яких він так чи інакше звертався. Вірогідними обставинами до створення Галицько-Волинського Євангелія стало прийняття Єфросинією на початку 1220-х рр. чернечого постригу. Власне, таке датування співпадає з датою рукопису, наявному в каталозі Державної Третьяковської галереї⁷⁶.

Таким чином, як бачимо, за майже півтора століття наукових студій над Галицько-Волинським Євангелієм дослідники змогли наразі відносно чітко локалізувати регіон та приблизні хронологічні рамки появи рукопису; проте конкретніші питання стосовно місця та часу його створення, особи замовника та подальшого користування книгою до моменту її надсилання до Московського Печатного двору ще чекають свого розв'язання. Сподіваюсь, важ-

⁷⁶ *Государственная Третьяковская галерея. Каталог собрания*. С. 44.

ливим кроком на шляху до вирішення цих питань стане факсимільне видання Галицько-Волинського Євангелія із дослідницькою частиною, покликаною висвітлити різноманітні аспекти сучасного вивчення рукописної пам'ятки, адже лише такий комплексний підхід здатний вирішити ті різнопланові завдання, які стоять перед сучасною українською кодикологією.

творшии. аще некогда бытъ
моуи. а мнѣ мнѣмъ глѣютъ
неродити сасъ кѣше. не мож
црствѣ жнѣ. глаголютъ
когда жетъ убо кѣ родити сасъ
жетъ кѣ торонѣ убо кѣ сасъ
неродити сасъ. ѿ кѣщаи. а мнѣ
тебѣ. аще кѣ то неродити сасъ
жетъ кѣ црствѣ жнѣ кѣ нѣ
ти плоти кѣ. а роженю
не дѣнѣ сасъ кѣ кѣ сасъ кѣ
ва мѣ родити сасъ кѣ кѣ
дѣше тѣмъ глаголютъ
доу прѣходити кѣ кѣ
кѣ роженю ѿ дѣа. ѿ кѣщаи
како могоу тѣ кѣ кѣ
моу. тѣ кѣ кѣ кѣ кѣ
кѣ кѣ. а мнѣ мнѣмъ глѣютъ
глаголютъ. неже кѣ кѣ кѣ
кѣ кѣ. не кѣ кѣ кѣ кѣ кѣ
аще кѣ кѣ кѣ кѣ кѣ

Церковнослов'янська мова української редакції в Галицько-Волинському Євангелії

Рукописне Євангеліє, що зберігається в бібліотеці Державної Третяковської галереї (Росія), ГТГ К-5348, науковій громадськості давно відоме, але увагу привертало передовсім з погляду мистецького оздоблення. Опису мініатюр євангелістів присвячено кілька ґрунтовних досліджень. Графіко-палеографічні та мовні характеристики рукопису вивчені не достатньо¹. Як і щодо багатьох інших не датованих і не локалізованих найдавніших текстів української писемности, залишається проблема потрактування, наскільки це можливо, місця й часу створення. Наразі немає єдиної думки щодо місця переписування – в Галичині чи Волині, тому в медієвістиці поширені дві його назви: Галицько-Волинське й Волинське². Віддавна в історії славістики цей рукопис іще називали Євангелієм Типографським № 6³. Останнім часом у літературі за цим рукопи-

¹ Наразі в плані вивчення мовних особливостей назвемо лише невеличку розвідку О. Соболевського, див.: Соболевский А. Типографское Евангелие № 6, XII–XIII вв. А. И. Соболевский. Труды по истории русского языка. Том. 1. Москва, 2004. С. 11–16.

² Любашенко В. Церковні рукописи Галицько-Волинської Русі XII–XIV століть: спроба узагальнення. *Княжа доба: історія і культура* / [відп. ред. В. Александрович]; НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2011. Вип. 4. С. 73; Запаско Я. Українська рукописна книга. Львів, 1995. С. 239–242; Турилов А. А. *Галицко-Волинское Евангелие*. Доступ 06.10.2021: <https://www.pravenc.ru/text/161543.html>

³ Соболевский А. Типографское Евангелие № 6 ... С. 11. Проте щодо назви «Типографське» та його порядкового номера 6 і 7 в літературі існує плутанина: зокрема, Типографському Євангелію № 7 у Соболевського відповідають Типографське № 6 (Тип-6)

сом закріпилася назва «Галицько-Волинське Євангеліє», яку використовуватимемо й ми (далі ГВЄ).

За більшістю (але не всією) ознак – палеографічних, мовних, художнього оздоблення – рукопис загалом тяжіє до української галицько-волинської писемної школи. Як і інші точно не датовані пам'ятки, аналізоване Євангеліє має значні розходження у висновках дослідників щодо часу його переписування: від кінця XII до початку XIV ст.⁴ За нашими спостереженнями, Євангеліє переписав один писець досить охайним уставом, літери якого пропорційні за висотою і шириною (уписуються в квадрат).

Перед характеризуванням мовних та орфографічних особливостей варто зауважити, що переписувач допускав багато невимушених помилок/описок. Це важливо для потрактування тих чи інших рис пам'ятки. Передовсім укажемо на пропуски букв та складів: **водо и дхмь** 5зв., **око за ко** 40, **вз сьдѣніе имъ** 47 (пор. у МЄ **вз сьвѣдѣніе имъ** с. 68), и **придохъ** и 61зв. (пор. у ДЄ и **приведохъ** и с. 170), **по стинѣ** 78 (пор. у ДЄ **по истинѣ** с. 211), **оходящеи мнози** 84 (пор. у БЄ **ѡходящи** с. 43), **не рамѣаху** 121зв. (пор. у МЄ **не разоумѣаху** с. 136), **авъ** (треба **авьє**) 149зв., **оучени** него (пор. ДЄ

у Л. Жуковської (див.: Жуковская Л. П. *Текстология и язык древнейших славянских памятников*. Москва, 1976. С. 310, 362) та Я. Запаса (див.: Запаско Я. *Українська рукописна книга*. Львів, 1995. С. 195); Типографському Євангелію № 6 у Соболевського відповідають Євангеліє К-5348 («галицько-волинская рукопись» – Трт) у Жуковської (див.: Жуковская Л. П. *Текстология и язык ...* С. 310, 362) та «Волинське» у Я. Запаса (див.: Запаско Я. *Українська рукописна книга...* С. 239). Див. про назви цього рукопису в історіографії ще статтю в цьому виданні В. Корнієнка «Галицько-Волинське Євангеліє: історія дослідження рукописної пам'ятки». С. 479

⁴ *Государственная Третьяковская галерея. Каталог собрания*. Лицевые рукописи XI–XIX веков. Книга первая. Лицевые рукописи XI–XVII веков / Авт. вступ. ст. Е. В. Гладышева, Н. В. Розанова; авт.-сост. каталога: Е. В. Буренкова, Е. В. Гладышева, Л. В. Нерсисян, Н. В. Розанова, Е. М. Саенкова, Г. П. Чинякова. Москва: Сканрус, 2010. С. 55–57.

ГЄ 180зв., родисѡ ТипЄ 1зв.) / в ГВЄ – ѿ бѧ родивѡша сѧ 2зв.; грядѡи по мѡнѣ Ів 1/15 Іоан. с. 3 (грядѡи по мѡнѣ ОЄ 3, МЄ с. 31, ТипЄ 1зв., ГЄ 180зв., ХЄ с. 4, ЄЄ с. 41, ЛЄ 1зв.) / в ГВЄ – идѡи по мѡнѣ 2зв.; до врѡха Ів 2/7 Іоан. с. 8 (до врѡха ОЄ 12, до врѡха МЄ с. 36, ТипЄ 8, ДЄ с. 53) / в ГВЄ – до верхоу 8; до тѡи же сѡблюде Ів 2/10 Іоан. с. 8 (МЄ с. 36, ДЄ с. 53) / в ГВЄ – а тѡи сѡблюде 8зв.; не бѡдетѡ осѡжденѡ Ів 3/18 Іоан. с. 12 (ОЄ 12зв., МЄ с. 37, ДЄ с. 53, ЛЄ 9) / в ГВЄ – не осоуженѡ боудетѡ 8зв.; си и сѡнѡ такожде. творитѡ Ів 5/19 Іоан. с. 21 (си и сѡнѡ творитѡ ОЄ 13, МЄ с. 37, си и сѡнѡ тако же творитѡ ДЄ с. 53) / в ГВЄ – и сѡнѡ то же творитѡ 9; оуслѡшатѡ глѡсѡ сѡѧ бѡжитѡ Ів 5/28 Іоан. с. 22 (МЄ с. 38, ДЄ с. 56, оуслѡшатѡ гласѡ ѡго ОЄ 14) / в ГВЄ – оуслѡшатѡ глѡсѡ сѡѧ бѡжитѡ и оуслѡшавѡше и оживутѡ 9зв.; вѡ грѡсѡвашемѡ оумьрете ѡможе Ів 8/21 19 Іоан. с. 39 (... ѡко ѡмо же ОЄ 28, ... ѡко амо же МЄ с. 45, ... амо же ДЄ с. 75) / в ГВЄ – вѡ грѡсѡвѡхѡ вашихѡ оумьрете ѡко же 19; хождѡше ѡс вѡ цѡркве вѡ притворѡ Ів 10/23 Іоан. с. 49 (... вѡ цѡркве ... ОЄ 36зв., МЄ с. 50, ДЄ с. 87, вѡ цѡркве бѡжи ЮЄ Іоан. с. 49) / в ГВЄ – хождѡше ѡс вѡ храмѡ бѡжи вѡ притворѡ 25;

від Матвія: оґца вашого иже на небѡсѡхѡ Мт 5/45 Мтф. с. 36 / в ГВЄ – оґцѧ вашого иже естѡ на небѡсѡхѡ (... иже... МЄ с. 63, АЄ 25, ГЄ 11, ТипЄ 33, ДЄ с. 122, ОрЄ 3, ХЄ 30) 41; возьметѡ бо конѡчинѡ своиѡ отѡ ризѡи Мт 9/16 Мтф. с. 52 / в ГВЄ – одеретѡ бо сѧ на конецѡ свои (+одеретѡ ЛврЄ 48, отѡдеретѡ МЄ с. 65, отѡдеретѡ ЛЄ 48зв., ЮЄ Мтф. с. 52, ѡдерѡтъ ТипЄ 35, ѡдрѡтъ ДЄ 128) 43зв.; на пѡтъ ѡзѡсѡ не идѡте Мт 10/5 Мтф. с. 55 / в

Іоан. та Мтф. (див. у списку літератури), де перед скісною дужкою «/» подаємо давній текст за Маріїнським Євангелієм.

ГВЄ – вѣз поуѣть страньскѣ не идѣте (... страньнѣ... МЄ с. 66, ТипЄ 36зв., ДЄ с. 131) 44зв.; до ада сѣнидеши Мт 11/23 Мтф. с. 63 / в ГВЄ – до темнаго облизь сѣнидеши (до тѣмьнаго облизь сѣнидеши МЄ с. 69, ЮЄ Мтф. с. 63, ТипЄ 41, до тѣмьнаго облизь сѣнидеши ДЄ с. 140) 49; мѣгаре и любодѣица Мт 21/31 Мтф. с. 114 / в ГВЄ – мѣгари же и грѣшници (мѣгаре и любодѣица МЄ с. 86, мѣгаре же и любодѣица ТипЄ 63зв., мѣгари и любодѣица ДЄ с. 185) 67зв.; на ономѣ полоу Мт 14/22 Мтф. с. 81 / в ГВЄ – на ономѣ странѣ (на ономѣ страномѣ МЄ с. 86, ЮЄ Мтф. с. 81, ДЄ с. 172) 62зв.; фарисею слѣпе Мт 23/26 Мтф. с. 125 / в ГВЄ – фарисѣю слѣпѣе (слѣпе ДЄ с. 191, слѣпѣ МЄ с. 88, ЮЄ Мтф. с. 125) 70; сѣа подѣгаремьнича Мт 21/5 (сѣа ѣаремьнича МЄ с. 176, сѣа ѣаремьнича ХЄ 122, сѣа подѣгаремьнича ОрЄ 96зв., сѣа ѣаремьника ДЄ с. 426, БЄ с. 233) 162зв.; всѣ колѣна ѣзѣкѣ Мт 24/30 (всѣ колѣна земљѣнаѣ МЄ с. 182, земљѣнаѣ ХЄ 125, земљѣнаѣ ДЄ с. 436, ОрЄ 99зв., зѣмљѣнаѣ БЄ с. 243, всѣ колѣна земљѣскаѣ Мтф. с. 131) 166зв.; ѡвомоу вѣда пѣть талантѣ Мт 25/15 (+БЄ с. 254, овомоу да МЄ с. 187, овомоу даѣть ДЄ с. 448, ХЄ 12зв.) 167зв.; нарицаемѣи ѣдсимани Мтф. с. 144 / в ГВЄ – нарицаемоу гетсиманѣ Мт 26/36 (геѡсимани МЄ с. 194, в інших рукописах – геѡсимани, геѣсимани, геѣсимани, геѣсимани, геѡсимани, геѣсимани Мтф. с. 144) 173зв.;

від Луки: и питѣи мнозѣ Л 7/25 (и ници МЄ с. 115, и пици ГЄ 131зв., и пици ТипЄ 88зв., ДЄ с. 265, БЄ с. 77, ОрЄ 48зв., ЛврЄ 90зв.) 99; подаѣть емоу скоро//лоупию Л XI/12 (+скоропию ЛврЄ 96зв., скѣрпию МЄ с. 123, ТипЄ 98зв., ОрЄ 55, скоропию ГЄ 144, БЄ с. 100, скѣрпѣю подаѣть емоу ДЄ с. 286) 107зв.; ѡцѣ вашѣ цюдрѣ еѣть

Л 6/36 (+цѣдръ ЛврЄ 89зв., ...мѣсрдъ... МЄ с. 132, ...мѣрдъ... ДЄ с. 261, ...мѣрдъ... ТипЄ 86зв., ХЄ 73, ...милосердъ... БЄ с. 73) 97зв.;

від Марка: боуѣмъ вѣтрѣмъ М 4/37 (...вѣтрѣмъ МЄ с. 98, ДЄ с. 216, БЄ с. 34) 140; всесъжагаемъзнихъ М 12/33 (вѣхъ въ съжъжени МЄ с. 154, ДЄ с. 367, ОрЄ 77, всехъ въ съжъжениі ТипЄ 136, вѣхъ въ сожъжѣниі БЄ с. 182) 140; вѣнѣ на распѣти М 11/4 (вѣнѣ на распоутиі МЄ с. 157, ТипЄ 142зв., вѣнѣ на распѣти ДЄ с. 380, на распоутиі БЄ с. 195, вѣнѣ распоутиі ОрЄ с. 81) 145; иже въ прѣсѣдѣ развои створиша М 15/7 (иже въ пресърдни оубо сътвориша МЄ с. 163, иже въ пѣрѣдѣ оубо сътвориша ДЄ с. 389, иже въ присѣдѣ оубои створиша БЄ с. 203, иже въ пресѣдѣ оубоиство створиша ОрЄ 84) 148зв.; соутъ етери ѿ съде стоѣщихъ М 9/1 (+Ассеманіеве, +Зографське Мрк. С. 247, +ОрЄ 93, друзѣи МЄ с. 174, ДЄ с. 415, ХЄ 119, друзѣи БЄ с. 224, нѣциі Лвр 125) 158зв.

Не з'ясованим остаточно на сьогодні є питання щодо протографа досліджуваного рукопису. Л. Жуковська при групуванні сім'ї повного апракосу мстиславського типу відносить Галицько-Волинське Євангеліє до V сім'ї, основу якої складають Добрилове та Типографське № 6⁷. Справді, структурно ці рукописи мають збіжності, але однозначно Добрилове протографом для Галицько-Волинського не було, оскільки за конкретним наповненням та використанням мовних засобів воно значно відрізняється. Вочевидь із раніше переписаних – більше збіжностей у ГВЄ із Мстиславовим, Типографським № 6 та Юрїївським. Порівнюючи фрагменти євангельських текстів, натрапляємо на очевидні збіжності передовсім з цими рукописами.

7 Жуковская Л. П. *Текстология и язык ...* С. 310.

Збіжність із Мстиславовим Євангелієм:

дале ити Λ 24/28 4 (+дале МЄ с. 33, дале АврЄ 8, далече ГЄ 177зв., ТипЄ 3, ДЄ с. 42, ХЄ 5зв., ЛЄ 3) 35зв.; і келевєи наречензи тадеи Мт 10/3 Мтф. с. 55/ и инаковъ алфеовъ и келевѣосъ прозъванзи фадѣос. (инаковъ алдеовъ и левеосъ прозъванзи дадѣос. МЄ с. 66, и инаковъ алфеовъ и левєи прѣзъванзи фадѣи ТипЄ 36зв., инаковъ алфѣовъ рекомзи дадѣдѣи ДЄ с. 131) 44зв.; не взи ли ихъ оуныше кесте Мт 6/26 (+МЄ с. 68, оуныше кесте ихъ ДЄ с. 137) 47зв.; кинѣсѣ кесареви Мт 22/17 Мтф. с. 118 / кинѣсѣ кѣсарєви (+МЄ с. 96, кинѣсѣ ДЄ с. 212) 78; да будеть вола твоа ака на нѣси и на земли Λ 11/2 (+МЄ с. 123, +ДЄ с. 285, ... іако... БЄ с. 98) 107; надъ мзногъи Мтф. с. 137 / надъ многѡмъ тѡ поставлѣ Мт 25/21 (надъ многѡмъ МЄ с. 187, надъ мзногѡими ТипЄ 177зв., надѡ многѡими ДЄ с. 449, БЄ с. 255, многими ХЄ 128зв.) 168.

Збіжність із Мстиславовим

та Типографським № 6 Євангеліями:

любѣи сѣтвори Мт 5/28 / любѡдѣи сѣтвори (+МЄ с. 62, +ТипЄ 32, прѣлюбѣи ДЄ с. 120, любѡдѣистѡ ЮЄ Мтф. с. 34) 39зв.; не дѣша ли кестѣ болши пища Мт 6/25 (... болши кестѣ ... МЄ с. 68, ТипЄ 39зв., больша ДЄ с. 137) 47; цвѣтъца польскааго Мт 6/28 (+МЄ с. 68, +ТипЄ 39зв., цвѣтъца сѣльнаго ДЄ с. 137, цвѣтъць польскѣихъ ЮЄ Мтф. с. 40) 47зв.; въ моуѣнахъ ситахъ трєхъ Мт 13/33 (въ моуѣнахъ ситахъ трѣхъ МЄ с. 75, ТипЄ 49зв., въ моуѣнахъ трєхъ ситѣхъ ДЄ с. 154, а також трѣхъ ситѣхъ іще в ЮЄ та сербських Мирославовому й Вукановому Мтф. с. 75) 54зв.; и не ѣ ничѡ же Λ 4/2 (+МЄ с. 109, ТипЄ 82зв., и не іаде ничѡ же ДЄ с. 248) 92; покажи сѡ жєрьцю Λ 5/14 (+МЄ с. 115, +ТипЄ

84, покажи сѧ жерцемъ ДЄ с. 255, покажи сѧ иерѣви БЄ с. 67) 95; наводию же вѣившю Л 6/48 (+МЄ с. 115, +ТипЄ 88, навод-
 ненью ДЄ с. 263, наводѣнѣнию БЄ с. 76) 98зв.; моудить гѣ мои
 прити Л XII/45 (+МЄ с. 129, ТипЄ 105зв., оудить гѣ мои прѣити
 ЛврЄ 100зв., медлить гѣ мои прити ДЄ с. 302, БЄ с. 116, мѣд-
 лить гѣ мои прити ОрЄ 59) 114; бѣгзи рабе добрзи и вѣрьне
 Л 19/17 (бѣгзи рабе и добрзи вѣрьне МЄ с. 136, бѣгзи рабе и
 добрзи и вѣрьне ТипЄ 114зв., бѣгзи рабе и добрзи и вѣрзи ДЄ
 с. 320, бѣгзи рабе вѣрзи и добрзи БЄ с. 136) 121зв.; видѣ-
 ше како народъ мѣцетъ мѣдъ въ газофѣлакию М 12/41 (+МЄ
 с. 154, ТипЄ 136зв., +ГЄ Мрк. с. 326, цей фрагмент пропущений у
 ДЄ с. 368, видѣше народъ мѣцетъ мѣдъ въ газофѣлакию БЄ
 с. 183, видѣше како народъ вѣмѣцетъ кобранотъ въ газофѣ-
 лакиѣ ОрЄ 77зв.) 140зв.; ѿ горзи доже и до долау М 15/38 (отъ
 горзи доже и до дола МЄ с. 163, ТипЄ 148, отъ горзи до дола ГЄ
 Мрк. с. 390, ...дажь и до долау БЄ с. 205, ѿ верха доже и до дола
 ДЄ с. 391, сѣвѣше до ниже АЄ Мрк. с. 390) 149; кѣ ѿньси Мт
 26/18 (кѣ онѣси МЄ с. 193, ТипЄ 184зв., онѣсици АЄ, ГЄ, ЮЄ Мтф.
 с. 142, кѣ онѣсици БЄ с. 267, кѣ етерѣу ОрЄ 108) 172.

Деякі фрагменти тексту дають певні підстави допускати, що пи-
 сець ГВЄ, можливо, знав і бачив рукописи МЄ або ТипЄ. Зокрема,
 у читанні від Матвія **по насѣтѣимъ** Мт 12/1 49 цей дієприкметник
 ми ще виявили саме в цих обох Євангеліях: **по насѣтѣимъ** ТипЄ
 41зв. та в МЄ, де це місце затерте – **по насѣ[...]имъ** (МЄ 35зв.б)⁸
 та ще в пізніше переписаних **по насѣтѣимъ** ХЄ 36зв., **по насѣтѣимъ**

⁸ Див.: *Апракос Мстислава Великого*. Сайт Государственного исторического музея. Москва. Електронна копія. Інтернет доступ: <https://catalog.shm.ru/entity/OBJEC/177989?page=5&sort=110&fund=21&index=216>

ЛврЄ 54. У ЮЄ по **НАСѢАНЪИМЪ** Мтф. с. 65. У решті порівнюваних: **СКВОЗѢ СѢАНИѢ** Мтф. с. 65, **СКВОЗѢ СѢАНЫА** ГЄ 24зв., **СКУЗѢ СѢАНЫА** ЛЄ 55зв., по **СѢАНЫЮ** ДЄ с. 141. Цікаво, що переписувач Юрїївсько-го цю частину тексту відчитав з протографа, але в дієприкметнику вжито суфікс **-н-**, у рукопису МЄ прочитується **Ѣ** та залишок **т**, повністю затерта лише літера **ѧ**. Отже, або писці МЄ, ТипЄ та ЮЄ самі ввели дієприкметники на місці іменника **СѢАНИЕ**, або існував ще якийсь інший текст, що слугував протографом. Дуже ймовірно, що русько-українські книжники на початку XII ст. саме й запровадили ці дієприкметники – **НАСѢ[ѧ]ТЪИМЪ**, **НАСѢТЪИМЪ**, **НАСѢАНЪИМЪ** – у книжний обіг зі свого мовлення, оскільки в історичних давньо-руських словниках якраз цю цитату наводить Ізмаїл Срезневський до статті **НАСѢТЪИ** з покликанням на Словник Востокова⁹; друге вживання цієї дієприкметникової форми відоме з покликанням на копію пророцьких книг, які виконав новгородський піп Упир Лихий у 1047 році, – **НАСѢТАѧ**, але наразі автограф Лихого не зберігся, а лише копії XV–XVI ст.; чи вжив лексему Упир в XI ст., чи ввів її пізніший копіїст у XV ст. – невідомо. Дієслово **НАСѢТИ** наведено в *Slovník jazyka staroslověnského*, очевидно, як гіпотетичне, без цитування з відсиланням до статті **НАСѢАТИ**¹⁰.

Збіжність із Юрїївським Євангелієм:

рѢША ЖЕ ЕМОУ ФАРИСѢИ. ТЫ О СЕБѢ САМЪ СЪВѢДѢТЕЛЬСТВУЕШИ СЪВѢДѢТЕЛЬСТВО Ів 8/13 Іоан. с. 38+МЄ с. 45, ТипЄ 18зв., ДЄ с. 74/

⁹ Срезневский И. И. *Словарь древнерусского языка*. Репринтное издание. Москва, 1989. Т. II, Ч. 1. С. 341. Цю ж саме інформацію переписано і в *Словарь русского языка XI–XVIII вв.* Вып. 10. Москва, 1983. С. 243.

¹⁰ *Slovník jazyka staroslověnského*. Lexikon linguae paleoslovenicae. Hl. red. Josef Kurz. 3-vol. Praha, 1958–1997. Т. II. С. 322.

с. 182) 66; гїї сїѣ Мт 20/31 (+МЄ с. 93, ЮЄ, ГЄ Мтф. с. 109, гїї сїюу ДЄ с. 205, БЄ с. 22) 75; вѣѣа еѣа боудеть ѿмладѣла Мт 24/32 (отѣмладѣла ЮЄ Мтф. с. 131, БЄ с. 243, омладѣла МЄ с. 182, ТипЄ 171зв., вѣѣа еѣа млада боудѣтъ ДЄ с. 437) 166зв.; плода виньнаго Мт 26/29 (+МЄ с. 194, ЮЄ Мтф. с. 144, лозьнаго ДЄ с. 467, БЄ с. 271) 173.

Написання, які мають збіжності в деяких фрагментах з кількома раніше написаними Євангеліями – передовсім української редакції: старѣшинамъ жрьчѣьскамъ Мт 8/4 (+ЮЄ Мтф. с. 46, ДЄ с. 136, ХЄ 35, жрьчѣьскъимъ МЄ с. 68, в інших рукописах – архіереови, архіерѣомъ, іереови, іереомъ Мтф. с. 46) 47; приведоша к немуу глуха и нѣма М 7/32 (+ОЄ Мрк. с. 228, МЄ с. 174, ХЄ 119, в інших рукописах – заіакливъ ДЄ с. 416, заіаклива БЄ с. 225, глуха и гоугънива ОпЄ 93, глухъ гоугнивъ Лвр 125) 158зв.; бѣаше бо ѿчи ихъ ѿтѣмъчѣла Мт 26/43 (+ДЄ, ЮЄ, отѣмъчѣла АЄ Мтф. с. 145, отѣмъчѣла МЄ с. 195, в інших рукописах – тѣмъчѣ, тѣмъчѣнѣ, отѣмъчѣнѣ, отѣмъчѣнѣ Мтф. с. 145) 174; изнѣзе Мт 26/51 (+МЄ с. 195, АЄ, ЮЄ Мтф. с. 146, изнѣзъ ДЄ с. 469, в інших рукописах – из(в)лѣчѣ, измъчѣ Мтф. с. 146) 174; со оружьемъ и съ посохъи Мт 26/55 (+АЄ, ЮЄ, ДЄ, ГЄ, МЄ с. 195, в інших рукописах – дрькольми, жрьдьми дръвѣсѣи Мтф. с. 146) 174зв.; слѣзшасте хоулу него Мт 26/65 (+ОЄ, АЄ, ЮЄ, ДЄ, ГЄ Мтф. с. 148, МЄ с. 196, в інших рукописах – власѣимію Мтф. с. 148) 175; за оушиша Мт 26/67 (+АЄ, ЮЄ, ДЄ Мтф. с. 148, МЄ с. 196, в інших рукописах – за ланітоу Мтф. с. 148) 175; не вѣде (+вѣдѣ АЄ, ЮЄ, ДЄ Мтф. с. 148, МЄ с. 196, в інших рукописах – не вѣмъ Мтф. с. 148) 175; прѣбываю немуу въ

ЛЮБЪВИ (+ДЄ, ЮЄ Иоан. с. 71, в інших рукописах – **прѣбываю въз него/него ЛЮБЪВИ** Иоан. с. 71) 177зв., **бѣ ѿградаз** (+ДЄ, ЮЄ Иоан. с. 81, в інших рукописах – **врътъз/врътоградаз** Иоан. с. 81) 181.

У кількох фрагментах засвідчили ми збіжність із:

ДЄ та ТипЄ – **ископа въз нѣмь тѣскъ** Мт 21/33 (+ТипЄ 67зв., +ДЄ с. 212, із пізніше переписаних українських євангелій ще ОрЄ 31зв., ЛврЄ 68, у решті: ОЄ 78зв., АрЄ с. 126, МЄ с. 96, ГЄ 47, БЄ с. 30, ХЄ 58зв., ЛЄ 90, а також Мтф. с. 114 – **точило**) 78;

ТипЄ – **и ѿбложать врази твои ѿстрогъ ѿ тебе и ѿбидоуть тѣ и ѿбоуимоуть тѣ всюдоу** Л XIX/43 (**+обложать врази твои острогъ о тебе и обидоуть тѣ и обоуимоуть тѣ всюдоу** ТипЄ 116зв., **и обложать врази твои острогъ о тебе и обидоуть тѣ всюдоу** МЄ с. 138, ОрЄ 65, **и обидоуть тѣ врази твои и острогъ о тебе обоуимоуть** ДЄ с. 325, **и обзходѣтъ тѣ врази твои и острогъ о тебе и обидоуть тѣ и обоуимоуть тѣ всюдоу** БЄ с. 140) 123зв; **а моѣ словеса не минуоуть...** **а моѣ словеса не минуоуть** М 13/31 (**+а моѣ словеса не минуоуть...** **а словеса моѣ не минуоуть** ТипЄ 139зв., **а моѣ словеса не мимо идоуть...** **а словеса моѣ не мимо идоуть** МЄ с. 157, ДЄ с. 374, **а моѣ словеса не минуоуть...** **а моѣ словеса не имоуть прѣвити** БЄ с. 189, **а словеса моѣ не мимо идоуть ...** **а моѣ словеса не имоуть прѣити** ОрЄ 79-79зв., **а моѣ словеса не меноуть...** **а словеса моѣ не могуоть минуоти** ЛврЄ 116) 142зв.;

ЮЄ, ТипЄ та ДЄ – **въ комъроузи** Л 22/10 (**въ комърозѣ** ЮЄ Мрк. с. 349, **въ коморозѣ** ТипЄ 150зв., **въ коморозѣ** ДЄ с. 395, у АрЄ с. 221, МЄ с. 160, 165 і БЄ с. 197, 212 – **въ скоудѣльницѣ**) 151зв.

Написання, які мають збіжності з іншими окремими, раніше написаними Євангеліями в деяких фрагментах:

АрЄ – дхъ бо въдръ Мтф. с. 145 / дхъ бо прѣдъмысливъ Мт 26/41 (+АрЄ с. 232–233, въдръ МЄ с. 194, въдръ ДЄ с. 468) 173зв.;

МрЄ¹¹ – плиноу ... ѿ плиновѣныа Ів 9/6 (+МрЄ Иоан. с. 43, плинѣ ... отъ плиновениа МЄ с. 51, плиноу ... ѿ плиновеныа ДЄ с. 89, плиноу ... ѿ плиновениа ХЄ 20зв., ЛврЄ 32зв.) 26;

МрЄ – ѿ градыца марына Ів 11/1 (+МрЄ Иоан. С.51, вси маринъ МЄ с. 176, вси мръинъ ДЄ с. 421, ОрЄ 94зв., града ХЄ 120зв., Лвр 127зв.) 160зв.;

МрЄ – пришествѣ сѣа члвчъ Мт 24/27 (+пришествіе МрЄ Мтф. с. 131, пришествіе Мтф. с. 131, пришествіе МЄ с. 182, пришествіе ДЄ с. 436, БЄ с. 242) 166;

МрЄ – и сѣде на сѣдиши. на мѣстѣ нарицаемѣмъ лиостротѣ. єврѣискы же гаввата. бѣ же параскевѣи пасхѣ Ів 19/13-14 Иоан., с. 87 / и сѣде на соудници на мѣстѣ нарицаемѣмъ лифострата. єврѣискы же гаввафа. бѣ же параскевѣи пасхѣ 184зв. (и сѣде на соудници. на мѣстѣ нарицаемѣмъ лиострото. єврѣискы же гаввада. бѣ же патъкъ пасхы АрЄ, с. 251–252, и сѣде на соудници. на мѣстѣ нарицаемѣмъ лиострото. єврѣискы же голгофа. бѣ же патъкъ пасхы МЄ, с. 205, и сѣде на соудници. нарицаемѣмъ лиостратонъ. єврѣискы голгофа. бѣ же патокъ пасхы ДЄ, с. 496);

АсЄ¹² – неже єсть въ домоу єго Мт 24/17 (+АсЄ Мтф. с. 129, въ храмѣ ДЄ с. 435, въ храмѣ своємъ Мтф. с. 129, МЄ с. 182, БЄ с. 241, ХЄ 124зв., въ храмѣ єго ОрЄ 96зв.) 166.

¹¹ Приклади з МрЄ (Марійського Євангелія XI ст.) цитуємо за виданнями: Иоан., Мтф.

¹² Приклади з АсЄ (Асеманієвого Євангелія XI ст.) цитуємо за виданнями: Иоан., Мтф. Також збіжність ГВЄ з АсЄ див. ще в Додатку за Таблицею 4.

Отже, питання про протограф для ГВЄ наразі остаточно не з'ясоване. З усіх порівнюваних рукописів найбільше подібності із Мстиславовим та Типографським, але в окремих фрагментах відзначаємо й очевидні відмінності.

Графіко-орфографічні особливості

Із графіко-орфографічних рис, характерних для пам'ятки, відзначаємо такі:

- написання літер **Ѧ** – **А**, **Ѧ** – **Є** загалом не відображають послідовної тенденції до вживання юсових на початку й після голосних, а **А**, **Є** – після приголосних: **НЕ ПРИНАША** – **ПРИАТЪ** 2зв., **ПЛОТЬСКЪНА** – **МОУЖЬСКЪНА** 2зв., **АЗЪЫ** – **ІАЗВОУ** 7зв., **АВИ** – **ІАКО** 8зв., **НЕ ИЦЮ** **ВОЛА МОЕА** 10зв., **ИЕРѦМА** – **ИЕРѦНА** 2зв., **ІЕСТЬ** – **ЕСИ** 2зв., **ЕСИ** – **ІЕСИ** 3, **ІЕСЬМЬ** – **ЕСТЬ** 7, **СТОА** и **ПОСЛОУШАА** 7, **ІЕСТЬ** – **ЕГО** 43, **МЕРТВЪНА** – **ПРОКАЖЕНЪНА** 45, **ДОСТОЕНЪ** – **ДОСТОЕНЪ** 59, **ІАВИШИ СА** – **АВѦ** 156зв., **ТАТѦ** – **ТАТѦ** 156зв. та ін;
- на початку слів та як прийменник писець використовує окове **Ѧ**, широкі **О**, а також **Ѧ**; послідовно **Ѧ** написано лише в **Ѧ** та в імені **ИѦАНЪ**: **Ѧ** десноюю, **ѦДѦНА**, **ВЪ ОДЕЖДЮ...** **ОНЪ** же 12зв., **НЕ ОБАТЪ** 2, **ѦИ** 2зв., 107, **ѦТРѦШИТИ** 3, **ОБЛАСТЬ** 2зв., **Ѧ** **ѦЦА** 2зв., **ѦЦЬ** 107, **ОБѦЮ** 2зв., **ОНЪ** 52зв., **ѦТРОЧАТЕ** 121, **ѦВЛАСТЬ** 153, **Ѧ ѦЦѦЦѦНИИ** 6зв., **Ѧ** **НѦМЬ** 2зв., **ПО ѦСМИ** 7зв., **Ѧ** **ѦНѦ** 121зв., **ИѦАНОВѦ** 2зв. та ін; також послідовно **Ѧ** та **Ѧ** накреслює писець в інших позиціях після літер на позначення голосних звуків: **МОСѦОМЬ** 2зв., **КЛЕѦПА** 3зв., **КЪ ИЮДѦОМЪ** 9, **КЪ ИЮДѦѦМЪ** 9, 70, **Ѧ** **КЕНТОУРИѦНА** ... **ИОСИФѦИ** 12, **МАТѦѦѦВЪ** але **АМОСѦВЪ** ... **СУМЕѦОНѦВЪ** але **ИЮДѦѦВЪ** 91зв., **ЗАКОННИКОМЪ** и **ѦАРИСѦѦМЪ** 132, **АРХИИЕРѦѦМЪ** 170, **ВЪ ДОМЪ**

АНДРѢВЪ 199зв. та ін., (пор. в ОЄ **w** вжито на початку слів лише тричі (**w**ѣицєнии 9зв., **w**ѣѣ 9бзв., **w**сана 141 ОЄ Вост. Словоуказатель с. 200–201) та спорадично в імені **иwанъ**; у МЄ **w** спорадично як прийменник (МЄ с. 395), у кількох словах на початку (МЄ **w**сана с. 399, **w**тѣ с. 401, **w**ѣицають са, **w**ѣицєнию с. 405) та в імені **иwанъ**; у ДЄ **w** лише в префіксі/прийменнку **w̃** та кілька випадків як прийменник (ДЄ с. 688); у БЄ на початку слів, у прийменнику та після інших голосних – окове **o**, **w** – лише в префіксі/прийменнку **w̃**; у ХЄ на початку слів, у прийменнику та після інших голосних – завжди **w**), широке **o** початкове, як прийменник та після голосної літери написано послідовно в ГЄ; окове **o** / **o** / **w** на початку слів та як прийменник – поперемінно, подібно до ГВЄ, накреслено ще в давній частині Віденського Октоїха;

- цілком переважає диграф **ou**, небагато написань **y**/**ŷ** в окремих словах переважно після шиплячих – **пославѣшѹоумоу** 9зв., **исходашѹ** 75, **молащѹса** 91зв., 75, **алѹтъ** 75, **не ѹѹѣши** 98 та кілька з **ŷ** в кінці рядка **ономŷ** 7, **градŷ** 84; зауважимо, що графему **ŷ** в окремих словах використовував ще писець Мстиславового Євангелія (див. МЄ с. 61 та ТипЄ над **оŷ** арк. 5, 8, проте варто зазначити, що останній ставив часто дві крапки й над іншими голосними);
- після шиплячих часто написано **ia**, **la**, **io**, що може вказувати або на збереження ще м'якої вимови шиплячих, або на дотримання писцем особливостей традиційного написання (у Євангеліях, переписаних у XIII та XIV ст., усе частіше трапляються написання без відображення м'якості): **прихожахоу** (**прихожахоу** ЛЄ бзв., ХЄ 7) бзв., **держать са** (**держать са** ДЄ с. 35, ХЄ 8,

154) 54зв., **плѣма** (**плѣма** БЄ с. 180) 139, **въ сырѣ дрѣвѣстѣ** 155 та ін.;

- багато випадків з узгодженням прикметникових та іменникових відмінкових форм в Д., О. та М. мн.: **старѣишинамъ жьречѣскамъ** Л 21/4 (+БЄ с. 151, ХЄ 95, жьречѣскъимъ ДЄ с. 336,) 128, Л 22/52 **жьречѣскамъ** (+ДЄ с. 399) 153, Л 23/4 **жьречѣскамъ** (ДЄ с. 402, ЛЄ 174зв.) 154; **макъками ризами** Л 7/25 (+ХЄ 95, **макъкъими** БЄ с. 77, **макъкъи ризы** ДЄ с. 265, ЛЄ 116зв.) 99; **сластѣми житиисками хотацѣ** Л 8/14 (+ДЄ с. 275, ХЄ 78, **сластѣми хотацѣ** БЄ с. 88) 103; **печальми житиисками** Л 21/34 (**житиисками** ДЄ с. 392, **житиискъими** БЄ с. 207) 149зв., **въ книгахъ моисиинахъ** М 12/26 (**моисиинахъ** ДЄ с. 365, **моисинъихъ** БЄ с. 180) 139зв. Очевидно, сюди ж варто віднести й **двъремъ затвореномъ** Ів 20/19 (**затворенамъ** ДЄ с. 50) 7, **двъремъ затворенамъ** Ів 20/26 (**затвореномъ** ДЄ с. 51) 7зв.;
- у рукопису дуже багато написань з нестягненими формами – а) прикметників та дієприкметників: (Р. одн.) **распатааго** 12зв., **члѣвѣскааго** 14зв., **посълавъшааго** 26, 30, **истиннааго** 32, **нарицаемааго** 44, **дроугааго** 47, **крѣпъзкааго** 51, **члѣвѣнааго** 60зв., **женацѣаагоса** 75, **новааго** 95зв., **прокаженааго** 143 та ін. /при наскрізній вибірці арк. 1–10, 41–50, 91–100, 130–140 **ааго** – 33 написань, **-аго** – 6/; (Д. одн.) **бзѣвъшюуמוу** 3, **прозьрѣвъшюуמוу** 27, **посълавъшюуמוу** 33зв., **къ дроугоомоу** 67зв., **чловѣчьскоуמוу** 196 /при наскрізній вибірці арк. 1–10, 41–50, 91–100, 130–140 **-оумоу** – 2 написання, **-омоу/-емоу** – 8/; (Р. мн.) **грѣшнънихъ** 27зв., **ѡ пришедъшихъ** 28зв., **мертвѣиихъ** 30зв., **мертвѣнихъ** 30зв., 36, **вѣроующихъ** 35зв., **ѡ малънихъ** 37зв., **ѡ лъжихъ** 42, **ѡ оубивающихъ**

46, нивьнзиѣхъ 55, възлежациѣхъ 57зв., ѿ послѣднихъ 64, избранѣхъ 64зв., зѣмнѣхъ 79зв., ѿ лицемѣрѣхъ 86зв., мерѣхъ нъ живѣхъ 139зв., праведнѣхъ 216зв. /при наскрізній вибірці арк. 1–10, 41–50, 91–100, 130–140 -иѣхъ/-иѣхъ – 24 написання, -иѣхъ/-ѣхъ – 6/; (Д. мн.) пришедешииѣ 29зв., написанииѣ 30зв., исходишииѣ 92 /при наскрізній вибірці арк. 1–10, 41–50, 91–100, 130–140 -иѣхъ/-иѣхъ – 13 написань, -иѣхъ/-ѣхъ – 10/; б) дієслів: полагааху 12зв., бааху 26зв., 44зв., глааху 26зв., можааху 80, хоташе 12зв., подобааше 30зв., кланашесѣ 56 идаше 93зв., глааша 130 /при наскрізній вибірці арк. 1–10, 41–50, 91–100, 130–140 аорист III мн. – ааа 1 написання, -ааа 13, імперфект III одн. – ааа 50, -ааа 14, імперфект III мн. – аааху 59, -аааху 11/; та ін. Зауважимо, що у відповідних фрагментах порівнюваних рукописів (ДЄ, БЄ, ХЄ, ЄЄ, ЛЄ, ЛврЄ) таких написань значно менше.

Крім наведених вище орфографічних особливостей, які загалом властиві й іншим українським пам'яткам цього періоду, укажемо на деякі ознаки, що трапляються в тогочасних текстах рідше.

1) Передовсім привертають увагу випадки написань низки нетитлованих слів, які руські писці від середини XIII ст. писали переважно з титлами: **вѣ оно вѣрѣма** 3, **сѣиѣ** 14, **анѣла** 48, **воскрѣсноути** 103зв., **воскрѣсѣнью** 139, **дѣнь** 47зв., **дѣнь** 145зв., **дѣнь** 149зв., **приидуть же дѣнь** 95зв., 104зв., **дѣнь** 97, **еванѣлиѣ** 59зв., **еванѣль** 71, **еванѣльѣ** ... **еванѣль** 74, 135, **еванѣлиста** 199зв., **небѣсно** 55зв., **сѣ небесе** 13зв., **сѣ небесѣ** 59зв., **небесѣ и земли** 199зв., **на небесѣхъ** 63, **ѿ сердыца** 88, **сердыцемъ** 93, **сердыцемъ** 139зв., **вѣ сердыци** 222, **цѣсарѣство** 105, 141, **человѣче** 113, **ѿ сѣоу чловѣчѣствѣ** 131, **человѣкомъ** 156, **чловѣчѣскоумоу** 196, **ѿ матѣфа** (в заго-

ловку) 189зв., **пророкомь** 190 та ін. Такі нетитловані слова відомі в найдавніших текстах української писемности: **АНЬГЕЛЪ**, **АНЬГЕЛА**, **АНЬНЕЛИ** 40, **ЕВАНЬГЕЛИНЕ** 106, **ДЬНЬ**, **ДЬНЕ**, **ДЬНЕХЪ**, **ДЬНИНЕ**, **ДЬНЬМИ** 104, **НЕБЕСЕ**, **НЕБЕСЕХЪ**, **НЕБЕСНЫИ** 173, **ПРОРОКЪ** **ПРОРОЦИ** **ПРОРОКОМЪ** 230, **ЦЕСАРА** **ЦЕСАРЬСТВИА** 306, **ЧЛОВѢКЪ**, **ЧЛОВѢЧЕ**, **ЧЛОВѢЧЬСКОУОУМОУ** 309 Словоуказатель ОЕ Вост; **ВЪСКРЬСНОУТИ** с. 447, **ДЬНЬ** с. 472, **ДЬНЬСЬ** с. 473, **КЕВАНГЛИЕ**, **КЕВАНГЕЛИНЕ** с. 634, **НЕБЕСЬНОЕ** с. 531, **НЕБЕСИ** с. 532, **ПРОРОКЪ** с. 566, **ПРОРОЦИ** с. 567, **ЦЕСАРЬСТВО** с. 621, **ЧЛОВѢКЪ**, **ЧЛОВѢКА**, **ЧЛОВѢЧЬСКИЙИ** с. 625, але завжди з титлами *ангел* та *серце* і похідні АрЄ; **АНГЕЛЪ**, **АНГЕЛОМЪ**, **АНГЕЛЪИ** с. 300, **ВЪСКРЬСНОУТИ** с. 325, **ДЬНЬ** с. 343, **ДЬНЬСЬ** с. 344, **ЕУАНГЕЛИНЕ** с. 345, **НЕБЕСЬНЫИ** с. 390, **НЕБЕСИ** с. 391, **ПРОРОКЪ** с. 420, **ПРОРОКЪМЪ** с. 421, **СЪРДЬЦА**, **СЪРДЬЦИ** с. 438, **ЧЛОВѢКЪ**, **ЧЛОВѢКА**, **ЧЛОВѢЧЬСКИЙИ** с. 466 МЄ; у Добриловому Євангелії таких слів значно менше: **ВЪСКРЬСНОУТИ** с. 610, **ДЕНЬЮ** с. 627, **НЕБЕСЕ**, **НЕБЕСИ** **НЕБЕСЕМЪ**, **НЕБО**, **НЕБОМЪ** с. 681, **ПРОРОКЪ** с. 717, **ПРОРОЦИ** с. 718, **ЧЕЛОВѢКА**, **ЧЕЛОВѢЦѢ** с. 769, але завжди з титлами *ангел*, *євангеліє*, *серце*, *царство*, *цїсарство* й похідні, а також похідні від *чоловік* ДЄ. У БЄ, ХЄ, ЄЄ, ЛврЄ, ЛЄ ці слова, за невеликими винятками, написані з титлами.¹⁴

2) Слово «Ісус» у слов'янській писемній традиції загалом, і в українській зокрема, писали як з початковим **І**, так і **И**. Якщо в АрЄ (с. 496–498), МЄ (с. 364–363) написань з **И** – десятки, у ДЄ (с. 651–653) та ГВЄ (**ИѢЗ** 47, 48, **ГЛЮЩЕ ИѢОУ** 115зв., **ИѢЗ** 171зв. та ін.) іноді трапляються, то в БЄ, ХЄ, ЛЄ, ЛврЄ маємо лише початкове **І** в цьому слові. Звичайно, написання початкової літери в цьому слові не є виразним маркером давности рукопису (пор.: якщо в глаголичному

¹⁴ Загалом написання зазначених вище та ще деяких інших слів без титли – характерна ознака архаїчності письма, див.: Лавров П. А. Палеографическое обозрение кирилловского письма. *Энциклопедия славянской филологии*. Отделение рус. яз. и словесности Императ. акад. наук. Под ред. И. В. Ягича. Петроград. Вып. 4.1. 1915. С. 43.

АсЄ ім'я написане тільки з початковим **и**, а в РЄ, яке найімовірніше переписане з глаголичного протографа, – кілька написань з **и**, але переважають з **і**, то в ОЄ та СК – лише з **і**).

3) Відповідно до написань у південнослов'янських пам'ятках з рефлексом **ѡ** у слові *ѣсти* (<*jěsti), що було властивим і для більшості давньоукраїнських текстів, у досліджуваному рукопису маємо **ѡ**: **ѡША ХЛѢЪЪІ ... ѡЛИ ѣСТѢ** Ів 6/23, 26 (**ѡША... ѡСТѢ** МЄ с. 39, **ѡША... ѡЛИ** ХЄ 10зв., **ѡША... ѡЛИ** ДЄ с. 59–60, **ѡША** 13зв., **ѡЛИ** ЛврЄ 6¹⁵, **ѡДОША... ѡЛИ** ЛЄ 12) 11зв.; **ѡДЪІІ** 16, **ѡЖЬ ... ѡСТИ** Ів 6/31–32 (**ѡЖДЬ ... ѡСТИ** МЄ с. 47, **ѡЖЬ ... ѡСТИ** ТипЄ 22, **ѡЖЬ ... ѡСТИ** ДЄ с. 80, ХЄ 17зв., ЛЄ 23зв., **ѡЖЬ ... ѡСТИ** ЛврЄ 27зв.) 21зв.; **ѡД ѡДАТЬ** 23зв.; **ѡТО ѡМЪІ** Мт 6/31 (**ѡТО ѡМЪ** МЄ с. 63, **ѡТО ѡМЪ** ТипЄ 33зв., **ѡТО ѡМЪІ** ДЄ с. 124, ЛЄ 46зв., ХЄ 31, **ѡТО ѡМЪІ** ЛврЄ 47зв.) 42; **ѡДАТЬ** и **ПЬЮТЬ** 95 та ін.

Мовні риси пам'ятки

У підсистемі голосних рукопису відзначимо низку явищ, які вказують на вплив говірки писця.

Графема **ѡ** переважно написана відповідно до етимології. Кілька випадків рефлексу *ѣ > и*: **сѡѡДИТЬѡЛЬ** 175, **сѡѡДИТЕЛЕМЬ** 182зв., **сѡѡДИТЕЛЬСТВОВА** 188зв., **сѡѡДИТЕЛЬСТВОВАХЪ** 209зв., **вЪ комь-рѡѡзи** (**вЪ коморозѡ** ДЄ с. 261) 145зв.; **изидѡють домъи вѡдови-ча** Л 20/47 (**изѡдѡють** МЄ с. 157, ДЄ с. 376, БЄ с. 191) 143зв., не виключаємо, що і в написанні **прѡѡидѡмъ** Л 8/22 (**прѡѡдѡмъ** МЄ с. 117, **прѡѡедѡмъ** ДЄ с. 270, **прѡѡѡдъмъи** БЄ с. 83) 101, оскільки за

¹⁵ У рукопису ЛврЄ аркуші зішиті не за порядком читань. Див. докладніше про це: Гнатенко Л., Мойсієнко В. Нумерація аркушів Лавришівського Євангелія. *Лавришівське Євангеліє XIV ст.* Видання факсимільного типу. Київ: Горобець, 2018. С. 451–453.

контекстом **ВЛѢЗЪ ІСЪ ВЪ КОРАБЛЬ. И ОУЧЕНИЦИ ЕГО И РЕ^ѹ К НИМЪ. ПРѢИДѢМЪ НА ѠНОУ СТРАНОУ ІЕЗЕРА** йдеться саме про дієслово *переїхати* – *переїдѣмо*. Укажемо, що ці два випадки відображення «ікальної» вимови писцем відповідно до *ѣ не зазначено в жодному дослідженні про цю пам'ятку. Засвідчено також плутання **Ѣ** – **И**: **ПРОЛѢИЕТЬСЯ** 43зв., 95зв., **ИЦѢТЕ ПРОЛИЕТЬСЯ** М 7/8 (**ИЦАН** ДЄ с. 129) 44; **СЪ ЗАДѢ** М 5/27 (**СЪ ЗАДИ** БЄ с. 40, **СЪ ЗАДОУ** ДЄ с. 224) 83; **ПТѢЦѢ НѢСЪНЪІА** Л 13/19 (**ПТИЦА** ДЄ с. 337, **ПТИЦА** БЄ с. 152) 128зв.; **ВАШѢ НОЗѢ** Ів 13/14 (**ВАШИ** МЄ с. 193, ДЄ с. 465, БЄ с. 269, ОрЄ 108зв.) 172зв.; **СѢОѢ МѢНЦѢ АНАСТАСѢ** /місяцеслів за 22 грудня/ (**СѢІНА МѢНЦѢ АНАСТАСИѢ** МЄ с. 240, **СѢВИ МѢНЦИ АНАСТАСИИ** АрЄ с. 323) 203зв.; **ПѢРКА ИЛЬѢ** 220, **ПРѢСѢДѢ** М 15/7 (**ПРИСѢДѢ** БЄ с. 203) 148зв. Зовсім небагато ѣ > е: **ВѢРОУ ИМЕТЕ МНѢ ... ВѢРОУ ИМѢТЕ МНѢ** 31зв.; **НЕ ВѢДЕ** Мт 14/71 (**НЕ ВѢДѢ** ДЄ с. 388) 148; **Ѡ ТАИНЕ** 182. Трапляються такі написання в займенниковій формі **Д**., **М**. одн. **tebѣ* **К ТЕБЕ** 32зв., 38, а також плутання **Ѣ** – **Е**: **Ѡ МОИСЕА ЕСТЬ** (**Ѡ МОСѢА** ДЄ с. 72) 17зв., **САДОУКЕНСКА ... САДОУКѢИСКА** 60, **КѢСАРА** (**КЕСАРА** АрЄ с. 298) 196зв.

Писець у закінченнях іменників давніх s-основ часто накреслював **Ѣ**, причому незалежно від етимології: **ВЪ ДРѢВЕСѢ** 155, **НА НѢСѢ** 122зв., 156, **О СЛОВЕСѢ** 137 та ін. (усі М.в., де **Ѣ** < **i*), **СЪ НЕВЕСѢ** 6зв., **СЪ НѢСѢ** 91зв., **СЛОВЕСѢ** 40, **ТЕЛЕСѢ** 224зв. та ін. (усі Р.в., де **Ѣ** < **e*)¹⁶. Зауважимо, що в інших давніх іменниках з основою на приголосний, наприклад n-основ, у таких само відмінкових формах закінчення послідовно етимологічно правильне: **ДНЕ** – **НЕ ВѢСТЕ** **ДНЕ** 90зв., **Ѡ КАМЕНЕ** 12, **КАМЕНИ** – **РЪЦИ КАМЕНИ** 92.

¹⁶ Цю особливість відзначав і О. Соболевський, щоправда не вказуючи на різні рефлекси в різних відмінкових формах, див.: Соболевский А. Типографское Евангеліе № 6... С. 13.

Чи не найхарактернішою ознакою фонетичної підсистеми пам'яток, писаних як власне давньоукраїнською мовою, так і церковнослов'янською давньоукраїнської редакції галицько-волинської писемної школи, є численні написання з прикладами «нового ѣ (ять)», тобто накреслення ѣ < *е в новому закритому складі. Галицько-Волинське Євангеліє в цьому річизі є типовим рукописом із сотнями таких виявів на письмі. Для зручності характеризування цих рефлексів розподілимо їх за виявами в різних частинах слова:

- у коренях слів: **вѣ** пѣць 47зв., **вѣ**сѣльє 216, **на вѣ**чѣрьни 203зв., **зѣ**мьстии 68зв., **зѣ**мнзихъ 79зв., **шѣ**сть 8, 93зв., **шѣ**стью 63зв., **шѣ**стьдесатъ 54, **шѣ**стьюдесатъ 79, **сѣ**мь 139зв., **сѣ**дмь 66, 68, 139, **трѣ**тыє 36, **трѣ**тыє 174, **трѣ**тыаго 189зв. та ін.;
- в іменниках колишніх *n*-основ: **рѣ**мѣнь 3, **ка**мѣнь 12зв., 23зв., 107зв., 127, 162, **ка**мѣныє 123зв., 187, **ка**мѣныємь 70зв., 124, 161, **перѣ**тѣнь 144зв. та в похідному **о**камѣнно сѣдце 130;
- у суфіксах – *-telb*: **у**читѣль 5зв., 45зв., 98, **дѣ**латѣль 45, **крѣ**ститѣль 57, **прѣ**датѣль 95зв., **стро**итѣль 114, **житѣ**ль 144, *-enbj-(e)*: **по вѣ**змоуцѣньи 15зв., **оу**чѣныє 17зв., **оу**чѣньа 58, **ѿ** плиновѣньа 26, **помѣ**шлѣньа 30, 56зв., **вѣ** вѣставѣньє 30зв., **прѣ**дзложѣньа 49зв., **ѿ** сзложѣньа 55, **вѣ**скрѣшѣнью 68, **ѿ**влѣныє 79, *-es-(a)*: **не**вѣснаго 37зв., **не**вѣсное 55зв., **не**бѣснзи 58, 142зв., **ѿ** подзневѣснзиа 120, **телѣ**снзймь 91зв., *-er-*: **дѣ**цѣрь 41зв., 46зв., 59, *-bi-*: **мла**дѣньцемъ 49, **перѣ**вѣнецъ 204 та ін.;
- у закінченнях: **о сѣ**мь 16зв., 36зв., **по сѣ**мь 188зв., **на сѣ**мь... **на нѣ**мь 67зв., **в нѣ**мь 17зв., 189, **по нѣ**мь 43, 48, 50зв., **о нѣ**и 37зв., **вѣ** вѣшѣмь 18зв., **в вѣ**шѣи 47, **вѣ** вѣшѣмь 127, **вѣ** моѣмь 176зв., **тво**ѣмь 199зв., **вѣ** своѣмь 77зв., **вѣ** чюжѣмь 135 та ін.

Навіть в оригінальному утворенні **ЇЖЬНЬ СѦ** (**ОЖЕНИ СѦ** ДЄ с. 186) 68 бачимо цю закономірність, яка в практиці галицько-волинських писців поєднала графіко-орфографічну традицію таких написань (відома і в сербській писемності) із очевидно звуковою вимовою передовсім галичан та рідше волинян у XII–XIII ст. [i] на місці *e у новому закритому складі. При наскрізній вибірці арк. 1–10, 41–50, 91–100, 130–140 написань з новим ятем – 79, написань з **ѣ** – 3. Галицько-Волинське Євангеліє разом із Типографським № 6, Добриловим, Бучацьким, Євсевієвим, Холмським, Лавришівським, а також Віденським Октоїхом належить до рукописів, де це явище носило всеохопний з невеликими винятками характер. Дещо рідше такі написання трапляються в Луцькому Євангелії. Зауважимо при цьому, що в МЄ та ОрЄ написання з новим ятем ми не виявили: **ШЬСТЬ** (**ШЕСТЬ** МЄ с. 36) 8, (**ѡ**. МЄ с. 110, ОрЄ 44зв.) 93 зв., (**ШЕСТЬ** МЄ с. 137, ОрЄ 64зв.) 122зв.; **КАМЬНЬ ... КАМЬНЬ** (**КАМЕНЬ ... КАМЕНЬ** МЄ с. 40) 12–12зв., **КАМЬНЬ** (**КАМЕНЬ** МЄ с. 123, **КАМЬНЬ** ОрЄ 54зв.) 107зв., **КАМЬНЬНЕМЬ ... КАМЬНЬ** (**КАМЕНИЕМЬ ... КАМЕНЬ** МЄ с. 142, **КАМЕНИЕМЬ ... КАМЬНЬ** ОрЄ 67зв.) 127, **ПЬРСТЬНЬ** (**ПЬРСТЕНЬ** МЄ с. 158, **ПЬРСТЬНЬ** ОрЄ 80зв.) 144зв. та багато інших прикладів.

На місці колишньої фонемосполюки *dj послідовно пишець накреслював **ж**: **прѣже** 5, 162зв., 177, **ѡдежа** 47, **рожьства** 57, **зижете** (**зиждете** ДЄ с. 192) 70зв., **жижете** **гробы** /місяцеслів за 5 вересня/ 194зв., **продажь** і **дажь** 134зв., **ноужю** 154зв., **гѣа жажю** Ів XIX/28 (**жадоу** АрЄ с. 264, **жаждоу** Иоан. с. 89) 188зв.; **хожаста** 207 та ін. А в наказовій формі II ос. одн. від дієслів **дати** та **даяти** трапляються й випадки плутань у різних рукописах: **даи же ми** Л 11/5 (**дажь ми** ДЄ с. 285, БЄ с. 99, але в ОрЄ **даи ми** 54зв.) 107, **даи ми** Л 15/12 (**дажь ми** ДЄ с. 376, БЄ с. 192) 144, що може свідчити вже про

нерозрізнення писцями ГВЄ та ОрЄ походження наказових форм **даи** і **даите** < **даѣти**, **даждь**/ **дажь** і **дадите** < **дати**. При цьому зазначимо, що і в раніших текстах послідовності не спостерігаємо: у фрагменті читання віл Луки 11/5 в Остромировому – **даждь** ОЄ 116зв.–117, а в Архангельському **даи** АрЄ с. 71.

Загалом у досліджуваному рукопису збереження *жд* занотовуємо вкрай рідко: **одежду** 12зв., **прѣжде** 12зв.

Руські писці, творці власне давньоукраїнської редакції церковнослов'янської мови, нерідко вводили в переписуваний текст повноголосні сполуки, характерні їх мовленню. Копіювальник аналізованого рукопису також це кілька раз зробив: **полотѣна** Мт 9/16 (**платѣна** МЄ с. 65, **полотна** ДЄ 128, **полотѣна** ЛврЄ 48, **платѣна** ЛЄ 48зв.) 43зв.; **створи ѳережѣные велико** Л 5/29 (**ѳрежение** МЄ с. 116, **ѳреженые** ДЄ 266, **ѳрѣжѣные** БЄ 79) 99зв.; **смотрите воронѣ** Л 12/24 (+ЛврЄ 100, **вранѣ** ДЄ 301, **врановѣ** БЄ с. 115) 113зв.; **ѡ жеребець** М 11/5 (**жеребець** ДЄ 380, **жрѣбѣ** БЄ с. 195, ЛврЄ 117) 145. Такий рефлекс знаходимо і в ранішому, переписаному в Русі-Україні рукопису – **о жеребати** (ГЄ, 68). Про закоріненість цього явища в мовленні писця свідчать і неправдиві (надпоправні) написання: **и воложю перста** 7зв. (**и вѣложю** ДЄ с. 51), а також неодинокі випадки відображення цього явища, пов'язані з долею зредукованих (другого повноголосся), передовсім *ѣ*: **оумьреть** 36зв., 68, 161зв., **жрьѣскамѣ** 37, **жрець** 103зв., **сзмьрѣтью** (ДЄ с. 51 **сзмьрѣтью**) 58, **перѣвѣи** 68, **сотьреть и** (**сѣкроушити** и ДЄ с. 328) 124зв., **ѡверѣжѣши са** 175 та ін., рідше *ѣ*: **горѣстѣю** 86зв. та **ѣл: голькомѣ** 87. Приклади багатьох таких написань на межі рядків для відображення цього звукового процесу не зовсім наказові: **мерѣ/тѣи** 126зв., **дѣрь/жаще** 153зв., **наполѣ/ниши** 94 та ін.

У тексті виявлено єдиний приклад переходу *e > o* після шиплячих – **БЛАЖОНЪ БОУДЕШИ** Л 14/14 (**БЛЖНЪ** МЄ с. 132, ДЄ с. 309, БЄ с. 124) 117. Принагідно тут варто зауважити, що слово *чоловік* у цьому рукопису кілька раз написано без титла і всюди без відображення переходу: **ЧЕЛОВѢКА** 18, **ЧЕЛОВѢКОУ** ... **ЧЕЛОВѢКОУ** 98зв., **ЧЕЛОВѢЧЕ** 113, **ЧЕЛОВѢКОМЬ** 156. Зазначимо, що найдавніші приклади цього явища відзначено, що цікаво, і саме в цьому слові **ЧОЛОВѢКА** в київському тексті¹⁷. Також у ГВЄ кілька раз написано без відображення зміни *e > o* числівник **ШЕСТАА** 20. Загалом у галицько-волинських конфесійних текстах зазначене фонетичне явище виявлено не часто; найбільше випадків відзначено в БЄ, причому переважно в одній позиції – в суфіксі **-en*. Дослідники мови цього рукопису В. Німчук та Ю. Осінчук наводять такі приклади: **БЛАЖОНЪ**, **ЇВЕРЖОНЪ**, **ПОЛОЖОНЪ**, **РАЗВРАЦІОНЪ**, **ВЪЗЛОЖОНЪ**, **ВЪПРОШОНЪ**, **ОУКРАШОНЪ**, **ПРОКАЖОНЪ**, **ИСТЪОНЪ** з приміткою «та багато ін.»¹⁸.

Досліджуваний рукопис засвідчує двічі звукову особливість (здається, то вперше в українській писемності): написання *ю* на місці **e* в закритому складі: **ЦЮДРЪ** – **ЇЦЪ ВАШЪ ЦЮДРЪ КЕСТЪ** Л 6/36 (...**ЦЕДРЪ**... ЛврЄ 89зв., ...**МЛѢСРДЪ**... МЄ с. 132, ...**МЛРДЪ**... ДЄ с. 261, ...**МЛѢРДЪ**... ГЄ 128зв., ТипЄ 86зв., ...**МИЛОСЕРДЪ**... БЄ с. 73) 97зв., **АНЬГЮЛЪ** – **СЕ АЗЪ ПОСЪЛЮ АНЬ/ГЮЛЪ МОИ** (місяцеслів за 27 грудня, нед. перед хрещ., Єв. від Марка) 206зв. Цього читання у більшості місяцесловів відомих нам раніше переписаних в Русі Євангелій (РЄ 8зв., ОЄ Вост 252зв., АрЄ с. 336, МЄ с. 244, ГЄ 248, ДЄ с. 545) немає. Є лише в ТипЄ **СЕ АЗЪ ПОСЛЮ АНГЛЪ МОИ** 229 та пізні-

¹⁷ *Ізборник Святослава 1073*. Арк. 179зв.б., див.: електронна копія з сайту Российской государственной библиотеки. Режим доступу <https://dlib.rsl.ru/01003546378>

¹⁸ Німчук В., Осінчук Ю. Бучацьке Євангеліє XII–XIII ст. *Бучацьке Євангеліє XII–XIII ст.* Відп. ред. В. Німчук, підгот. до вид. Ю. Осінчук. Київ, 2017. С. 16.

шому ЄЄ се **ДЗЪ ПОСЛЮ АНГЛА МОЕГО** с. 287. В обох словах (**ЦЮДРЪ** та **АНГЬЮЛЪ**), думаємо, є всі підстави говорити не просто про помилки писця, а намагання відобразити новий звук, що поставав у новому закритому складі після занепаду зредукованих у цей час у мовленні тогочасних галичан чи волинян. Очевидно, були певні сумніви в писця ГВЄ щодо написання *о* чи *у* в слові: **ВЪ КОМЬРЎЗИ** М 14/13 (**ВЪ КОМОРОЗЪ** ДЄ с. 381, **ВЪ КОМЬРОЗЪ** ЮЄ, Симонівське 1270, ЛЄ та ще в кількох Євангеліях XIII–XIV ст. Мрк. с. 349) 145зв., **ВЪ КОМЬРОУЗИ** Л 22/10 (**ВЪ КОМОРОЗЪ** ДЄ с. 395, у МЄ с. 160, 165 і БЄ с. 197, 212 в обох випадках – **ВЪ СКОУДЪЛЬНИЦЪ**) 151зв., але не виникло таких сумнівів при написанні **ВЪ ВЕЧЕРЪ СОУБОУТНЗИ** Мт 28/1 (**СОУБОТНЗИ** МЄ с. 218, ДЄ с. 515, БЄ с. 321) 193, де цілком імовірно потрактувати це написання як відображення початку процесу перетворення **o* в новозакритому складі.

У текстах церковнослов'янської мови давньоукраїнської редакції засвідчуємо бодай поодинокі, але очевидні плутання колишніх **y*(**Ъ**) – **i*(**И**). В аналізованому рукопису також такі випадки є: **НЪ УБОУВЕНЪ В САНДАЛЫА** (НЪ УБОУВЕНИ ДЄ с. 227, БЄ с. 42) 84, **ЎВАСЪ ЛИЦЕМЪРНИХЪ** (W **ЛИЦЕМЪРНИХЪ** БЄ. с. 49, МЄ – **ЛИЦЕМЪРНИХЪ** 64г) 86зв. та **W ЛИЦЕМЪРНИХЪ** (W **ЛИЦЕМЪРНИХЪ** БЄ. с. 50, МЄ – **ЛИЦЕМЪРНИХЪ** 65а) 87, **ИЗЪВЪІВАЮТЬ ХЛЪБИ** (ХЛЪВЪІ ДЄ с. 377, БЄ с. 193) 144, **СЊОУ ДАВЪІДОВЪ** (СЊОУ **ДЪДОВОУ** ДЄ с. 427) 163, **ПРИШЕДЪШАА СЪ НЕЮ ЖИДОВЪІ...** **ЖИДОВЕ** 162, **КАМЪНЬЕ СЕ ХЛЪБИ БОУДОУТЬ** (якщо тут З. або О. мн.) 210. Зазначимо при цьому, що писець Євангелія майже безпомилково дотримувався написання після задньоязикових літер **Ъ** і лише в кількох випадках накреслив **И**: **ИЕРЪІА** і **ЛЕВЪГИТЪІ** 23зв., **КНИЖНИКЪІ ЛЮДЪСКИА** 204зв. Хоча перший приклад не є показовим, бо це слово і в пам'ятках XI ст. написано з літерою **И**: **ЛЕВГИ**, **ЛЕВГИНО**,

лѣвъгигѣ (АрЄ с. 515, СК с. 183). На підтвердження появи нового передньо-середнього (за рядом) і верхньо-середнього (за підняттям) звука [и] в українській підсистемі вокалізму свідчать приклади з плутанням **є** – **и**: **и**ж(**и**є) 23в., **бесѣдоуюцима** Л 24/15 / тут О.в. дв., де закономірне закінчення *-ема/* (**бесѣдоуюциема** ДЄ с. 41, ХЄ 5) 33в., **не и мѣтарѣ** (**мѣтари** ДЄ с. 123) 41, **досто(и)нѣ** ... **достоинѣ** (**достоинѣ** ... **подобенѣ** ДЄ с. 164) 59, **протии имѣше рабѣ его** Мт 22/6 (**имѣше** ДЄ с. 223, БЄ с. 39, ЛврЄ 78зв.) 82зв., **бахуѣ** **бо приходящи** М 6/31 (**приходяще** ДЄ с. 227–228, **приходящи** БЄ с. 43) 84, **вѣ заѣмѣ даѣте** ... **вѣ заимѣ дадите** Л 6/34 (**вѣ заѣмѣ** ДЄ с. 260, БЄ с. 73) 97, **вы оправдающи себе** (+ БЄ с. 169, **оправдающи** АрЄ с. 174) 135зв., **наимникѣ** (**наѣмникѣ** БЄ с. 193) 14, **наимникѣ** 194зв., **и прѣдѣ идоущи** **и вѣ слѣдѣ градоущи** М 11/9 (**и прѣдѣ идоущи** **и вѣ слѣдѣ градоущи** БЄ с. 196) 145, **лѣжипослоушествоваахуѣ** М 14/56 (**лѣжепослоушествовахуѣ** ДЄ с. 386) 147зв., **моужи держаци** **ѣса** Л 22/63 (**держаци** ДЄ с. 401) 153зв., **мнози** ... **пришедѣши** 162зв., **мимоходящи** **хоулахуѣ его** ... **мимоходаци** 186зв., **пророкомѣ глѣющемѣ** 190 та ін. У написанні **достоенѣ** ... **достоинѣ** 59 також убачаємо цей звуковий процес, з тією лише різницею, що в першому слові **ѣ** < *jъ, яке писець так само плував з **и**¹⁹.

Написання в рукопису зредукованих **ѣ**, **ѣ** відображає, очевидно, етап їх занепаду й відповідного перетворення. У тексті є ще багато прикладів зі збереженням цих літер відповідно до етимології,

- в коренях: **сѣтъника** 12, **по мѣнѣ** 18зв., **во мѣнѣ** 31зв., **кѣто** 33зв., **изгѣнаша** 27зв., **ѣ** **бѣчелѣ** **сѣтъ** 30зв., **орѣли** 120, **вѣ**

¹⁹ Пор. такі ж написання в ЄЄ: Німчук В. Євсевіє Євангеліє 1283 р. як пам'ятка української мови. *Євсевіє Євангеліє 1283 року*. Відп. ред. В. В. Німчук. Київ, 2001. С. 18.

всьи 130зв. дзвѣ 40, зъло 42зв., ѹто 42зв., жьнють 47зв., дьньсь 47зв., псьи 90зв., мзнимъ 91зв., во иноу всь 104зв., бздите 173зв. та ін.;

- на межі морфем: неправъдѣ 17зв., правъдѣ 42, о правъдѣ 179, грѣшникъ 27, жьрѣцьскъ 28, праздникъ 28зв., пристрашньи 30, малогодньи 79, на коньци 81, сѣкажю 98, меньшихъ 150зв., 169, множество 151, овѣихъ 42зв., овѣа 44зв., възпросиша 26, сѣгрѣши 26, бзвѣшю 5, посѣлавъшааго 26, изгнани 29зв., въздвигъ 30зв., сѣборице 92зв., възможно 173зв. та ін.;
- часто трапляються написання з **Ь, Ѣ** між двома приголосними в чужих словах: равѣи 4зв., анѣдрѣа 4зв.,

Також багато прикладів вокалізації зредукованих:

- перед сонантами майже безвинятково **Ь > е, Ѣ > о**: ѡверзоста 4, 26зв., 27, ѡверсто 5, испроверже 6, из мертвъихъ 6зв., 36, ѡвержеса 175, держатса 7зв., мертвъа 9, мертви 9зв., сѣвершю 10-2, первѣіе 15зв., възвержеть 15зв., жерьци 28зв., зерно 28зв., первѣимъ 39, суперникомъ 39зв., ѣерна 40, сѣмерть 45зв., сѣверашаса (сѣврѣашаса ДЄ 148, собрѣашаса Лвр. 57зв.), 52 вѣ терньи 54, волци 42зв., 45зв., волкъ 105, волнами 43 та ін.; лише в кількох словах збережені: ѡ вѣрви 6, двѣремъ 7, дѣрзюувъ 12, двѣри 12, 90зв.;
- в сильних позиціях: агнець 4зв., вѣѣенъ 6, правѣднѣи 18, правѣднѣа 41, лѣжю ... ложь 22зв., собрѣашаса 28, возьмоуть 28, овець 37зв., оумерошь сѣъ (оумѣръшь МЄ с. 116, оумершь ДЄ с. 267, оумерша БЄ с. 80) 100, денье 95зв., вѣ весь 104зв., правѣднии 150, первенець 203зв.;

- у прийменниках та префіксах: во сѣсоудѣ ... во сконѣчанье 55зв., во дѣи (вѣ дѣи ДЄ с. 192) 70зв., со пыганицами 72зв., възъписа 75, во сѣборице 92зв., во оуши 104, ко црѣмѣ 127, со оученикѣ 172, вольа водоу во оумѣвальницю 172 та ін.;
- вокалізацію засвідчено і у кінці деяких слів: рабо тѣ (рабѣ то ДЄ с. 199) 73, 114, 126, родо сѣ родѣ лоукавѣи (родѣ сѣ БЄ с. 105) 110, 128, 142зв., надо вѣѣмѣ 91зв., оуго вѣюць (оугѣ вѣюць БЄ с. 118) 114зв., члѣво сѣ 211зв., що загалом характерно також для пізніше переписаних текстів української писемності.²⁰

У рукопису виявлено багато пропусків ь, ѣ: вѣ т же дѣнь 3, днесѣ 97, по том же 188, кде 4зв., мнѣ 29, кто 26, 26зв., никто 59зв., 36зв., всѣ 13, вси 173зв., к 5, , 52, 32зв., 56зв., з домоу 52, пришлецѣ 3зв., сдрава 18, створышю 29зв., вѣѣнаа 32, вѣѣнѣи 150зв., извержетьсѣ 33зв., два 4зв., 38, правда 39, оузка 42, много 81, бдите 90зв., старца 105зв., старци 196зв., та ін. та загалом плутань у написанні ь – ѣ, ѣ – о, зокрема ѣ замість о: живѣтѣ 2, и всѣ сѣнемѣ 28, помани сѣнемѣ твои 196зв. /в обох випадках ідеться про сонм/, да доволетѣ (да довѣлѣетѣ ДЄ с. 125, да довѣволить Лвр 50) 42, очевидно, й оумерошѣ сѣѣ (оумерша БЄ с. 80) 100, про таке плутання свідчать і виправлення – х(о>ѣ)лмомѣ 155, с(о>ѣ)мерти 161; ѣ замість ь: мерѣтѣѣца 119зв., домѣи вѣдовичѣ (вдовичѣ БЄ Л 20/47 с. 191) 143зв., вѣдовичѣ 141 і вѣдовичѣ 143зв., сѣсеци (сѣсѣци ДЄ с. 405) 155; лише двічі засвідчено ь замість ѣ: сѣвѣдѣѣльство 2зв. та верѣепѣ вѣ верѣпѣ 189.

²⁰ Див. ще Німчук В. Євсевіє Євангеліє 1283 р. як пам'ятка української мови ... С. 19; Мойсієнко В. Мова Службника Теодоровича та проблема локалізації рукопису. *Моли́товник князя Володи́мира (Службе́ник Теодо́ровича XIV ст.)*. Видання факсимільного типу. Дослідження / Відп. ред. та упоряд. А. Гнатенко. Київ: Горобець, 2021. С. 328. Також такі написання часто знаходимо в ЛврЄ: миро сѣ 80, рабо тѣ 131, вѣ домо 133 та ін.

У тексті представлено широку гаму рефлексів давніх праслов'янських дієслівних утворень **pl'uti*, **pl'vati*: ПЛЬВАТИ НА НЬ, ПЛЬВАХОУ НА НЬ 186, ПЛИНОУ ... *ŵ* ПЛИНОВѢНЫА Ів 9/6 (ПЛЮНОУ ... *ŵ* ПЛИНОВЕНЫА ДЄ с. 89, ПЛЮНОУ ... *ŵ* ПЛЮНОВЕНИА ХЄ 20зв., ЛврЄ 32зв.) 26, ПЛЮНОУВЪ 158зв.-159, ПЛИНОУВШИ НА НЬ Мт 27/30 (ПЛЬВАВЪШЕ НА НЬ ДЄ с. 499, ПЛЮНОУВЪШЕ НА НЬ БЄ с. 290) 185зв.

Загалом усі наведені вище приклади написань, пов'язаних із долею надкоротких **Ь**, **Ъ**, мають прямі паралелі в рукописах з Галичини й Волині XII–XIV ст.²¹

Після занепаду зредукованих у різних діалектах слов'янських мов відбулися найрізноманітніші процеси, які, власне, й пришивдили постання окремих мовних структур. Зокрема, на межі префікса *из-/въз-* та дієслівних форм з початковими *з/ж* відбувалися різні, властиві передовсім галицько-волинським текстам процеси, що нерідко в мовленні, мабуть, призводили до витворення тієї таки африкати *дж*: ВЪЖУЄЛЪША Мт 13/17 (+ГЄ 28зв., ВЪЖУЄЛИША ЛврЄ 59, ВЪЖДЕЛЪША МЄ с. 74, ВЪЖДЕЛЪВЪШЕ ТипЄ 46зв., ВЪЖДЕЛЪША ДЄ с. 152) 53зв.; ИЖДЕНОУ 13зв. Проте частіше в таких випадках писець накреслював одну літеру: ДА ИЖЕНЕТЬ БѢСЪ М 7/26 (ИЖДЕНЕТЬ МЄ с. 105, БЄ с. 52, ИЖДЕНѢТЬ ДЄ с. 237) 88; ИЖЕНОУТЬ 50зв.; ИЖЕНОУТЬ ВЪ 178зв.; ВЪЖЕГЪ ВЪ СЪКРОВѢ Л 11/33 (+ДЄ с. 292, ВЪЖДЕГЪ БЄ с. 106) 110; ОУБЬЮТЬ И ЖЕНОУТЬ Л 11/49 (ОУБЬЮТЬ И ИЖДЕНОУТЬ

²¹ Пор. Віктор Мойсієнко. Протографи і мова Лавришівського Євангелія. *Лавришівське Євангеліє XIV століття*. Видання факсимільного типу. Дослідження. Київ: Горобець, 2018. С. 443; його ж: Віденський Октоїх – пам'ятка церковнослов'янської мови давньоукраїнської (галицько-волинської) редакції. *Віденський Октоїх Codex Vindobonensis Slavicus 37. Дослідження*. Міжнародна колективна монографія / Відп. ред. Л. А. Гнатенко. Київ: Горобець, 2021. С. 208; його ж: Мова Службника Теодоровича та проблема локалізації рукопису... С. 327–328.

ДЄ с. 295, оубиѣте и ижденете БЄ с. 109) 111; ижигаютъ Мт 13/40 (иждизаютъ МЄ с. 75, иждигають ДЄ с. 155 ижѹизаютъ Лвр. 60зв.) 55; нѣ възжизаѣтъ ли Л 15/8 (+ДЄ с. 312, не възжьжеть БЄ с. 127) 118, възжелаѣте Л 17/22 (въжделаѣте ДЄ с. 316, БЄ с. 132) 120; възжагають 219зв. Інші процеси асиміляційного характеру призвели також до написання однієї літери на межі морфем: безаконье (безъ законье) 43, расадуться (разъ садуться) 43зв., вѣщады (вѣзъ ѹады) 126зв., вѣщестьна (вѣзъ ѹестьна) 137зв., прѣдверь (прѣдъ двери ДЄ, с. 387) 148, иѣзвора (изъ сѣзвора) 29зв., бесапогъ (вѣзъ сапогъ) 152зв., въ гробѣ иѣѹенѣ (изъ сѣѹенѣ) 155зв., и ишѣдъше (изъ шѣдъше) изъ гробъ 187-187зв., ищрѣва (изъ ѹрѣва) 204зв. У слові поцьсм дѣни ѿ 210 (<постити) асимілятивний процес відбувся за аналогією до інших особових форм, на зразок – пощѹ. У написанні дієслівних форм и скрежьѹеть зоубѣ своїми М 9/18 (и скрьгъѹеть ТипЄ 161зв., и скрегъѹеть ДЄ с. 417, БЄ с. 226) 159, мабуть, можна шукати пряме продовження уживання цього слова в українській мові: *скриготіти* – *скригоче* (пор. давнішу форму *скрьжеть* в МЄ 126зв.²²). Дієслівна форма *скрь/егъѹеть* із Типографського № 6 та Добрилового Євангелія, можливо, найдавніша із відомих наразі в східнослов'янських текстах. Цю ж цитату, але з Галицького Євангелія кін. XIII ст., наводить у своєму словнику І. Срезневський²³; її ж перенесено й до «Словаря русского языка XI–XVII вв.»²⁴

²² Апракос Мстислава Великого. Сайт Государственного исторического музея. Москва. Електронна копія. Інтернет доступ: <https://catalog.shm.ru/entity/OBJECT/177989?page=5&sort=110&fund=21&index=216>

²³ Срезневский И. И. *Словарь древнерусского языка* ... Т. III. Ч.1. С. 392.

²⁴ *Словарь русского языка XI–XVII вв.* ... Вып. 25. С. 19.

Багато в пам'ятці написань, які відображають чергування *у // в*: **взгодынаа** (**оугоднаа** ДЄ с. 76) 19зв., **оу ђца** 20, **завѣтра** (**за-оутра** ДЄ с. 76) 74зв., 224, 143, **навѣчиша** (**наоучиша** БЄ с. 44) 84, **навѣчилъса** 216, **наоучить...** **навѣчить** 220, **народоу** **взгодые** створити М 15/15 (**оугодые** ДЄ с. 390, БЄ с. 204) 149, **завѣло-нихъ ... зѣмла завлола** 210зв. та ін. Такі приклади цього явища, як **навѣчилъса**, **навѣчить**, **взгодые** 'вгіддя', в українській писемності ми засвідчили вперше.

У тексті вочевидь переважають написання **-ѣа/-ѣе/-ѣю** відповідно до **-иа/-иіе/-ию** в церковнослов'янських пам'ятках давньо-болгарської та давньомакедонської редакції: **мѣсью** 4зв., **смоковью** 5, **тиверѣады** 11зв., **братѣю** 41зв., **божѣю** 51, **радостью** 54, **безаконѣе** 55, **марѣа** 57, **во възскръшѣнѣе** 68, **въ декапольи** 81, **точѣю** 81зв., **блговѣщѣнѣа** 91зв., **людѣе** 91зв., **црѣствѣа** 92, **коустодѣю** 189зв., **сѣ тѣцѣанѣемъ** 195, **сѣ марѣею ѿтрѣю** 205 та ін.

На межі префікса *при-* та кренів *і-ти / іма-ти* стягнення, як правило, не відбувалося, що загалом властиво для української писемності цього періоду. Прикладів дуже багато і в аналізованому рукопису: **прииди** 5, **приидеть** 13зв., (**придѣтъ** ДЄ с. 89) **26**, **прииде** (**приде** ДЄ с. 95, 153, **прииде** ЛврЄ 34зв.) **28**зв., 29, 32, 54, 71, 158зв., **приидоу** 176, **приити** (**прити** ДЄ с. 197) 72зв., 106, **приидоша** 81, 72зв., **приидоуть** 85зв., **прииде потопъ...** **татъ приидеть** (**приде ... придѣтъ** МЄ с. 106, ДЄ с. 240, БЄ с. 54, ХЄ 67, **прииде ... приидѣтъ** ЛврЄ 82зв.) **88**, звичайно, трапляються й стягнені форми – **придѣтъ** **31** /при наскрізній вибірці арк. 1–10, 41–50, 91–100, 130–140 *при+ити/иду/иде...* – 57 написань, *при+ти/ду/де...* – 11/.

За очевидної переваги етимологічних написань для відображення твердості/м'якості *шиплячих* та *р* усе ж у низці випадків

простежуємо певні тенденції, які можуть указувати на тверду вимову в оточенні писця. Так, іменник *трапеза* послідовно в церковнослов'янській писемності різних ізводів послідовно писано з *а/ѣ*, у досліджуваному рукопису також: *подъ трапезою* 88, *на трапезѣ* 151зв., *съ трапезы* 90зв., однак єдиний раз маємо *трапезы* 136зв. Це ж стосується й прислівника *горько* 153зв., але *горко* 183, *трыми* але *четырми* 6. Можливо як надпоправне можна вважати написання *и не радиши ни о ком же* (пор.: *не радиши* ДЄ с. 211, БЄ с. 29, *не родиши* Лвр 68) 78. Значно більше прикладів із відображенням твердості *ц*: *овьца* 6, 45зв., *на лица* (*на лица* ДЄ с. 73) 18, *сѣдца* 30, *о/ѡѣца* 13зв., 14, 42зв., 72зв., 107зв., 114зв., 150, 176, 176, *птѣньца* *своѣа* Мт 23/37 (*птѣньца* ДЄ с. 193) 71, Мт 24/13 *до конца* (*коньца* ДЄ с. 193) 71, Мт 24/49 *со пыаницами* (*пыаницами* ДЄ с. 197) 72зв., *два слѣпыца* (*слѣпыца* ДЄ с. 205, *два слѣпыца* Лвр 66зв.) 75, *агньца* 105, *ѡтроковица* ... *дѣца* 113, *роукоу слѣпыца* М 8/23 (*слѣпыца* ДЄ с. 341) 130зв., *въдовица* *си* ... *до коньца* Л 18/5 (*въдовица* ... *до коньца* ДЄ с. 369–370) 141, *въдовица* 143зв., *витаалница* (*витаальница* БЄ с. 395) 151зв., *десница* 155зв., *лица* *своѣа* 156зв., *градьца* 160зв., *ѣадыца* Ів 13/33 (*ѣадыца* ДЄ с. 341) 175зв., *въ ножница* 181зв., *за ѡвца* 194зв., *нарицаѣтьса* (*нарицаѣтьса* *оѣа* ДЄ с. 130, Лвр 49) 44зв., 140, *нарицаѣмзи* (*нарицаѣмзи* ДЄ с. 458) 169зв., *нарицаѣм*– 7зв., 100, 152зв. та ін. /при наскрізній вибірці арк. 1–10, 41–50, 91–100, 130–140 буквосполуку *-ца-* виявлено 12 раз, *-ця-* – 8, у Рв. *отца* – 32 рази, *отця* – 10/. Відзначимо ще кілька написань, де твердість відображена в тогочасних пам'ятках украй рідко: *сѣнцѣ* М 4/6 (*сѣнцю* ДЄ с. 211, ТипЄ 67, Лвр 68) 77зв., *оудницѣ* 68зв. Таке *ѣ* бачимо й після шиплячих (про що вже ми зазначали вище): *сѣходащѣ* (*сѣходащюу* ТипЄ 13)

130, БОЛШИ 140, 181, ВИТАЛНИЦА Л 22/11 (ВИТАЛЬНИЦА БЄ с. 211) 151зв., МНОГОХОУЛНО 153зв. або літера на позначення дієзного **ѣ** / **ѧ**, **ю** (див. приклади вище). Звичайно, в пам'ятці також багато прикладів і з відображенням м'якості **л**: ПЕЧАЛЬНИ 34зв., ДАЛЬНОЮ 50зв., БОЛЬНА 150, ДОВОЛЬНО 152зв., ПОЛЬЗА 158зв., ПЕЧАЛЬНИ 179зв. Трапляються приклади паралельного написання слова амініь: **АМИНЬ** та **АМИНЪ** 5 зв., **АМИНЪ** 9, **АМИНЬ АМИНЪ** 9зв. Можливо, в цьому ж контексті (якщо тут не звичайнісінька описка) треба коментувати й написання **и СТАЗАЮЩАЮЩЕМА!** (**и СЪТАЗАЮЩЕМА** ДЄ, с. 41, **и СТАЗАЮЩЕМА** ХЄ 5) 3зв.

У підсистемі консонантизму також звертаємо увагу на кілька прикладів, які можна потрактовувати як «цекання»: **и створи виць ѿ вьрви** 6 Ів 2/15 (**и сътвори ѣко виць** ДЄ, с. 48), **о ѿцѣѣвни** 6зв., **ѡ оцѣненъ** (ДЄ, с. 49), **ѣзъци ицють** Мт 6/32 (**ицють** МЄ, с. 68, ДЄ, с. 124) 42, **приходаще цѣлите са** Л 8/14 (**цѣлите са** ДЄ, с. 323, БЄ с. 139) 122зв. Ми вже звертали увагу на це явище в українській писемності галицько-волинської школи²⁶. Важко сказати, чи в останніх написаннях це помилки, чи відображення специфічної говіркової руської риси. Подібне накреслення маємо і у Віденському Октоїху (**моцѣ** відповідно до **моци**). Проте коли у словах **моцѣ** та **ицють, цѣлитеса** можемо допускати помилкові написання **ц** // **ци**, то у слові **виць** жодних сумнівів. Сукупність виявлених нами написань з плутанням **ч** // **ц** у різних галицько-волинських рукописах XII–XIV ст. становить уже близько 10 прикладів (не беручи до уваги відображення цієї зміни в слові **очистити** та похідних, де вона відома і в текстах болгарського та македонського ізводів).

²⁶ Мойсієнко В. Віденський Октоїх – пам'ятка церковнослов'янської мови давньоукраїнської (галицько-волинської) редакції... С. 213.

У царині словотвору відзначимо чи не перше вживання зі суфіксом *-ець* лексеми **жеревець** М 11/5 145, де у всіх відомих нам відповідних фрагментах з інших рукописів послідовно написано **жрѣба** БЄ с. 195, Лвр 117. Наразі найдавніше засвідчене це слово, датоване за новгородською грамотою 1270 роком (за оригінальною пам'яткою) і XI ст. за списком Руської правди 1280 року²⁷. Отже, написання в Галицько-Волинському Євангелії із відомих на сьогодні пам'яток можна вважати за найдавнішу фіксацію номена в оригінальному руському тексті.

У словозміні вкажемо на збереження давніх відмінкових форм; зокрема, іменник *ї-основи* **молнии** жодного разу не вжито з новою аналогією флексією *-ѧ*: **молнии сходитъ** 71зв., **молнии исходитъ** (**молъныѧ** ДЄ с. 436) 166. У Р. одн. за очевидної переваги давніх закінчень: **сѣи ѿ земли** 7, **не ицію вола моего** 10, **близъ пустыни** 28–28зв., **ненавидѧи дѣша своѧ** 28зв., трапляються й нові: **не имѣша землѣ многѣ** (**нѣ имаша земля многѣ** ДЄ с. 148) 52зв., але в Н. мн. закінчень, що відображають говірковий вплив, значно більше: **приидоша птицѣ и позобаша є** М 4/4 (**птица ...** ДЄ с. 211, БЄ с. 28) 77зв.; **птѣцѣ нѣсѣныѧ** (**птица нѣсѣныѧ** ДЄ с. 337) 128зв.; **овыцѣ развѣгнууться** М 14/27 (**овца** БЄ с. 199) 146; **ѿре ... совладѣють** (**ѿри** ДЄ с. 396, БЄ с. 213, Лвр 120зв.) 152. Плутання флексій, пов'язане з говіркою писця та традиційною орфографією, спостерігаємо і в Р. мн.: **сѣдмѣ братѣ** (**седмѣ братыѧ** ДЄ с. 186) 68; **разлоучають ѿвыцѣ ѿ козълицѣ** Мт 25/32 (**овыца** ДЄ с. 451, Мтф. с. 139) 150, 168зв.

²⁷ *Словарь древнерусского языка (XI–XIV вв.)* / Гл. ред. Р. Аванесов. Т. III. Москва, 1990. С. 250.

Не часто в переписуваних рукописах релігійного змісту трапляються аналогічні флексії колишніх *ō*-основ до *ā*-основ: **ВЪ МОУЧНАХЪ СИТАХЪ ТРЕХЪ** Мт 13/33 (+МЄ с. 75, **ВЪ МОУЧНАХЪ ТРЕХЪ СИТѢХЪ** ДЄ с. 154) 54зв. Написання двоїнних форм переважно збережені як у дієслівних: **ДВА Ѡ НИХЪ БѢСТА ИДОУЩА 3, ТА БЕСѢДОВАСТА** 3зв., **ДВА Ѡ ОУЧЕНИКЪ ... ИДѢТА** 145, так і в іменних частинах мови: **ДВѢ РЫБѢ** 23зв., **ПОДЪЖНОЖЬЕ ЕСТЬ НОГАМА ЕГО** 40, **ПРѢ ДЪ НОГАМА** 58зв., и **ПАДЪ НА КОЛѢНОУ** 134, **Ѡ ДВОЮ ЛѢТОУ** 206, **БЫ ДВОЮ НА ДЕСАТЕ ЛѢТОУ** 207, **РОДИТЕЛА ЕГО – КТО СЪГРѢШИ СЬ ЛИ ИЛИ РОДИТЕЛА ЕГО** Ів 9/2 26; **ПОКЛОНЪ КОЛѢНѢ** Л 22/41 152зв., **Ѡ ДВОЮ ЛѢТОУ** 206, **ПОДЪЖНОЖЬЕ ЕСТЬ НОГАМА ЕГО** Мт 5/35 40, проте трапляються й відхилення (заміни двоїни формами множини): **ПОСЪЛА ДВА ОУЧЕНИКЪ СВОИХЪ** 150зв. або помилкове вживання числівника *два* при іменникові чоловічого роду **ДВѢ СРѢБРЬНИКА** Л 10/35 (БЄ **ДВА СРѢБРЬНИКА** с. 123) 116зв.

У рукопису простежуємо процес витворення нових стягнених флексій: **ИЦѢЛѢВЪШНОУМОУ** 15зв., **ПОСЪЛАВЪШНОУМОУ** 33зв., **ЧЛОВѢЧЬСКОУМОУ** 196, **ѠТЕМЛЮЩНОУМОУ ... ПРОСАЩЕМОУ** 97зв.

3-поміж займенникових виділяємо цілком переважальні форми особових та зворотного в Д. та М. одн. з кореневим -*o*-.: **К СОБѢ** 5, 31, 135зв., **ВЪ СОБѢ** 14-2, 60, 108, 175зв., (**Ѡ**) **СОБѢ** 17-2, 18, 27, 79зв., 84зв., 101, 114зв., **СОБѢ** 111зв., 124, 141зв., 143зв., 151зв., 208зв. та ін.; **Т(є>о)БѢ** 27, (**о**) **ТОБѢ** 48зв., 50зв., 64зв., 66зв., 73зв., 74зв., 80зв., 81, 92зв., 101, 106, 115зв., 119, 121, 123зв., 124, 141зв., 151зв., 152, 156, 158, 161зв., 169, 171, 175зв., 216, **Ѡ ТОБѢ** 152 та ін. Також орфографічною особливістю рукопису є вживання займенникової форми *которий* з кореневим -*e*-.: **И НѢ ИДЕ КОТЕРЪИ** Л 7/42 (**КОТЕРЪИ** ГЄ 132зв., **КОТОРЪИ** МЄ с. 116, ТипЄ 90зв., ДЄ с. 269, БЄ с. 81) 100зв.;

и нѣ иде котерзи Мт 21/31 (которзи ДЄ с. 431) 164зв.; никотерзи Л 6/24 (никотерзи ГЄ 122зв., никоторзи МЄ с. 110, ДЄ с. 251, БЄ с. 63) 93; 138; котерзи (котерзи ГЄ 171, БЄ с. 264, которзи ДЄ с. 460) 170зв.; котерааго Мт 22/28 (котераго ГЄ 49, которааго МЄ с. 86, котораго ТипЄ 64, ДЄ с. 186, ХЄ 50зв.) 68; котерааго Л 11/11 (котераго ГЄ 144, которааго МЄ с. 123, котораго ТипЄ 99зв., ДЄ с. 287, ЛврЄ 96зв.) 107зв.; 132; котероמוу 139зв. У більшості порівнюваних відповідних фрагментів з іншими Євангеліями цієї доби переважають форми з -о-, лише іноді трапляються з -е-²⁸. Форми з кореневим -е-, очевидно, вказують на те, що руські писці могли мати для копіювання якийсь південнослов'янський протограф, оскільки такі написання цього займенника властиві передовсім цій писемності²⁹ та відповідно мовам і діалектам (срб., хрв., славн.), а також деяким західнослов'янським (славц., н.-луж.)³⁰.

У рукопису виявлені деякі числівникові утворення, що рідко трапляються в давньоукраїнських текстах: ѿ ѡѣтъриъ вѣтъръ 142зв., ѡѣтъриъ бо дьнъ кєть (ѡѣтъри бо дѣи соуть ДЄ с. 425) 162. О. Жолобов відзначає такі форми в Руській правді, що вживані поряд з давньою питомою ѡѣтъриъ.³¹ А форму трисъѣто – трисъѣто сръѣбрьникъ М 14/5 (трии сотъ БЄ с. 190, ваще триисотъ сръѣбрьникъ ДЄ с. 375, ЛврЄ 116) 143 ми не засвідчили в жодному відомому нам історичному лексиконі.

²⁸ Див. ще: Мойсієнко В. Віденський Октоїх – пам'ятка церковнослов'янської мови давньоукраїнської (галицько-волинської) редакції ... С. 218.

²⁹ *Старославянський словарь (по рукописам X–XI веков)*. Под ред. Р. М. Цейтлин, Р. Вечерки, Э. Благовой. Москва, 1994. С. 292;

³⁰ *Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд*. Вып. 11. Под ред. О. Н. Трубачева. Москва, 1984. С. 201–202.

³¹ *Историческая грамматика русского языка* / Под ред. В. Б. Крысько. Т. IV: Числительные / Жолобов О. Ф. Москва, 2006. С. 102.

Низку дієслівних форм писець накреслив з усіченими фіналями, що для української писемності загалом характерно: **ЇЖѢНЬ СЯ** (о жени **СЯ** ДЄ с. 186) 68, **ПОКЛОНЫ КОЛѢНѢ** (вт сиропс початок М) 152зв., **ВСЕ ІЕЛИКО ИМѢ ПРОДАСТЬ** (ИМАТЬ ДЄ с. 72, у цьому фрагменті засвідчено лише **ИМАТЪ** / **ИМѢЮТЪ** Мтф. с. 77, **ИМѢ** – тільки в ГВЄ) 55зв. Для галицько-волинських текстів XII–XIII ст. було властиве вживання зворотного займенника **ся** в препозиції: **МИРЪ ВАШЪ КЪ ВАМЪ ДА СЯ ВЪЗВРАТИТЬ** Мт 10/13 (+МЄ с. 66, ДЄ с. 132, ЮЄ Мтф. с. 56) 45; **ДА БЪІ СЯ ІХЪ ПРИКОСНОУЛЪ** (да **БЪІ ІХЪ ПРИКОСНОУЛЪ СЯ** БЄ с. 134) 121; **АЩЕ МИ СЯ ЛОУЧИТЬ** 146; **БЪІ СЯ НЕ РОДИЛЪ** Мт 26/24 (**БЪІ НЕ РОДИЛЪ СЯ** БЄ с. 270) 173 та в постпозиції, але відірвано від дієслова: **ПРИБЛИЖИША ЖЕ СЯ** Л 24/28 (**ПРИБЛИЖИША** ДЄ с. 42, ХЄ 5-5зв.) 4; **ЇПОУЦАЮТЬ ТИ СЯ** 96зв., **БЛѢДѢТЕ ЖЕ БЪІ СЯ САМИ** М 13/9 (**БЛЮДѢТЕ СЯ БЪІ САМИ** БЄ с. 186) 141зв., **БОАХОУ БО СЯ** (+**БОАХОУ БО СЯ** БЄ с. 262) 170, **РАДОУИТЕ ЖЕ СЯ** 199зв., **РОЖЫШЕ БО СЯ** 203зв. Знаходимо в рукопису й випадки написання взагалі без **ся**: **ВЪЗВРАТИ ІЪЗ ІЕРДАНА** 92.

Переважно в євангельських текстах відповідно до **АМИНЬ** писали **право**, дуже рідко **правѣ**. Такий варіант прислівника засвідчений у ГВА: **ПРАВѢ ГЛЮ** (**АМИНЬ** Иоан. с. 63, МЄ с. 193, ОрЄ 108зв., **АМІ** ДЄ с. 465, **ПРѢ ПРѢ** БЄ с. 270) 172зв., також **ПРАВѢ** відомий ще в ЮЄ (Срезневский, т. II, ч.2, с. 1363).

Мабуть, уперше в східнослов'янській писемності вжито іменник **скоролу́пина**: **ПОДАСТЬ ЕМОУ СКОРО//ЛОУПИНО** Л XI/12 (+**скоропино** ЛврЄ 96зв., **СКЪРПИНО** МЄ с. 123, ТипЄ 98зв., ОрЄ 55, **скорпино** БЄ с. 100, **скерпью подасть ѿмоу** ДЄ с. 286) 107зв., де руський писець, можливо, переплутав слова **скоролу́пина** 'шкаралупа' – **скоропи́на** 'скорпіон'. В історичних словниках лексему *скорлу́па* засвідчено в

Книзі чисел п'ятикнижжя Мойсея XIV ст., решта фіксацій від XVI–XVII ст.³² *Скоролупля* Библ. Геннад. т.с. с. 244. Так само й лексему **вЪ комьръѡзи** М 14/13 (**вЪ комьроуѡ** ЮЄ Мрк. с. 349, **вЪ комъроуѡ** ТипЄ 143, **вЪ комороуѡ** ДЄ с. 381, а також в інших переписаних переважно в Русі-Україні Євангеліях Мрк. с. 349) 145зв., **вЪ комьроуѡзи** Л 22/10 (**вЪ комороуѡ** ТипЄ 150зв., **вЪ комороуѡ** ДЄ с. 395, у АрЄ с. 221, МЄ с. 160, 165 і БЄ с. 197, 212 – **вЪ скоудѣльницѣ**) 151зв. У російських історичних лексиконах це слово наведено й ілюстровано лише українськими пам'ятками: Синайський патерик XI–XII ст., Галицьке Євангеліє XIII ст. Певна річ, що в Геннадіївську Біблію 1499 року слово потрапило вже з української мови³³.

В жодному з відомих нам Євангелій не названо євангеліста **иѡанъ** (**иѡанъ** МЄ с. 31, ЄЄ с. 41, ХЄ 4, АврЄ 2, **иоанъ** ОЄ 2зв., ГЄ 180зв., ДЄ с. 38, **иѡанъ** ТипЄ 1, **иванъ** ЛЄ 1), лише в досліджуваному рукопису на арк. 2. Із кореневим -ѣ- напис цього імені засвідчено в графіті Софії Київської *раба своѣго Иѣвана* (В.В. Корнієнко, *Корпус графіті Софії Київської - (XI – початок XVIII ст.)*. Частина IV. Приділ архангела Михаїла. Київ, 2015. С. 57).

Узагальнення

Аналіз мовних та орфографічних особливостей рукопису дає підстави для певних висновків щодо часу написання.

Відзначимо риси, які вказують на давність тексту (не пізніше кінця XII ст., подібність до точно датованих Галицького 1144 та Добрилового 1164 Євангелій):

³² *Словарь русского языка*. Вып. 24. ... С. 240

³³ Срезневский И. И. *Словарь древнерусского языка* ... Т. I. Ч. 2. С. 1266; *Словарь русского языка*. Вып. 7 ... С. 268.

1. Устав рукопису за більшістю характеристик відповідає другій половині XII ст., принаймні значно більше подібний до уставу ГЄ й ДЄ, ніж до рукописів XIII ст.: БЄ, ЄЄ, ОрЄ, ХЄ.

2. Накреслення окремих літер, зокрема йотованих **іє, ю, іа**, з перетинкою посередині.

3. Написання слів *ангел, воскреснути, день, днесь, євангеліє, небеса, царство, чоловік* і похідних від них відтворено без титли.

4. Написання **Ѣ** після задньоязикових: засвідчено лише одиничні випадки з **-и**; очевидно, для писця рукопису ця усе більше поширювана від XIII ст. тенденція української писемности (накреслювати **и**, а не **Ѣ** після **г, к, х**) ще не стала актуальною.

5. Збереження написань із відображенням традиційної м'якості шиплячих **жа/іа, ѣа/іа, ша/іа, ца/іа; жію, їю, шю, цю**. Щодо кількості таких написань, то в досліджуваному Євангелії їх значно менше від МЄ та ГЄ і значно більше, ніж у БЄ, ХЄ, АврЄ, ЛЄ (див. Додаток. Таблиці 1–4). Певною мірою ці написання в ГВЄ співвідносні з ДЄ, хоч в останньому вони трапляються дещо частіше.

6. Збереження зредукованих **ѵ, ѵ**: у зіставляваних фрагментах значно частіше маємо відповідності зі збереженими **ѵ, ѵ**: як і в МЄ, ГЄ, ДЄ, та відсутність цих літер у БЄ, ХЄ, ЄЄ, АврЄ, ЛЄ: **съ** 2зв. (III, IV)³⁴, **тъмѵ** ... **тъма** 2зв.-3 (III), **прозьрѵста** 75 (III), **рыци** 92 (III), **възьмоуѵтъ** 92зв. (III), **жьрѣчьскамѵ рыци** 47 (I) **тъла тълить** ... **съкровице** 156зв. (I), **соуботыныи възьривѵ** 92зв. +БЄ (I), **къ мнѵ** 150 +АврЄ (I), **къ мнѵ** 150 +АврЄ (I), **съвъраша са** 76зв. +ДЄ с. 208, **съвраша са** БЄ с. 26 та ін.; над те, нерідко трапляються написання зі збереженням у ГВЄ й відсутністю в порівнюваних, навіть і в раніше

³⁴ Римською цифрою вказано, що приклади наводимо із однієї з чотирьох (I, II, III, IV) порівняльних таблиць євангельських читань, уміщених у Додатку.

переписаних: **посѣланъ** 2зв. (III), **сѣпѣ** 80 (III), **нечисѣтъи** 108зв. (I), **посѣлавѣшааго** 59 (I), **разгѣноуѣвъ** 92зв. (I), **посѣла** 93 (I), **прозѣрѣнѣ** 93 (I), **посѣла ... вѣлагалицѣ** 104зв. + ЛврЄ (I), **вѣзѣрѣвъ** 92зв. (I), **игѣлини кольлицѣ** 134зв. (I), **кольлицѣ** 150 (I), **посѣла** 200зв. (I), **вѣса** М 4/13 (**вѣса** МЄ с. 97, ДЄ с. 214, БЄ с. 31, ЛЄ 90зв., ХЄ 59) 79, **кошѣницѣ** М 8/8 (**кошѣницѣ** МЄ с. 106, **кошницѣ** ДЄ с. 238, БЄ с. 54) 88зв.; **жерѣцю** Л 5/14 (**жѣрѣцю** МЄ с. 115, **жерѣцемъ** ДЄ с. 255, ЛЄ арк. 112, **жерѣцю** ХЄ арк. 71) 95, **козѣлатѣ** Л 15/29 (**козѣлатѣ** МЄ с. 159, **козлатѣ** ДЄ с. 379, БЄ с. 194) 144зв. та ін.

7. Нестягнені дієслівні та прикметникові форми: **хотѣашѣ** 80 (III), **хотѣашѣ** 104зв. + ЛврЄ (I) – у решті порівнюваних **хотѣашѣ** (I, III), **вѣдѣашѣ** 92 – у решті порівнюваних **вѣдѣашѣ** (III), **оуѣашѣ** 92 + МЄ – у решті порівнюваних **оуѣашѣ** / **оуѣашѣ** (III, IV), **дивлаахоу** 134зв. – у решті порівнюваних **дивлаахоу** (I), **ниѣциимъ ... исходаѣциихъ** 93 – у решті порівнюваних **ниѣциимъ ... исходаѣциихъ** (I), **ближнааго** 86 – у решті порівнюваних **ближнааго** (I), **исходаѣциимъ** 92 + МЄ – у решті порівнюваних **исходаѣциимъ** (III), **ненавидаѣциимъ** Мт 5/44 41 + МЄ с. 63 – **ненавидаѣциимъ** у ГЄ 10зв., **ненавидаѣциимъ** у ДЄ с. 122, ОрЄ 3, ХЄ 30зв.; **искариотѣскааго** М 3/19 76зв. – **искариотѣскааго** у ДЄ с. 208, БЄ с. 25 та ін.

8. Майже послідовна збереженість двоїнних форм.

Оригінальність тексту (наявність специфічних і відсутність очікуваних для галицько-волинських рукописів цього періоду рис):

1. Цілковите переважання графеми **ѣ** при відтворенні грецької тити **д**.
2. Відображення твердоти приголосних за допомогою графем **у/ѣ**.
3. Значно частіше відображення твердости **ц** (наприклад, порівняно з ДЄ, БЄ, ЄЄ).

4. Відсутність прикладів йотової асиміляції $\mathbf{\bar{b}} + \mathbf{j} > \mathbf{\bar{b}}$ ($\mathbf{\bar{b}}$) + $\mathbf{j}$ та $\mathbf{\bar{b}} + \mathbf{j} > \mathbf{\bar{b}}$ ($\mathbf{\bar{b}}$) + $\mathbf{j}$: $\mathbf{\bar{v}zpr\bar{o}sat\bar{b}}$ и 2зв., $\mathbf{\bar{i}maax\bar{o}ut\bar{b}}$ и Мт 14/5 ($\mathbf{\bar{i}m\bar{b}iax\bar{o}ut\bar{b}}$ и ТипЄ 52зв., $\mathbf{\bar{i}ma\bar{x}\bar{o}ut\bar{b}}$ и ДЄ с. 160) 57, $\mathbf{\bar{m}ola\bar{x}\bar{o}ut\bar{b}}$ и Мт 14/36 ($\mathbf{\bar{m}ola\bar{x}\bar{o}ut\bar{b}}$ и ТипЄ 53, ДЄ с. 161) 57зв., и $\mathbf{\bar{p}ri\bar{d}ox\bar{b}}$ и Мт 17/16 (и $\mathbf{\bar{p}ri\bar{v}e\bar{d}ox\bar{b}}$ и ДЄ с. 170) 61зв., $\mathbf{\bar{i}at\bar{b}}$ и Мт 14/31 ($\mathbf{\bar{i}at\bar{b}}$ и ДЄ с. 182) 66зв., $\mathbf{\bar{s}z\bar{k}ro\bar{u}shit\bar{b}}$ и ($\mathbf{\bar{s}z\bar{k}ro\bar{u}shit\bar{b}}$ и ДЄ с. 185) 67зв., и $\mathbf{\bar{p}ri\bar{v}e\bar{d}ox\bar{b}}$ и Мт 17/16 (и $\mathbf{\bar{p}ri\bar{v}e\bar{d}ox\bar{b}}$ и ТипЄ 64зв., ДЄ с. 188) 69, Мт 17/23 $\mathbf{\bar{o}ub\bar{i}nut\bar{b}}$ и ($\mathbf{\bar{o}ub\bar{i}nut\bar{b}}$ и ДЄ с. 189) 69, $\mathbf{\bar{p}ostavit\bar{b}}$ и ($\mathbf{\bar{p}ostavit\bar{b}}$ и ДЄ с. 196) 72, $\mathbf{\bar{v}idaax\bar{o}ut\bar{b}}$ и ($\mathbf{\bar{v}ida\bar{x}\bar{o}ut\bar{b}}$ и ДЄ с. 207) 76, $\mathbf{\bar{i}at\bar{b}}$ его М 3/21 ($\mathbf{\bar{i}at\bar{b}}$ и ТипЄ 65зв., ДЄ с. 208, Лвр 67зв.) 76зв., $\mathbf{\bar{g}netax\bar{o}ut\bar{b}}$ и М 5/24 ($\mathbf{\bar{g}netax\bar{o}ut\bar{b}}$ и ТипЄ 71зв., ДЄ с. 224, Лвр 79) 83, $\mathbf{\bar{m}ola\bar{x}\bar{o}ut\bar{b}}$ и ($\mathbf{\bar{m}ola\bar{x}\bar{o}ut\bar{b}}$ и БЄ с. 48) 86зв., 158зв., $\mathbf{\bar{x}otax\bar{e}}$ да и $\mathbf{\bar{o}ub\bar{v}\bar{e}st\bar{b}}$ М 7/24 ($\mathbf{\bar{x}otax\bar{e}}$ да $\mathbf{\bar{o}ub\bar{v}est\bar{b}}$ и БЄ с. 52) 88, $\mathbf{\bar{d}er\bar{z}aax\bar{o}ut\bar{b}}$ и Л 4/42 ($\mathbf{\bar{d}er\bar{z}ax\bar{o}ut\bar{b}}$ и БЄ с. 66) 94зв., $\mathbf{\bar{p}ov\bar{e}d\bar{i}t\bar{b}}$ и Л 11/22 ($\mathbf{\bar{p}ov\bar{e}d\bar{i}t\bar{b}}$ и ТипЄ 99, ДЄ с. 288, БЄ с. 101) 108зв., и $\mathbf{\bar{z}ap\bar{l}i\bar{o}ut\bar{b}}$ и (и $\mathbf{\bar{z}ap\bar{l}i\bar{o}ut\bar{b}}$ и БЄ с. 135) 121, $\mathbf{\bar{o}ub\bar{v}iem\bar{b}}$ и Л 20/14 ($\mathbf{\bar{o}ub\bar{v}iem\bar{b}}$ и ТипЄ 117зв., $\mathbf{\bar{o}ub\bar{v}iem\bar{b}}$ и ДЄ с. 327, $\mathbf{\bar{o}ub\bar{v}im\bar{b}}$ и БЄ с. 142) 124зв., $\mathbf{\bar{s}ot\bar{b}ret\bar{b}}$ и Л 20/18 ($\mathbf{\bar{s}ot\bar{b}ret\bar{b}}$ и ТипЄ 118, $\mathbf{\bar{s}z\bar{k}ro\bar{u}shit\bar{b}}$ и ДЄ с. 328) 124зв., и $\mathbf{\bar{i}sko\bar{u}sat\bar{b}}$ и (и $\mathbf{\bar{i}sko\bar{u}sat\bar{b}}$ и ДЄ с. 342) 131, $\mathbf{\bar{v}iaax\bar{o}ut\bar{b}}$ и ($\mathbf{\bar{v}ia\bar{x}\bar{o}ut\bar{b}}$ и ДЄ с. 387) 148 та ін. О. Соболевський помилково зараховує до таких явищ $\mathbf{\bar{i}skaax\bar{o}ut\bar{b}}$ и³⁵, де насправді: $\mathbf{\bar{i}skaax\bar{o}ut\bar{b}}$ $\mathbf{\bar{i}ati}$ и ($\mathbf{\bar{i}ska\bar{x}\bar{o}ut\bar{b}}$ $\mathbf{\bar{ati}}$ него ДЄ с. 361) 138. На жаль, ця неточність потрапила й до огляду П. Владимірова $\mathbf{\bar{i}skaax\bar{o}ut\bar{b}}$ и з приміткою «рѣдко»³⁶.

³⁵ Соболевский А. И. *Труды по истории русского языка ...* Т. 1. С. 14.

³⁶ Владиміров П. В. Обзор южно-русских и западно-русских памятников письменности от XI до XVII ст. *Чтения в историческом обществе Нестора Летописца*. Киев, 1890. Кн. IV. С. 112.

5. Кількість написань рефлексу **скер-** < *skʲr-: **скерба** М 3/5 (**скорба** МЄ с. 172, **скърба** ТипЄ 159, **скребѣ** ДЄ с. 411, Лвр 124зв., **скребаше** БЄ с. 219) 157; **скорбѣти** ... **прискерьбна** Мт 26/37-38 (**скърбѣтї** ... **прискърьбна** МЄ с. 194, ГЄ 60, **скорбѣти** ... **прискорьбна** ЛЄ 202, **скърбѣти** ... **прискърьбна** ТипЄ 186зв., **скербѣти** ... **прискерьбна** ДЄ с. 468, БЄ с. 272, ХЄ 134) 173зв.; **прискерьбен** 223зв., але **скърби** Ів 16/21 (**скерби** ДЄ с. 106) 34зв.; **скорби** М 4/17 (**скърби** МЄ с. 97, ТипЄ 68зв., ОрЄ 32, **скорби** ЛврЄ 68зв., ЛЄ 90зв., **скерби** ДЄ с. 214, БЄ с. 32) 79; **въ скорь** Мт 24/9 (**скърь** ТипЄ 170, **скерь** ДЄ с. 434) 165зв., **скорьбѣще** Мт 26/22 (**скърбѣще** МЄ с. 193, ГЄ 59, **скербѣще** ДЄ с. 466, БЄ с. 270, ХЄ 133зв.) 172зв., **скорби** 179, **скорьбѣща** 207зв., де у відповідних фрагментах з галицько-волинських рукописів, як бачимо, цей звуковий процес відображено, незначна. Зауважимо, що в згаданій праці П. Володимирова також указано цей рефлекс, але вже без будь-якої примітки. Отже, з наведеного дослідником коротенького абзацу, де проілюстровано 7 рис, 5 із них справді є визначальними для рукопису, але інші 2 – зовсім не показові для цієї пам'ятки.

При загалом очевидній подібності графічних, орфографічних та мовних особливостей рукопису до інших текстів галицько-волинської редакції церковнослов'янської мови, відсутність останніх (4 і 5) рис у ГВЄ дещо виокремлює цю пам'ятку і змушує до подальших пошуків та зіставлень з текстами цього періоду писемности.

Отже, з погляду мовних рис – це типова чи навіть класична пам'ятка української писемности, де церковнослов'янська мова піддана суттєвому писарському втручання й набуває очевидних ознак української редакції. Якщо писцями Галицького, Типограф-

ського № 6, Добрилового, Буцацького, Холмського, Євсевієвого Євангелій та Віденського Октоїха були, найімовірніше, галичани, а Лавришівського і Луцького Євангелій та Луцького Псалтиря, можливо, волиняни, то про місце народження писця досліджуваного рукопису сказати щось певніше значно важче. Але очевидним для нас є й інше: виявлений у рукопису комплекс орфографічно-мовних рис не дає підстав уважати писця киянином чи носієм тогочасних навколокиївських (полянсько-древлянських) говірок. Проте таке твердження не виключає того, що мініатюри євангелістів могли бути виконані саме в стольному Києві.

На питання про протограф досліджуваного Євангелія однозначної відповіді на сьогодні також немає. Зауважимо, що при визначенні протографа рукопису, крім зазначених вище мовно-орфографічних особливостей, необхідно враховувати й пам'яті в місяцеслові. Найбільше збіжностей у наявних та пропущених пам'ятях святих ми виявили в ГВЄ та ТипЄ, при цьому з усіма іншими раніше переписаними місяцесловами в ОЄ, АЄ, МЄ, ЮЄ, ДЄ незбіжностей значно більше³⁷. Відзначимо також, що за деякі місяці зазначені пам'яті лише в трьох євангеліях – МЄ, ТипЄ та ГВЄ: за 23 листопада – свт. Амфілохія, еп. Іконійського; за 24 листопада – свт. Григорія, еп. Акрагантійського; за 15 січня – прп. Івана Кущника; за 21 січня – прп. Максима ісповідника; за 24 січня – прп. Ксенії; за 1 березня – мчц. Євдокії; за 1 квітня – прп. Марії Єгипетської; за 28 квітня – ап. від 70-ти Іасона й Сосипатра; за 5 травня – мчц. Ірини; за 6 травня – прв. Іова Багатостраждального; за 16 травня – свт. Георгія II, еп. Мітиленського; за 23 травня –

³⁷ Див. Лосева О. В. *Русские месяцесловы XI–XIV веков*. Москва, 2001. С. 141–420.

прп. Михайла ісповідника, єп. Синадського; за 24 травня – прп. Симеона Столпника; за 27 травня – сщмч. Ферапонта³⁸.

На основі пам'яті про перенесення мощей благовірних князів Бориса і Гліба (2 травня 1115 року), яка згадана в пам'ятках української писемности – Євангелії др. пол. – кін. XII ст. (зберігається в Одеському археологічному музеї, № 59625), Євангелії XIII ст. (зберігається Російській національній бібліотеці, Ф.п.1.6.) та пізніших ЛврЄ, Пантелеймоновому 1317 (зберігається в Бібліотеці Академії наук Росії, 34.5.22) і Галицькому 1357 (зберігається в Державному історичному музеї, Росія, Син. 68), та відсутности згадки цієї пам'яті в досліджуваному Євангелії, а також у МЄ, ЮЄ, ТипЄ, ДЄ³⁹ можна зробити обережне припущення, що в місяцесловах аж до кінця XII ст. пам'ять князів Бориса і Гліба ще не зазначали писці (першою такою згадкою, як бачимо, є місяцеслів з Євангелія кін. XII ст.). Тому логічно допускати, що протографом для ГВЄ могло слугувати Євангеліє, у якому також ця пам'ять відсутня.

Отже, зваживши на всі наведені вище факти, робимо висновок:

- копіювання ГВЄ здійснено в кінці XII (можливо, на початку XIII ст.);
- писець ГВЄ, можливо, знав МЄ, ТипЄ або ЮЄ;
- звичайно, не можна відхиляти й припущення про існування якогось ще невідомого списку, звідки й переписано досліджуваний рукопис, адже в пам'ятці засвідчено багато фрагментів, які не збігаються з жодним із відомих нам Євангелій.

³⁸ Лосева О. В. *Русские месяцесловы XI–XIV веков*. С. 208, 209, 249, 252, 255, 282, 305, 328, 332, 333, 341, 346, 349.

³⁹ Лосева О. В. *Русские месяцесловы XI–XIV веков*. С. 330.

Робота з рукописом ГВЄ остаточно утвердила наше припущення про те, що ця пам'ятка була протографом для переписування більшості читань писцями ЛврЄ⁴⁰. Наведені вище приклади збіжностей те красномовно доводять.

Список скорочень джерел

АрЄ – Архангельское евангелие 1092 года. Исследования. Древнерусский текст. Словоуказатели. Изд. подг. Л. П. Жуковская, Т. Л. Миронова. / Отв. ред. Т. Л. Миронова. Москва, 1997.

АЄ – Архангельське Євангеліє 1092 року. Російська державна бібліотека. (Москва), ф. 178, № 1666. Електронна копія <https://dlib.rsl.ru/viewer/01003149175#?page=1>

БЄ – Бучацьке Євангеліє XII–XIII ст. Підгот. до вид. Ю. В. Осінчук / Відп. ред. В. В. Німчук. – К., 2017.

ГВЄ – Галицько-Волинське Євангеліє XII–XIII ст. Зібрання Третьяковської галереї (Москва), К-5348.

ГЄ – Галицьке Євангеліє 1144 року. Державний історичний музей (Москва), Син. 404.

ДЄ – Добролюбів Євангеліє 1164 року. Упорядник Ю. В. Осінчук / Відп. ред. В. В. Німчук. – Львів, 2012.

ЄЄ – Євсевієве Євангеліє 1283 року. Вид. підгот. Г. П. Арполенко, З. Г. Козирєва, Г. І. Лиса, В. В. Німчук, К. С. Симонова, Г. Х. Щербатюк / Відп. ред. В. В. Німчук. – К., 2001.

Ізб. 1073 – Ізборник Святослава 1073. Державний історичний музей. (Москва), Син. 1043 (Син. 31-д).

⁴⁰ Про це ми вперше висловили думку в публікації: Мойсієнко В. Протографи і мова Лавришівського Євангелія ... С. 438.

ЛврЄ – Лавришівське Євангеліє XIV ст. Видання факсимільного типу. – К.: Горобець, 2018. – 468, іл.

ЛЄ – Луцьке Євангеліє XIV століття. Видання факсимільного типу. – К.: Горобець, 2011. – 526 с., додаток.

МЄ – Апракос Мстислава Великого. Изд. подг. Л. П. Жуковская, Л. А. Владимирова, Н. П. Панкратова / Под. ред. Л. П. Жуковской. – М., 1983.

ОЄ – Остромирово Євангеліє 1056–1057 г. (второе) фотоли-тографическое издание. Санкт-Петербург, 1889.

ОЄ Вост – Остромирово Євангеліє 1056–57 года съ приложені-емъ греческаго текста евангелій и съ грамматическими объясненія-ми, изданное А. Востоковымъ. Санкт-Петербургъ, 1843.

РЄ – Реймське Євангеліє. Видання факсимільного типу. Дослі-дження. У двох томах. Київ «Горобець», 2019.

СК – Саввина книга. Трудъ Вячеслава Щепкина. Санкт-Петер-бургъ, 1903.

ХЄ – Холмське Євангеліє XIII ст. Видання факсимільного типу. – К.: Горобець, 2015. – 384 с., іл.

ТипЄ – Євангеліє апракос повний «Типографське № 6». Росія, Мос-ква, Російський державний архів давніх актів (РДАДА), ф. 381 Син. тип. № 6. XII ст, перша половина. Електронна копія з офіційного сай-ту Російського державного архіву давніх актів (РДАДА): http://rgada.info/kueh/index2.php?str=381_1_6&name=%D0%95%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%B5%20%D0%B0%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D1%81%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BD%D1%8B%D0%B9.

ЮЄ – Юріївське Євангеліє 1119–1128 рр. Державний історич-ний музей (Москва), Синод. 1003.

Иоан. – Евангелие от Иоана в славянской традиции / Изд. подг. А. А. Алексеев, И. В. Азарова, Е. Л. Алексеева, М. Б. Бабицкая и др. – СПб., 1998.

Мтф. – Евангелие от Матфея в славянской традиции / Изд. подг. А. А. Алексеев, И. В. Азарова, Е. Л. Алексеева, М. Б. Бабицкая и др. – СПб., 2005.

Мрк. – Евангелие от Марка по основным спискам четырех редакций рукописного славянского евангельского текста с разночтениями из ста восьми рукописей Евангелия XI–XVI вв. Труды Г. Воскресенского. 2-я типография А. И. Снегиревой в Сергиевом Посаде Московской губ. 1894.

Скорочення євангельських читань

Ів – читання від Івана;

Мт – читання від Матвія;

Л – читання від Луки;

М – читання від Марка.

Таблиця 1. Текстові збіжності/різночитання Галицько-Волинського з Доброливим, Бучацьким, Лавришівським, Холмським, Луцьким євангеліями

ГВЄ	ДС	БЄ	ЛврЄ	ХЄ	ЛЄ
порівнювані тексти 1) Ів. I/18-28 у пнд. світлої неділі; 2) Мт. VIII/1-4 у сб. ҃ нед від Мт.					
(23в.) 18. Бѧ никто же не видѣ никде же. единомуадыи сѣѣ сынъ вѣ лонѣ ѡуи. то исповѣда. 19. и се исть свѣдѣтельство иѡаново. игда послаша нюдѣи ѡ нирѣма. нирѣи и левгитѣи. да въпросаѣ и тѣи кто иси 20. исповѣдѣ и не ѡтверже сѧ. и г҃ла. тако нѣсмѣ азѣ х҃ъ. 21. и въпросиша и кто оубо тѣи еси. илѣи ли иси. и г҃ла нѣсмѣ. да прѣкѣ ли иси тѣи. и ѡвѣща ни. 22. рѣша же иамоу то кто иси тѣи. да ѡвѣтъ даиѣ. пославиша нѣи. что глаголеши ш тебе самоиѣ (46зв.-47) 1. съшедаѣшю же иамоу съ горы. въ слѣдѣ него идоша народи мнози. 2. и се прокаженѣ пристѡупѣ. кланѧше сѧ иамоу г҃ла. г҃и аще хоцѣши. можеши мѧ оуистити 3. и простерѣ роукоу. косноу и іѣъ г҃ла. хоцю иицнети сѧ. и авие ѡицнети сѧ ѡ прокажѣнѣи. 4. и рѣ иамоу іѣъ. вижѣ. никому же не повѣжѣ. нѣ шедѣ покажи сѧ старѣшиннаиѣ жреуѣскаиѣ. и принеси дарѣ. иже повелѣ моиси. въ съдѣнѣи иаѣ	(с. 39) 18. Бѧ никто же не видѣ никде же. иномуадыи сѣѣ. сынъ вѣ лонѣ ѡуи тѣ исповѣда. 19. и се исть съвѣдѣтельство иоаново. игда послаша нюдѣи ѡ нирѣма. нирѣи и лѣвгитѣи да въпросаѣи и тѣи кто иси. 20. и ѡтверже сѧ исповѣда. тако нѣсмѣ азѣ х҃ъ. 21. и вопрошиша и что оубо иси. илѣи ли иси. и г҃ла нѣсмѣ. прѣкѣ ли иси тѣи. и ѡвѣща ни 22. рѣша же иамоу то кто иси тѣи. да ѡвѣтъ даиѣ. пославиша нѣи. что глаголеши ш тебе самоиѣ (с. 135-136) 1. съшедаѣшю же иамоу съ горы въ слѣдѣ него идоша народи мнози. 2. и се прокаженѣ пристѡупѣ. кланѧше сѧ иаѣ и г҃ла г҃и аще хоцѣши оуистити мѧ. 3. и простерѣ роукоу. косноу г҃ла. хоцю оуицнети сѧ и авѣи оуицнети ѡ прокаженѣи. 4. и рѣ иаѣ г҃ъ. вижѣ и никому же не повѣжѣ. нѣ шедѣ покажи сѧ старѣшиннаиѣ жреуѣскаиѣ. и принеси дарѣ иже повелѣ моиси. въ свѣдѣнѣи иаѣ.	Текст відсутній	(23в.) 18. Бѧ никто же не видѣ никде же. единомуадыи сѣѣ сынъ в лонѣ ѡуи. тѣ исповѣда. 19. и се исть свѣдѣтельство. иоаново. игда посла нюдѣи ѡ нирѣма. нирѣи и левгитѣи. да шпросаѣи и тѣи кто иси 20. исповѣда и не ѡтверже сѧ. и г҃ла. тако нѣсмѣ азѣ х҃ъ. 21. и въпросиша и что оубо тѣи иси. и г҃ла нѣсмѣ. прѣкѣ ли иси тѣи. ѡвѣща ни. 22. рѣша же иамоу кто иси. да ѡвѣтъ даиѣ. пославиша нѣи. что глаголеши ш соѣѣ самоиѣ (52) 1. съшедаѣшю иамоу с горы. оу слѣдѣ него идоша народи илѣи. 2. и се прокаженѣ пристѡупѣ. кланѧше сѧ иаѣ и г҃ла. г҃и аще хоцѣши. можеши мѧ оуистити. 3. и простерѣ роуку. косну іѣъ г҃ла. хоцю иицнети сѧ ѡ прокажѣнѣи. 4. и рѣ иаѣ іѣъ. вижѣ никому же не повѣжѣ. но шедѣ покажи сѧ старѣшиннаиѣ жреуѣскаиѣ. и принеси дарѣ. иже повелѣ моиси. оу свѣдѣнѣи иаѣ	(43в.) 18. Бѧ никто же не видѣ никде же. единомуадыи сѣѣ сынъ в лонѣ ѡуи. то исповѣда. 19. и се исть свѣдѣтельство иоаново. игда послаша нюдѣи ѡ нирѣма. нирѣи и левгитѣи. да въпросаѣи и тѣи кто иси 20. исповѣда и не ѡтверже сѧ. и г҃ла. тако нѣсмѣ азѣ х҃ъ. 21. и въпросиша и кто оубо тѣи иси. илѣи ли иси. и г҃ла нѣсмѣ. прѣкѣ ли иси тѣи. и ѡвѣща ни. 22. рѣша же иамоу кто иси. да ѡвѣтъ даиѣ. пославиша нѣи. что г҃лии ш тебе самоиѣ (34зв.-35) 1. съшедаѣшюу съ горы. въ слѣдѣ него идоша народи мнози. 2. и се прокаженѣ пристѡупѣ. кланѧше сѧ иамоу г҃ла. г҃и аще можеши мѧ оуицити 3. и простерѣ роукоу. косноу и іѣъ г҃ла. хоцю иицнети сѧ. и авие оуицнети сѧ ѡ прокажѣнѣи. 4. и рече иамоу іѣъ вижѣ никому (!) же не повѣжѣ. нѣ шедѣ покажи сѧ старѣшиннаиѣ жреуѣскаиѣ. и принеси дарѣ. иже повелѣ моиси. въ съвѣдѣнѣи иаѣ	(13в.-2) 18. Бѧ никто же не видѣ никде же. но единомуадыи сѣѣ сынъ вѣ лонѣ ѡуи. и то исповѣда. 19. се исть свѣдѣтельство иоаново. игда послаша нюдѣи ѡ иерѣма нирѣи и левгитѣи. да оуспросаѣи и тѣи кто иси. 20. и исповѣдѣ и не ѡтѣверже сѧ иаѣ. и г҃ла. тако не исаѣ азѣ х҃ъ. 21. и оуспросиша кто оубо тѣи иси. илѣи ли иси. и г҃ла нѣсмѣ. да прѣкѣ ли иси тѣи. и ѡвѣща ни. 22. рѣша же иамоу кто иси тѣи. да ѡвѣтъ даиѣ. пославиша нѣи. что г҃лии о тебе самоиѣ (52зв.) 1. съшедаѣшю же съ горы. оу слѣдѣ него идоша народи мнози. 2. и се прокаженѣ пристѡупѣ. кланѧше сѧ иамоу г҃ла г҃и аще хоци можеши иаи оуистити 3. простерѣ роукоу. косноу іѣъ г҃ла. хоцю оуицнети сѧ. авѣи оуицнети сѧ ѡтѣ прокажѣнѣи. 4. и рече иамоу іѣъ вижѣ никому же не повѣжѣ. но шедѣ покажи сѧ старѣшиннаиѣ жреуѣскаиѣ. и принеси дарѣ иже повелѣ моиси. въ свѣдѣнѣи иаѣ

порівнюваний текст Л VII/31-35 птн. 7 нед. від Лк					
(99зв.) Р^ε 7ъ 31. комоу оуподоулю улевкы рода сего. и комоу(!) соутъ подовени. 32. подовени соутъ ѿтровоицелѣ сѣдѡщиѣ на торжицихъ. и призываюущихъ дроуѣтъ дроуѣта и глѡцихъ. свирахоуѣ валѣ и не плакасте. плакахомъ ва^м и не плакасте сѡ. 33. приде во иѡанъ крѣтъ. ни хлѣба їдѣи. ни вина пыа. глѣте вѣсѣ имать. 34. приде сѣѣ улевѣскын. їдѣи и пыа. и глѣте сѣ улевѣїадыца и винопиѣца. дроуѣтъ лыгѣтарелѣ и грѣшникиѣ. 35. и ѿправди сѡ приѣдростѣ ѿ всѣхъ уады своихъ	(с. 266) Р^ε 7ъ 31. комоу оуподоулю улевкы рода сего. и комоу соутъ подовени. 32. подовени соутъ ѿтровоицелѣ сѣдѡщелѣ на торжицихъ. и призываюущѣ дроуѣтъ дроуѣта. и глѣтъ. свирахоуѣ валѣ и не плакасте. плакахомъ валѣ и не плакасте сѡ. 33. приде во иоанъ крѣтителѣ. ни хлѣба їдѣи ни вина пыа. и глѣте вѣсѣ имать. 34. приде сѣѣ улевѣскѣ їадыи и пыа. и глѣте сѣ улевѣїадыца їестѣ и винопиѣца. дроуѣтъ лыгѣтарелѣ и грѣшникиѣ. 35. и ѡправди сѡ премѡудростѣ ѿ всѣхъ уады своихъ	(29) Реве 7ъ 31. комоу оуподоулю улевкы рода сего. и комоу соутъ подовени. 32. подовени соутъ ѿтровоицелѣ сѣдѡщиѣ на торжицѣхъ. и призываюущиѣ дроуѣтъ дроуѣта. и глѡциѣ. свирахоуѣ валѣ и не плакасте. плакахомъ валѣ и не плакасте сѡ. 33. приде во иоанъ крѣтъ ни хлѣба їадыи ни вина пыа. и глѣте вѣсѣ имать. 34. и приде сѣѣ улевѣскын їада и пыа. и глѣте сѣ улевѣїадыца їестѣ и винопиѣца. дроуѣтъ лыгѣтарелѣ и грѣшникиѣ. 35. и ѡправди сѡ прѣмѡудростѣ ѿто всѣхъ уады ихъ	(91) Реве 7ъ 31. комоу сѣпоулю улевѣкы рода сего. и комоу соутъ подовени. 32. подовени соутъ. ѿтровоицелѣ сѣдѡщиѣ на торжицихъ. и призываюущиѣ дроуѣтъ дроуѣта. свирахоуѣ валѣ и не плакасте. плакахомъ валѣ и не плакасте сѣа. 33. приде во иоанъ крѣтъ. ни хлѣба їадыи. ни вина пыа. и глѣте вѣсѣ имать. 34. приде сѣѣ улевѣукын. їадыи и пыа. и глѣте сѣ улевѣїадыца и винопиѣца. дроуѣтъ лыгѣтарелѣ. и грѣшникиѣ. 35. и ѿправди сѣа прѣмѡудростѣ. ѿ всѣхъ уады своихъ	(74зв.–75) Р^ε 7ъ 31. комоу оуподоулю улевкы рода сего. и комоу соутъ подовени. 32. подовени соутъ. ѿтровоицелѣ сѣдѡщелѣ на торжицихъ. и призываюущѣ дроуѣтъ дроуѣта и глѣтъ. свирахоуѣ валѣ и не плакасте. плакахомъ валѣ и не плакасте сѡ. 33. приде во иоанъ крѣтъ. ни хлѣба їадыи ни вина пыа. глѣте вѣсѣ имать. 34. приде сѣѣ улевѣскын. їадыи и пыа. и глѣте сѣ улевѣїадыца и винопиѣца. дроуѣтъ лыгѣтарелѣ и грѣшникиѣ. 35. и ѿправди сѡ прѣмѡудростѣ ѿ всѣхъ уады своихъ	(116зв.–117) Реве 7ъ. 31. комоу вѣподоулю улевкы рода сего и комоу соутъ подовени. 32. ї подовени соутъ. ѿтровоицелѣ сѣдѡщиѣ на торѣжицихъ. и призываюущѣ дроуѣтъ дроуѣта и глѣютъ. свирахоуѣ и не плакасте. и плакахомъ и не плакасте. 33. приде во иоанъ крѣтъ. ни хлѣба їадыи ни вина пыа. ї глѣте вѣсѣ имать. 34. приде сѣѣ улевѣукын їада и пыа. ї глѣте сѣ улевѣкѣ їадеѣ и винопиѣцѣ. и дроуѣтъ лыгѣтарелѣ. и грѣшникиѣ. 35. ї ѡправди сѡа прѣмѡдростѣ ѡтѣ всѣхъ уады своихъ
порівнюваний текст Л XI/23-26 пт. 7 нед. від Лк					
(108зв.) Р^ε 7ъ 23. иже нѣ со мною на ма їестѣ. и иже не сѣвираетѣ со мною расѣпаиетѣ. 24. и҃гда неѣистѣи дхѣ изидетѣ ѿ улевѣа. прохѡдитѣ сквозѣ безводнаѣа їѣста. и҃ца покоѣа и не ѡврѣтаѣа. глѣтъ во вѣзвѣрациѣ сѡ вѣ доѣмъ моѣ ѡноуѣ же изидохъ. 25. пришедѣ ѡврѣтаиетѣ пометѣнъ и ѡукрашенъ. 26. то҃гда идетѣ и поїиетѣ дроуѣтихъ горѣше сѣе. сѣдѣ дхѣ. и вѣшедѣши живоутѣ тоу. и вѣиваюѣ послѣдѣнаѣа улевѣкоу томоу горѣша перѣвѣхъ	(с. 288) Р^ε 7ъ. 23. иже нѣ со мною на ма їестѣ. иже нѣ сѣвираетѣ сѡ лѣнѣо расѣпаиетѣ. 24. и҃гда же неѣистѣи дхѣ изидѣтъ ѿ улевѣа. прохѡдитѣ сквозѣ вѣзводѣнаѣа їѣста. и҃ца покоѣа и не ѡврѣтаѣа. и глѣтъ вѣзвѣрациѣ сѡ вѣ доѣмъ моѣ ѡноуѣже изидохъ. 25. и пришедѣ ѡврѣтаиетѣ и пометѣнъ и ѡукрашенъ. 26. то҃гда идѣтъ и поїиѣтъ дроуѣтихъ горѣше сѣе сѣдѣ дхѣ. и вѣшедѣше живоутѣ тѣ. и вѣиваюѣ послѣдѣнаѣа улевѣкоу томоу. горѣша перѣвѣхъ.	(41) Реве 7ъ 23. иже нѣ со мною на ма їестѣ. иже нѣ сѣвираетѣ со мною расѣпаиетѣ. 24. и҃гда неѣистѣи дхѣ изидетѣ ѿ улевѣа. прохѡдитѣ сквозѣ вѣзвѣдѣнаѣа їѣста. и҃ца покоѣа и не ѡврѣтаѣа. и глѣтъ вѣзвѣрациѣ сѡ вѣ доѣмъ моѣ ѡноуѣже изидохъ. 25. и пришедѣ ѡврѣаиетѣ и пометѣнъ. и ѡукрашенъ. 26. то҃гда идетѣ и поїиетѣ сѣѣвоу дроуѣтихъ горѣше сѣе сѣдѣ дхѣ. и вѣшедѣше живоутѣ тоу. и вѣиваюѣ послѣдѣнаѣа горѣша перѣвѣхъ	(97) Р^ε 7ъ 23. иже нѣ со мною на ма їестѣ. иже нѣ звираетѣ со мною расѣпаиетѣ. 24. и҃гда неѣѣистѣи дхѣ изидетѣ ѿ улевѣа. прохѡдитѣ сквозѣ безводнаѣа їѣста. и҃ца покоѣа и нѣ ѡврѣтаѣа. глѣтъ во ѡзвѣрациѣ сѡ оу доѣмъ моѣ. ѡноуѣ же изидохъ. 25. и пришедѣ и ѡврѣтаиетѣ пометѣнъ. и ѡукрашенъ. 26. то҃гда идетѣ. и поїиетѣ дроуѣтихъ горѣше сѣе. сѣдѣ дхѣ. и вѣшедѣши живоутѣ тоу. и вѣиваѣетѣ послѣдѣнаѣа уевѣѣкоу томоу горѣше перѣвѣхъ	(82) Р^ε 7ъ 23. иже нѣїестѣ со мною на ма їестѣ. и иже не сѣвираетѣ со мною расѣпаиетѣ. 24. и҃гда неѣистѣи дхѣ изидѣтъ ѿ улевѣа. прохѡдитѣ сквозѣ безводнаѣа їѣста. и҃ца покоѣа и не ѡврѣтаѣа. глѣтъ во вѣзвѣрациѣ сѡ вѣ доѣмъ моѣ. ѡноуѣ же изидохъ. 25. пришедѣ ѡврѣтаиетѣ пометѣнъ и ѡукрашенъ. 26. Тѣ҃гда придеѣтъ и поїиетѣ дроуѣтихъ горѣше сѣе. сѣдѣ дхѣ. и вѣшедѣши живоутѣ тоу. и вѣиваѣетѣ послѣдѣнаѣа улевѣкоу томоу горѣша перѣвѣхъ	(126) Реве 7ъ 23. иже нѣїестѣ со мною на ма їестѣ. и иже не свираетѣ со мною расѣпаиетѣ. 24. и҃гда неѣѣистѣи дхѣ изидѣтъ ѿ улевѣа. и прохѡдитѣ скоуѣзѣ безвѣдѣнаѣа їѣста. и҃ца покоѣа. и не ѡврѣтаѣа глѣтъ. вѣзвѣрациѣ сѡ оу доѣмъ моѣ ѡтѣноуѣ же изидохъ. 25. и пришедѣ ѡврѣтаиетѣ пометѣнъ и ѡукрашенъ. 26. и то҃гда идетѣ и поїиетѣ дроуѣтихъ горѣше сѣе сѣдѣ дхѣ. и вѣшедѣше и живоутѣ тоу. и вѣиваюѣ улевѣкоу томоу послѣдѣнаѣа горѣше перѣвѣхъ

порівнюваний текст Мт VI/17-21 нед. сиропусна					
(1563в.) 17. ты же поста сѧ помажи главоу свою. и лице свое оумыи. 18. да не явиши сѧ улькомѧ поста сѧ. нѣ оцѣю твоємоу иже юсть въ таниѣ. и оцѣ твои видѧ тѧ въ таниѣ въздасть тебѣ авѣ. 19. не скрывайте согѣ съкровища на земли. иде же уервь. и тѣла тѣлѣ. иде же татѣе. подѣкопають и крадоуть. 20. скрывайте же согѣ съкровища на нѣсѣ. иде же ни уервь ни тѣла тѣлѣ. иде же татѣе не подѣкопають ни крадоуть. 21. иде же во юсть съкровище ваше. тоу юсть и срѣце ваше	(с. 409) 17. ты же алуѧ помажи главоу и лице свое оумыи. 18. да не явиши сѧ улькомѧ алуѧ нѣ оцѣю твоємоу иже юсть въ таниѣ. и оцѣ твои видѧ тѧ въ таниѣ въздасть тебѣ авѣ. 19. не скрывайте себе съкровищѣ на земли. иде же уервь и тѣла тѣлѣ. иде же татѣе подѣкопають и крадоуть. 20. скрывайте же себе съкровища на нѣсѣ. иде же ни уервь ни тѣла тѣлѣ. иде же татѣе не подѣкопають ни крадоуть. 21. идеже юсть съкровище ваше тоу и срѣце ваше.	(99) 17. текст відсутній 18. да не явиши сѧ улькомѧ поста сѧ. нѣ оцѣю твоємоу иже юсть въ таниѣ. и оцѣ твои видѧ тѧ въ таниѣ въздасть тебѣ авѣ. 19. и нѣ скрывайте согѣ съкровищѣ на земли. идеже уервь и тѣла тѣлѣ. иде же татѣе подѣкопають и крадоуть. 20. текст відсутній 21. иде же во юсть съкровище ваше. тоу юсть и срѣце ваше	(123) 17. ты же поста сѧ помажи главоу твою. и лице твоє оумыи. 18. да не явиши сѧ улькомѧ поста сѧ. но оцѣю твоємоу. иже юсть в таниѣ и оцѣ твои видѧи тѧ оу таниѣ. оуздасть тебѣ авѣ. 19. нѣ скрывайте себе скровищѣ на земли. иде же уервь и тѣла тѣлѣ. иде же татѣе. подѣкопають. и крадоуть. 20. скрывайте же согѣ скровище на нѣсѣ. иде же ни уервь. ни тѣла тѣлѣ. идеже татѣе не подѣкопають. ни крадоуть. 21. идеже юсть скровище ваше тоу и срѣца ваша	(1163в.) 17. ты же поста и сѧ помажи главоу свою. и лице свое оумыи. 18. да не явиши сѧ улькомѧ постѧ сѧ. нѣ оцѣю твоємоу иже юсть в таниѣ. и оцѣ твои видѧи тѧ въ таниѣ въздасть тебѣ авѣ. 19. не скрывайте себе скровищѣ на земли. иде же уервь и тѣла тѣлѣ. иде же татѣе. подѣкопають. и крадоуть. 20. скрывайте же себе скровища на нѣсѣ. идеже ни уервь ни тѣла тѣлѣ. иде же татѣе не подѣкопають ни крадоуть. 21. иде же юсть скровище ваше. тоу и срѣца ваша	(177-177зв.) 17. ты же поста сѧ помажи главоу свою. и лице сѧ оумыи. 18. да не явиши сѧ улькомѧ поста сѧ. но поюлиса оцѣю твоємоу в таниѣ. и оцѣ твои видѧ тѧ оу таниѣ. и оуздасть тебѣ авѣ. 19. и не скрывайте скровища на земли. иде же уервь и тѣла тѣлѣ. иде же татѣе. подѣкопають и крадоуть. 20. скрывайте же согѣ скровище на нѣсѣ. иде же ни уервь ни тѣла тѣлѣ. иде же ни татѣе подѣкопають ни крадоуть. 21. иде же во юсть скровище ваше. тоу и срѣцаца ваша
порівнюваний текст Мт X/37-40, 42 сб. 3 нед. від Мт.					
(59) 37. Рѣ гѣ. иже любитѣ оцѧ или мѣтрѣ паче мене. нѣсть мене достоенѣ. иже любитѣ сѧ или дѣцѣрѣ паче мене. нѣсть мене достоенѣ. 38. иже не приметѣ крѣта своего. и въслѣдѣ мене не градеѣтѣ. нѣсть мене достоинѣ. 39. оверѣтѣи дѣшо свою погубить ю. и погубѣи дѣшо свою мене ради овращѣтѣ ю. 40. приемили васѣ. мѧ приемиѣтѣ. и иже приемиѣтѣ мѧ приемиѣтѣ послѣвѣшаго мѧ. 41. приемили прѣрка во имя прѣруе. мѧздоу прѣрую приемиѣтѣ и иже приемиѣтѣ праведника во имя праведниче. мѧздоу праведнику приемиѣтѣ. 42. и иже аще напоитѣ єдиногѣ оуѣнника. право глѣо ваиѣ. не погубить мѧздаѣ своєѧ.	(с. 164) 37. Ревѣ гѣ. иже любитѣ. оцѧ или мѣтрѣ паче мене нѣсть ли подовенѣ. иже любитѣ сѧ или дѣцѣрѣ паче мене. нѣсть мене достоенѣ. 38. и иже не приемиѣтѣ крѣта своего и въ слѣдѣ мене градеѣтѣ нѣсть ли подовенѣ. 39. оверѣтѣи же дѣшо свою погубить ю. и погубѣи дѣшо свою мене ради овращѣтѣ ю. 40. приемили васѣ мѧ приемиѣтѣ. и иже приемиѣтѣ мѧ приемиѣтѣ послѣвѣшаго мѧ. 41. приемили прѣрка во имя прѣруе мѧздоу прѣрую приемиѣтѣ. и иже. приемиѣтѣ праведника въ имя праведниче мѧздоу праведнику приемиѣтѣ. 42. и иже аще напоитѣ єдиногѣ оуѣнника. право глѣо ваиѣ. не погубить мѧздаѣ своєѧ.	Текст відсутній	(71зв.) 37. Рѣ гѣ иже любитѣ. оцѧ или мѣтрѣ паче мене. нѣ мене достоенѣ. иже любитѣ сѧ или дѣцѣрѣ паче мене. нѣ мене достоенѣ. 38. иже не приметѣ крѣта своего. и въ слѣдѣ мене градеѣтѣ. нѣ мене достоенѣ. 39. оверѣтѣи дѣшо свою погубить ю. и погубѣи дѣшо свою мене ради овращѣтѣ ю. 40. приемили васѣ мѧ приемиѣтѣ. и иже приемиѣтѣ мѧ приемиѣтѣ послѣвѣшаго мѧ. 41 ... 42. иже напоитѣ єдиногѣ оуѣнника. право глѣо ваиѣ. не погубить мѧздаѣ своєѧ.	(44) 37. Ревѣ гѣ иже любитѣ оцѧ или мѣтрѣ паче мене. нѣ ли подовенѣ. и иже любитѣ сѧ или дѣцѣрѣ паче мене. нѣсть ли подовенѣ. 38. и иже не приемиѣтѣ крѣта своего. и въ слѣдѣ мене не градеѣтѣ. нѣсть ли подовенѣ. 39. оверѣтѣи же дѣшо свою погубить ю. и погубѣи дѣшо свою мене ради овращѣтѣ ю. 40. приемили васѣ мѧ приемиѣтѣ. и иже приемиѣтѣ мѧ приемиѣтѣ послѣвѣшаго мѧ. 41 ... 42. и иже аще напоитѣ єдиногѣ оуѣнника. право глѣо ваиѣ. не погубить мѧздаѣ своєѧ.	(67-67зв.) 37. Ревѣ гѣ иже любитѣ оцѧ и мѣтрѣ паче мене. нѣсть ли подовенѣ. иже любитѣ сѧ или дѣцѣрѣ паче мене нѣсть ли подовенѣ. 38. и иже не приемиѣтѣ крѣта своего. и оуслѣдѣ мене градеѣтѣ нѣсть ли подовенѣ. 39. оверѣтѣи же дѣшо свою погубить ю. погубѣи дѣшо свою мене ради овращѣтѣ ю. 40. приемили васѣ и мене приемиѣтѣ. иже приемиѣтѣ мѧ. приемиѣтѣ послѣвѣшаго мѧ. 41 ... 42. иже аще напоитѣ єдиногѣ оуѣнника. право глѣо ваиѣ. не погубить мѧздаѣ своєѧ.

(92зв.-93) Бъ ѿнѣ. 16. прииде їсѣ въ назарѣфъ. въ нѣмъ же вѣ въспитанъ. и въниде по ѡбъычаю въ днѣ соуботнѣи. во сѣворище. и въста уиствъ. 17. и въдаша ємоу книги исана прѣрка. и разгнѡувъ книги. ѡбрѣте лѣсто. иде же вѣ написано. 18. дхъ гнѣ на мнѣ єго же ради помаза ма. бл҃говѣстити ницимъ посла ма. ицѣлѣти сѣкроушенъи срдцемъ. и цѣлѣти сѣкроушенъи срдцемъ. проповѣдати плѣнникомъ ѡпоущеніе. и слѣпымъ прозрѣніе. ѡпоустити сѣкроушенъи въ ѡрадоу. 19. проповѣдати лѣто гнѣ приатно. 20. и сѣгноувъ книги. и въдавъ слоузѣ сѣде. и всѣмъ въ сворици. ѡуи вѣста зѣраци на нь. 21. нава же глѣти к нимъ. іако днѣ сѣбѣ сѣ писанье сѣ во оушыю вашю. 22. и вси послоушествоваша єму. и дивлахоу сѣ бл҃годати. нсходѣицихъ из оустъ єго	(с. 249) Бъ онѣ. 16. приде їсѣ въ назарѣфъ. въ немъ же вѣ въспитанъ и въниде по ѡбъычаю въ сворище въ днѣ соуботнѣи и въста уиствъ. 17. и въдаша ємоу книги исана прѣрка. и разгнѣвъ книги ѡбрѣте лѣсто иде же вѣ на писано. 18. дхъ гнѣ на мнѣ єго же ради помаза ма. бл҃говѣстити ницимъ посла ма. ицѣлѣти сѣкроушенъи срдцемъ. проповѣдати плѣнникомъ ѡпоущеніе. и слѣпымъ прозрѣніе. ѡпоустити сѣкроушенъи въ ѡрадоу. 19. проповѣдати лѣто гнѣ приатно. 20. и согноувъ книги въдавъ слоузѣ и сѣде. и всѣмъ въ сворици. ѡуи вѣста зѣраци на нь. 21. нава же глѣти к нимъ. іако днѣ сѣбѣ сѣ писанье въ оушыю вашю. 22. и вси послоушествоваша єму. и дивлахоу сѣ бл҃годати. нсходѣицихъ из оустъ єго.	(20зв.) Бъ онѣ. 16. приде їсѣ въ назарѣфъ. въ нѣмъже вѣ въспитанъ. и въниде по ѡбъычаю въ днѣ соуботнѣи въ сворище. и въста уиствъ. 17. и въдаша ємоу книги исана прѣрка. и разгнѡувъ книги. ѡбрѣте лѣсто иде же вѣ на писано. 18. дхъ гнѣ на мнѣ єгоже ради помаза ма. бл҃говѣстити ницимъ посла ма. ицѣлѣти сѣкроушенъи срдцемъ. проповѣдати плѣнникомъ ѡпоущеніе. и слѣпымъ прозрѣніе. ѡпоустити сѣкроушенъи въ ѡрадоу. 19. проповѣдати лѣто гнѣ приатно. 20. и согноувъ книги въдавъ слоузѣ и сѣде. и всѣмъ въ сворици. ѡуи вѣста зѣраци на нь. 21. нава же глѣти к нимъ. іако днѣ сѣбѣ сѣ писанье въ оушыю вашю. 22. и вси послоушествоваша єму. и дивлахоу сѣ бл҃годати. нсходѣицихъ из оустъ єго	(85зв.) Бъ ѿнѣ. 16. приде їсѣ въ назарѣфъ. въ нѣмъ же вѣ въспитанъ. и вниде по ѡбъычаю въ днѣ соуботнѣи въ сворище. и въста уиствъ. 17. и въдаша ємоу книги исана прѣрка. и разгнѡувъ книги. ѡбрѣте лѣсто иде же написано. 18. и дхъ гнѣ на мнѣ єго же ради помаза ма. бл҃говѣстити ницимъ посла ма. ицѣлѣти сѣкроушенъи срдцемъ. и проповѣдати плѣнникомъ ѡпоущеніе. и слѣпымъ прозрѣніе. и поустити сѣкроушенъи ѡрадоу. 19. и проповѣдати лѣто гнѣ приатно. 20. и сѣгноувъ книги и въдавъ слоузѣ и сѣде. и всѣмъ въ сворици. ѡуи вѣста зѣраци на нь. 21. нава же глѣти к нимъ. іако днѣ сѣбѣ сѣ писанье сѣ въ оушыю вашю. 22. и вси послоушествоваша єму. и дивлахоу сѣ бл҃годати нсходѣицихъ из ѡустъ єго	(69зв.) Бъ ѿнѣ. 16. приде їсѣ въ назарѣфъ. въ нѣмъ же вѣ въспитанъ. и вниде по ѡбъычаю въ днѣ соуботнѣи. во їсворище. і оуставъ уиствъ. 17. и въдаша ємоу книги исана прѣрка. и разгнѡувъ книги. ѡбрѣте лѣсто иде же вѣ написано. 18. дхъ гнѣ на мнѣ єго ради помаза ма. и бл҃говѣстити ницимъ посла ма. и ицѣлѣти сѣкроушенъи срдцемъ. проповѣдати плѣнникомъ ѡпоущеніе. и слѣпымъ прозрѣніе. ѡпоустити сѣкроушенъи въ ѡрадоу. 19. проповѣдати лѣто гнѣ приатно. 20. и сѣгноувъ книги въда слоузѣ сѣде. и всѣмъ въ сворици. ѡуи вѣста зѣраци на нь. 21. нава же глѣти к нимъ. іако сѣбѣ сѣ днѣ. писанье сѣ въ оушыю вашю. 22. и вси послоушествоваша єму. и дивлахоу сѣ бл҃годати нсходѣицихъ из оустъ єго	(109зв.) Бъ онѣ. 16. прииде їсѣ въ назарѣфъ. въ немъ же вѣ оуспитанъ. і вниде по ѡбъычаю въ днѣ соуботнѣи. во їсворище. і оуставъ уиствъ. 17. і вдаша ємоу книги їсана прѣрка. і разгнѡувъ книги. ѡбрѣте лѣсто иде же вѣ написано. 18. дхъ гнѣ на мнѣ єго же ради помаза ма. бл҃говѣстити ницимъ посла ма. и ицѣлѣти сѣкроушенъи срдцемъ. проповѣдати плѣнникомъ ѡтѣпоущеніе. і слѣпымъ прозрѣніе. ѡтѣпоустити сѣкроушенъи оу ѡтѣрадоу. 19. проповѣдати лѣто гнѣ приатно. 20. сѣгноувъ кнѣицихъ і въда слоузѣ і сѣде. и всѣмъ во сворици ѡуи вѣста зѣраци на нь. 21. і нава же глѣти к нимъ. іако днѣ сѣбѣ сѣ. писанье сѣ во оушыю нашо. 22. и вси послоушествоваша єму. і дивлахоу сѣ ѡ словесѣхъ бл҃гѣи нсходѣицихъ из оустъ єго
---	---	---	--	---	--

(68зв.-69) Вѣ ѿнѣ. 14. улюбѣть нѣкто прииде къ їсоу. кланѣа сѧ немѡу 15. и глѧ. гдї помялоуи сѧа моего. тако на новѣ лиць вѣситъ сѧ. и зѧѣ стражетъ. многождѣ бо вѣпадаютъ въ ѡгнь. и многождѣ въ водоу. и приведоухъ и къ оученикомъ твоимъ. и не могоша нѣго нѣрѣкати 17. ѡвѣщавъ же їсѣ рече. ѡ родѣ невѣренъ и развращенъ. доколѣ въ васъ воудѡу. доколѣ терплю вамъ. приведѣте ми и сѣмо. 20. їсѣ же рече имъ. за невѣровѣе ваше. право глѡ вамъ. аще имате вѣроу. тако зерно горошѣно. рѣте горѣ сѣи. прѣиди ѡсоудѣ тѧмо и прѣидетъ. и нїчто же не мѡщно воудѣтъ вамъ. 21. родѣ же сѣ нѣ исхѡдитъ. нѣ токмо мѡтѡво и алканѣемъ. 22. живѡущимъ же имъ в галилѣи. рече имъ їсѣ. прѣданъ имѧтъ вѣти сѣѣ улюбѣ въ роуцѣ улюбѣомъ. 23. и оубѣютъ и. и третин дѣѣ вѣскрѣснѣтъ	(с. 188) Вѣ ѿнѣ. 1 4. улюбѣть нѣкто прииде къ соу кланѣа сѧ немѡу и глѧ 15. гдї помялоуи сѧаа моего. тако на новѣ лиць вѣситъ сѧ. и зѧѣ стражетъ 17. ѡвѣщавъ же їсѣ рече. о родѣ невѣренъ и развращенъ. доколѣ въ васъ воудѡу. доколѣ терплю вамъ. приведѣте ми и сѣмо. 20. їсѣ же рече имъ. за невѣровѣе ваше. право глѡ вамъ. аще имате вѣроу. тако зерно горошѣно. речете горѣ сѣи прѣиди ѡсоудѣ тѧмо и прѣидѣтъ. и нїчто же не мѡщно воудѣтъ вамъ. 21. родѣ же сѣ не исхѡдитъ. нѣ токмо мѡтѡво и алканѣемъ. 22. живѡущимъ же имъ в галилѣи рече имъ їсѣ. прѣданъ имѧтъ вѣти сѣѣ улюбѣ въ роуцѣ улюбѣомъ. 23. и оубѣютъ и. и третин дѣѣ вѣскрѣснѣтъ.		(63) Вѣ ѿнѣ. 14. улюбѣть нѣкто прииде къ їсоу. кланѣа сѧ немѡу и глѧ 15. гдї помялоуи сѧаа моего. тако на новѣ лиць вѣситъ сѧ. и зѧѣ стражетъ 17. ѡвѣщавъ же їсѣ рече имъ. ѡ родѣ невѣренъ и развращенъ. доколѣ с вами воудѡу. доколѣ терплю вамъ. приведѣте ми и сѣмо 20. їсѣ рече имъ. за невѣро (!) ваше. право глѡ вамъ. аще имате вѣроу. тако зерно рѣте горѣ сѣи. прѣиди ѡсоудѣ тѧмо. и прѣидитъ. и нїчто же не мѡщно воудѣтъ вамъ. 21. родѣ же сѣ не исхѡдитъ. но токмо мѡтѡво и [по]стоимъ. 22. живѡущимъ же имъ в галилѣи рече имъ їсѣ. прѣданъ имѧтъ вѣти сѣѣ улюбѣ. в роуцѣ улюбѣомъ. 23. и оубѣютъ и. и третин дѣѣ вѣстанѣтъ	(51–51зв.) Вѣ ѿнѣ. 14. улюбѣть нѣкто прииде къ їсоу. кланѣа сѧ немѡу 15. и глѧ. гдї помялоуи сѧаа моего. тако на новѣ лиць вѣситъ сѧ. и зѧѣ стражетъ. 17. ѡвѣщавъ же їсѣ рече. ѡ родѣ невѣренъ и развращенъ. доколѣ с вами воудѡу. доколѣ терплю вамъ. приведѣте ми и сѣмо. 20. їсѣ же рече имъ. за невѣровѣе ваше. право глѡ вамъ. аще имате вѣроу. акы зерно горошѣно. речете горѣ сѣи прѣиди ѡсоудѣ тѧмо и прѣидетъ. и нїчто же не мѡщно воудѣтъ вамъ. 21. родѣ же сѣ не исхѡдитъ. нѣ токмо мѡтѡво и алканѣемъ. 22. живѡущимъ же имъ в галилѣи рече имъ їсѣ. прѣданъ имѧтъ вѣти сѣѣ улюбѣ въ роуцѣ улюбѣомъ. 23. и оубѣютъ и. и третин дѣѣ вѣстанѣтъ	(78–78зв.) Вѣ ѿнѣ. 14. улюбѣть нѣкто прииде къ їсу. кланѣа сѧ немѡу 15. глѧ. гдї помялоуи сѧаа моего. тако на новѣ лиць вѣситъ сѧ. и зѧѣ стражетъ. 17. ѡтѣвѣщавъ же їсѣ и рече. о родѣ невѣренъ и развращенъ. доколѣ с вами немъ. доколѣ терплю васъ. прѣведѣте мѣ и сѣмо. 20. їсѣ же рече имъ. за невѣровѣе ваше. право глѡ вамъ. аще имате вѣроу. акы зерно горошѣно. і речете горѣ сѣі прѣиди ѡтѣсѡудѣ і тѧмо прѣидетъ. и нїчто же не мѡщно воудѣтъ вамъ. 21. родѣ же сѣи не ісхѡдитъ. токмо мѡтѡво і постѡимъ. 22. и живѡущимъ же имъ оу галилѣи. рече їмъ їсѣ. прѣданъ имѧтъ вѣти сѣѣ улюбѣ въ роуцѣ улюбѣомъ. 23. и оубѣютъ и. і третин дѣѣ вѣскрѣнѣтъ
---	---	--	--	---	--

порівнюваний текст Мт XXII/35-39 єї нед. від Мт.					
(86) Їѣ ѿнѣ. 35. законникъ нѣкѣи пристѣпи ко їсѣу, искоушаша и и гла. 36. оучителю, каа заповѣдъ юсть велика въ законѣ. 37. їсѣ же рѣ юмоу, да любиши га ба своего всѣмъ срѣдцѣмъ своимъ, и всею дѣшею своею, и всѣмъ оумомъ своимъ. 38. си юсть перва и велика заповѣдъ. 39. втора же подобна їи, възлюбѣши ближняго своего акы самъ сѧ.	(с. 231–232) Їѣ ѿнѣ. 35. законникъ нѣкѣи пристѣпи кѣ їсѣу искоушаша и гла. 36. оучителю каа заповѣдъ въ законѣ велика. 37. їсѣ же рече юмоу, да любиши га ба своего, всѣмъ срѣдцѣмъ своимъ, и всею дѣшею своею, и всѣмъ оумомъ своимъ. 38. си юсть перва и велика заповѣдъ. 39. втора же подобна їи, възлюбѣши ближняго своего акы самъ сѧ	(13зв.) Їѣ ѿнѣ. 35. Законникъ нѣкѣи пристѣпи кѣ їсѣу, искоушаша и гла. 36. оучителю каа заповѣдъ велика въ законѣ. 37. їсѣ же рѣ юмоу, да любиши га ба своего, всѣмъ срѣдцѣмъ своимъ, и всею дѣшею своею, и всѣмъ оумомъ своимъ. 38. си юсть перва и велика заповѣдъ. 39. втора же подобна їи, възлюбѣши ближняго своего акы и самъ сѧ.	(80зв.) Їѣ ѿнѣ. 35. законникъ нѣкѣи пристѣпи кѣ їсѣу, искоушаша и гла. 36. каа заповѣдъ велика въ законѣ. 37. їсѣ же рѣ юмоу, да любиши га ба своего, всѣмъ срѣдцѣмъ своимъ, и всею дѣшею своею, и всѣмъ оумомъ своимъ. 38. си юсть перва велика заповѣдъ. 39. втора же подобна їи, и оулюбѣши ближняго своего тако самъ сѧ.	(64зв.) Їѣ ѿнѣ. 35. законооучитель нѣкѣи приде кѣ їсѣу, искоушаша и и гла. 36. оучителю, каа заповѣдъ воли юсть въ законѣ. 37. їсѣ же рече юмоу, възлюбѣши га ба своего, всѣмъ срѣдцѣмъ твоимъ, и всею дѣшею твоєю, и всею мыслѣю твоєю. 38. си юсть перва и воли заповѣдъ. 39. втора же подобна їи, възлюбѣши искренняго своего тако самъ сѧ.	(98зв.—99) Їѣ ѿнѣ. 35. законникъ нѣкѣи пристѣпи кѣ їсѣу, искоушаша гла и. 36. вѣчителю каа заповѣдъ велика оу законѣ. 37. їсѣ же рече юмоу, да любиши га ба своего, всемъ срѣдцѣмъ своимъ, и всею дѣшею своею, и оуѣмъ оумомъ своїмъ. 38. си юсть перва заповѣдъ. 39. оутора же подобна їи, оулюбѣши ближняго съвоего тако самъ сѧ.
порівнюваний текст Л Х/1–7 птн. є нед. від Лк					
(104зв.) Їѣ ѿнѣ. 1. іави га нѣхѣ ѿ, и посла іа по двѣма прѣдъ лицемъ своимъ, въ всѧкъ градъ и мѣсто, идеже хоташе самъ ити. 2. и глаши кѣ нимъ, жатва оубо многа, а дѣлатѣль мало, молите сѧ оубо гнѣю жатвѣ, да изведетъ дѣлателѧ на жатвоу свою 3. идѣте, се азъ посылаю вѣ, іако агньца посрѣдѣ волкъ. 4. не носите вѣлагалища, ни мѣшъца, ни сапогъ, и никого же на поутѣ не цѣлоуйте. 5. и во нь же домъ вѣнидете коиждо, первѣе глѣте миръ домоу сѣмъ. 6. аще воудѣуть снѣе мира, поунієтъ на нихъ миръ вашъ, аще ли ни, тѣ кѣ валиъ вѣзвратитъ сѧ. 7. въ томъ же домоу прѣбывайте, ѣдоуще и пьюще, іаже соутъ оу нихъ, достоннъ во юсть дѣлатѣль мяздъ своѧ.	(с. 279) Їѣ ѿнѣ. 1. іави га нѣхѣ сѣдмѣдесѧтъ, и посла іа по двѣма прѣдъ лицемъ своимъ, въ всѧкъ градъ и мѣсто, іако же хоташе самъ ити. 2. и глѣше кѣ нимъ, жатва оубо многа а дѣлатѣль мало, молите сѧ гнѣю жатвѣ, да изведетъ дѣлателѧ на жатвѣ свою. 3. идѣте се азъ посылаю вѣ, іако овьца посрѣдѣ волкъ. 4. и не носите вѣлагалища, ни мѣшъца, ни сапогъ, и никого же на поутѣ не цѣлоуйте. 5. въ нь же домъ вѣнидете, первѣе глѣте миръ домоу сѣмъ. 6. аще воудѣуть снѣе мира, поунієтъ на нихъ миръ вашъ, аще ли ни, тѣ кѣ валиъ вѣзвратитъ сѧ. 7. въ томъ домоу прѣбывайте, іадоуще и пьюще, іаже соутъ оу нихъ, достоннъ во юсть дѣлатѣль мяздъ своѧ.	(36) Їѣ ѿнѣ. 1. іави га нѣхѣ сѣмъ десѧтъ, и посла іа по двѣма прѣдъ лицемъ своимъ, въ всѧкъ градъ и мѣсто, іако же хоташе самъ ити. 2. глѣше же кѣ нимъ, жатва оубо многа а дѣлатѣль мало, молите сѧ оубо гнѣю жатвѣ, да изведетъ дѣлателѧ на жатвоу сво. 3. идѣте се азъ посылаю вѣ, іако овьца посрѣдѣ волкъ. 4. не носите вѣлагалища, ни мѣшъца, ни сапогъ, и никого же на поутѣ не цѣлоуйте. 5. во нь же домъ вѣнидете коиждо, первѣе глѣте миръ домоу сѣмоу. 6. и ще воудѣуть снѣе мира, поунієтъ на нихъ миръ вашъ, аще ли же ни, то кѣ валиъ миръ вашъ вѣзвратитъ сѧ. 7. въ томъ же домоу прѣбывайте, іадѣще и пьюще, іаже сѣтъ оу нихъ, достоннъ во юсть дѣлатѣль мяздъ своѧ.	(105) Їѣ ѿнѣ. 1. іави га нѣхѣ ѿ, и посла іа прѣдъ лицемъ своимъ, въ всѧкъ градъ и мѣсто, иде же хоташе самъ ити 2. и глаше к нимъ, жатва оубо многа, а дѣлатѣль мало, молите сѧ оубо гнѣю жатвѣ, да изведетъ дѣлателѧ на жатвоу свою. 3. идѣте, се азъ посылаю вѣ, іако агньца посрѣдѣ волкъ. 4. не носите вѣлагалища, ни мѣшъца, ни сапогъ, никого же не цѣлоуйте на поутѣ. 5. и во нь же домъ вѣнидете коиждо, первѣе глѣте, миръ домоу сѣмоу 6. и аще воудѣуть снѣе мира, поунієтъ на нихъ миръ вашъ, аще ли ни, кѣ валиъ вѣзвратитъ сѧ. 7. въ томъ же домоу прѣбывайте, іадоуще и пьюще, іаже соутъ оу нихъ, достоннъ во юсть дѣлатѣль мяздъ своѧ.	(79) Їѣ ѿнѣ. 1. іави га нѣхѣ сѣдмѣдесѧтъ, и посла іа прѣдъ лицемъ своимъ, во всѧ градъ и мѣсто, іако же хоташе самъ ити 2. и глѣше же к нимъ, жатва оубо многа, а дѣлатѣль мало, молите сѧ гдѣноу жатвѣ, да изведетъ дѣлателѧ на жатвоу свою. 3. идѣте азъ посылаю вѣ, іако агньца посрѣдѣ волкъ. 4. не носите вѣлагалища, ни мѣшъца, ни сапогъ, никого же не цѣлоуйте на поутѣ. 5. во нь же домъ вѣнидете коиждо, первѣе глѣте миръ домоу сѣмоу 6. и аще воудѣуть снѣе мира, поунієтъ на нихъ миръ вашъ, аще ли ни кѣ валиъ вѣзвратитъ сѧ. 7. въ домъ в томъ же прѣбывайте, іадоуще и пьюще, іаже соутъ в нихъ, достоннъ во юсть дѣлатѣль мяздъ своѧ.	(122 – 122зв.) Їѣ ѿнѣ. 1. іави га нѣхѣ сѣдмѣдесѧтъ, и посла іа по двѣма прѣдъ лицемъ своимъ, во всѧ градъ и мѣсто, іако же хоташе самъ ити 2. глѣше же к нимъ, жатва оубо многа а дѣлатѣль мало, молите сѧ оубо о гнѣ жатвѣ, и да изведетъ дѣлателѧ на жатвоу свою. 3. идѣте се азъ посылаю вѣ, іако овьца посрѣдѣ волкъ. 4. не носите вѣлагалища, ни мѣшъца, ни сапогъ, никого же не цѣлоуйте на поутѣ. 5. во нь же домъ вѣнидете коиждо, первѣе глѣте миръ домоу сѣмоу. 6. аще воудѣуть снѣе мира, поунієтъ на нихъ миръ вашъ, аще ли ні к валиъ оузвратитъ сѧ. 7. і в томъ же домоу прѣбывайте, іадоуще і пьюще, іаже соутъ в нихъ, достоннъ во юсть дѣлатѣль мяздъ своѧ.

порівнюваний текст М Х/24-29 птн. ді нед. від М					
(134зв.) Рѣ ꙗ҃з своиѣ о҃ученикоуѣ. 24. ꙗко нѣ о҃удовъ єсть о҃уповаю- щииѣ бѣтѣствомъ въ цр҃ство вѣжїе вѣннити. 25. о҃удовѣ єсть вѣльвоу҃доу сквозѣ иглинѣ оуши прони. неже бѣтоу во цр҃тво вѣжїе вѣннити. 26. ѡни же излѣха дивелахоу҃ сѧ г҃люще кѣ себе. кто можеть сїнѣ вѣйти. 27. и вѣзрѣвѣ на нѧ ісѣ г҃ла. вѣ ѡлѣцѣхѣ не моу҃шно нѣ не оу҃ бѧ. все моу҃шно єсть ѡ бѧ. 28. и науа петрѣ г҃лати ємоу҃. се л҃гы ѡставихоу҃мѣ все. и вѣ слѣдѣ тебе идохоу҃мѣ. 29. ѡвѣщаеѣ же ісѣ и реуе. право г҃лю ваи҃мѣ. ни- кто же єсть иже вставиѣ домѣ. или вратѣю. или сестрѣ или ѡца или лѣтрѣ. или женоу҃ или ѡда. или села мене дѣлаа и євангѣлїа дѣлаа.	(с. 353) Рѣ ꙗ҃з своиѣ о҃у҃. 24. ꙗко нео҃удовъ єсть о҃уповаю- щииѣ вѣтѣствомъ въ цр҃ство вѣжїе вѣннити. 25. Пропущено вірш 26. они же излѣха дивелахоу҃ сѧ г҃люще кѣ себе. кто можеть сїсенѣ вѣйти. 27. и вѣзрѣвѣ на нѧ ісѣ г҃ла. вѣ ѡлѣцѣхѣ не моу҃шно нѣ не оу҃ бѧ. все моу҃шно єсть ѡ бѧ. 28. и науа петрѣ г҃лати ємоу҃. се л҃гы ѡставихоу҃мѣ все. и вѣ слѣдѣ тебе идохоу҃мѣ. 29. ѡвѣщаеѣ же ісѣ реуе. право г҃лю ваи҃мѣ. никто же єсть иже оставиѣ домѣ ли вратѣю. или сестрѣ. или лѣтрѣ. или ѡца или женоу҃ или ѡда. или села мене моу҃его дѣлаа.	(73зв.) Реуе ꙗ҃з своиѣ о҃ученикоуѣ. 24. ꙗко нео҃удовъ єсть о҃уповаю- щииѣ богатѣствомъ въ цр҃ство вѣжїи вѣннити. 25. о҃удовъ єсть вѣльвоу҃доу сквозѣ иглинѣ оуши прони. неже когатоу҃ въ цр҃ство вѣжїе вѣннити. 26. они же излѣха дивелахоу҃ сѧ г҃люще кѣ себе. кто можеть сїсенѣ вѣйти. 27. и вѣзрѣвѣ на нѧ ісѣ г҃ла. вѣ ѡлѣцѣхѣ не моу҃шно нѣ не оу҃ бѧ. все моу҃шно єсть ѡ бѧ. 28. и науа петро г҃лати ємоу҃. се л҃гы ѡставихоу҃мѣ все. и вѣ слѣдѣ тебе идохоу҃мѣ. 29. ѡвѣщаеѣ же ісѣ реуе. право г҃лю ваи҃мѣ. ни- кто же єсть иже встави домѣ. или вратѣю или сестрѣ. или ѡца или лѣтрѣ. или женоу҃ или ѡда. или села мене дѣлаа. и євѣлїа дѣлаа.	(112) Рѣ ꙗ҃з своиѣ о҃ученикоуѣ. 24. ꙗко нѣо҃удовъ єсть о҃уповающииѣ на бѣтѣство. въ цр҃ство вѣ вѣжїе вѣннити. 25. о҃удовѣ єсть вѣльвоу҃доу. сквозѣ иглинѣ оуши прони. неже бѣтоу во цр҃тво вѣжїе вѣннити. 26. ѡни же излѣха дивелахоу҃ сѧ г҃лїше вѣ себе. кто можеть сїнѣ вѣйти. 27. и вѣзрѣвѣ на нѧ г҃ла. вѣ ѡлѣцѣхѣ не моу҃шно нѣ не оу҃ бѧ. все моу҃шно єсть ѡ бѧ. 28. и науа петро г҃лати ємоу҃. се л҃гы ѡставихоу҃мѣ все. и вѣ слѣдѣ тебе идохоу҃мѣ. 29. ѡвѣщаеѣ же ісѣ реуе. правѣ г҃лю ваи҃мѣ. никто же єсть иже встави домѣ. или вратѣю или сестрѣ. или ѡца или лѣтрѣ. или женоу҃ или ѡда. или села мене дѣлаа. и євѣлїа дѣлаа.	(100) Рѣ ꙗ҃з своиѣ о҃ученикоуѣ. 24. ꙗко нео҃удовъ єсть о҃уповаю- щииѣ на бѣтѣство въ цр҃ство вѣжїе вѣннити. 25. о҃удовѣ єсть вѣльвоу҃доу. сквозѣ иглинѣ оуши прони. неже бѣтоу во цр҃тво вѣжїе вѣннити. 26. ѡни же излѣха дивелахоу҃ сѧ г҃лїше вѣ себе. кто можеть сїнѣ вѣйти. 27. и вѣзрѣвѣ на нѧ г҃ла. вѣ ѡлѣцѣхѣ не моу҃шно нѣ не ѡ бѧ. все моу҃шно єсть ѡ бѧ. 28. и науа петрѣ г҃лати ємоу҃. се л҃гы ѡставихоу҃мѣ все. и вѣ слѣдѣ тебе идохоу҃мѣ. 29. ѡвѣщаеѣ же ісѣ и реуе правѣ г҃лю ваи҃мѣ. никто же єсть иже вставиѣ домѣ. или вратѣю или сестрѣ. или ѡца или лѣтрѣ. или женоу҃ или ѡда. или села мене дѣлаа.	(152) Реуе ꙗ҃з своиѣ о҃учени҃мѣ. 24. ꙗко нѣо҃удовъ єсть о҃уповаю- щииѣ бѣтѣствомъ въ цр҃ство вѣжїе вѣннити. 25. о҃удовъ єсть вѣльвоу҃доу сквозѣ иглинѣ оуши прони. неже бѣтоу во цр҃тво вѣжїе вѣннити. 26. ѡнї же излѣха дивелахоу҃ сѧ г҃лїше кѣ соу҃бѣ кто можеть сїнѣ вѣйти. 27. и оу҃зрѣвѣ на нѧ ісѣ г҃ла оу҃ ѡлѣцѣхѣ не моу҃шно а не отѣ бѧ. все во моу҃шно єсть отѣ бѧ. 28. науа петрѣ г҃лати ємоу҃. се л҃гы ѡставихоу҃мѣ все. и оу҃ слѣдѣ тебе идохоу҃мѣ. 29. ѡтѣщаеѣ же ісѣ реуе право г҃лю ваи҃мѣ. ни- кто же єсть иже вставиѣ домѣ ли вратѣю или сестроу҃. или ѡца или лѣтрѣ. или женоу҃ или ѡда или села. имени моу҃его дѣлаа. и єванѣлїа дѣлаа.

[illegible]

Таблиця 2. Текстові збіжності/різночитання Галицько-Волинського з Мстиславовим, Оршанським, Друцьким євангеліями

ГВЄ	МС	ОрЄ	ДрЄ
(23в.) Ів. І 18. Бѧ никто же не видѣ никдѣ. единоудѣын сѣѣ сынъ вѣ лонѣ оуѣ. то исповѣда. 19. и се исть свѣдѣтельство иѣаново. игда послаша иудѣи ѿ иерѣма. иерѣма и левѣгитѣ. да вѣпросатъ и тѣ кто иси 20. исповѣдѣ и не ѿтверже сѧ иго. гѣла тако нѣсмы азъ хѣ. 21. и вѣпросиша и кто оубо тѣ иси. илѣа ли иси. и гѣла нѣсмы. да прѣкѣ ли иси тѣ. и ѿвѣща ни. 22. рѣкоша же иамоу кто иси тѣ. да ѿвѣтъ даагы послаашиа нѣ. что глаголаши о тебе самоамъ (46зв.-47) Мтв. VII 1. сѣшѣдѣшю же иамоу сѣ горы. вѣ слѣдѣ иго идоша народи инози. 2. и се прокаженъ пристѣпѣл. кланѣа сѧ иамоу и гѣла. гѣи аще хоѣши. можѣши ма оунистити 3. и прѣстеръ роукоу. косноу и ісѣ гѣла. хоѣю ииисти сѧ. и авие ииисти сѧ ѿ прокаженѣа. 4. и рѣ иамоу ісѣ. вижѣ. никомоу же не повѣжѣ. нѣ шѣдѣ покажи сѧ старѣшиннаиъ жѣрѣуьсканѣ. и приннеси дарѣ. иже повелѣ иоси. вѣ сѣдѣнии иаѣ	(с. 31–32) 18. Бѧ никто же никѣде же не видѣ. токъмо единоудѣын сѣѣ сынъ вѣ лонѣ отъи. тѣ и исповѣда. 19. и се исть сѣвѣдѣтельство иѣаново. игда послаша иудѣи отъ іерѣсалима. иерѣма и левѣгитѣ да вѣпросатъ иго. тѣ кто иси. 20. и исповѣда. и не ѿтѣверже сѧ. и исповѣда тако нѣсмы азъ хѣ. 21. и вѣпросиша же и. кто оубо тѣ иси. илѣа ли иси тѣ. и гѣла нѣсмы. прѣкѣ ли иси тѣ. и ѿтѣвѣща ни. 22. рѣша же иамоу кто иси. да ѿтѣвѣтъ даагы. послаашиа нѣ. что глаголаши о тебѣ самоамъ (с. 67-68) 1. сѣшѣдѣшю же иамоу сѣ горы вѣ слѣдѣ иго идоша народи инози. 2. и се прокаженъ пристѣпѣл кланѣаше сѧ иамоу гѣла гѣ. аще хоѣши можѣши ма оунистити. 3. и прѣстеръ роукоу ісѣ косноу и нисѣсѣ гѣла. хоѣю оунисти сѧ. и авие оунисти сѧ отъ прокаженѣа. 4. и рѣе иамоу ісѣ. вижѣ. никомоу же не повѣжѣ. нѣ шѣдѣ покажи сѧ старѣшиннаиъ жѣрѣуьсканѣ. и приннесе дарѣ иже повелѣ иоси. вѣ сѣвѣдѣнии иаѣ.	Текст відсутній (7 зв.) 1. сѣшѣдѣшю иамоу сѣ горы. вѣ слѣдѣ иго идоша народи инози. 2. и се прокаженъ пристѣпѣл кланѣаше сѧ иамоу гѣла. гѣи аще хоѣши можѣши ма оунистити. 3. и прѣстеръ роукоу ісѣ косноу и гѣла хоѣю оунисти сѧ. и авие ииистѣ сѧ ѿ проказы. 4. и рѣ иамоу ісѣ вижѣ. никому же не повѣжѣ. нѣ шѣдѣ покажи сѧ иерѣови. и прѣнеси дарѣ. иже повелѣ иоси вѣ сѣвѣдѣнии иаѣ	(2) 18. Бѧ никто же никдѣ же не видѣ. токъмо единоудѣын сѣѣ сынъ вѣ лонѣ оуѣ тѣ исповѣда. 19. и се исть свѣдѣтельство іѣанѣо. игда послаша иудѣи ѿ иерѣма. иерѣма и левѣгитѣ. да вѣпросатъ иго тѣ кто иси. 20. и не ѿтверже сѧ исповѣдаа и. и не ѿтверже сѧ. тако нѣсмы азъ хѣ. 21. и вѣпросиша и кто оубо тѣ иси. илѣа ли и гѣла нѣсмы. или прѣкѣ иси тѣ и ѿтѣвѣща ни. 22. рѣкоша же иамоу и кто тѣ иси. да ѿтѣвѣтъ даагы послаашиа нѣ. что гѣлаши о сѣбѣ самоамъ (31 зв.) 1. сѣшѣдѣшю же иамоу сѣ горы вѣ слѣдѣ иго идоша народи инози. 2. и се прокаженъ нѣкто пристѣпѣл кланѣаше сѧ иамоу и гѣла. гѣи аще можѣши ма оунистити. 3. и прѣстеръ роукоу. косноу сѧ ісѣ гѣла хоѣю оуѣти сѧ и авие оуѣти сѧ ѿ прокаженѣа. 4. и рѣ иамоу ісѣ вижѣ. и никому же не повѣжѣ. но шѣдѣ покажи сѧ старѣшиннаиъ жѣрѣуьсканѣ. и приннеси дарѣ. иже повелѣ иоси. вѣ свѣдѣнии иаѣ
(99зв.) Рѣ гѣ Л VII 31. комоу оуподѣлю уѣвѣкы рода сѣго. и комоу сѣутъ подѣвни. 32. подѣвни сѣутъ ѿтроуиѣагъ сѣдѣащиагъ на торѣжицихѣ. и призывающиагъ дроугѣ дроуга и гѣлющиагъ. свираѣомѣ ваиѣ и не плаасѣте. плааѣомѣ ва" и не плаасѣте сѧ. 33. приде во иѣанѣ кѣтѣа. ни хѣѣа ѣдѣи. ни вина пыа. гѣтѣ вѣѣсѣ инаѣ. 34. приде сѣѣ уѣвѣуьскѣи. ѣдѣи и пыа. и гѣтѣ сѣ уѣвѣкѣѣдѣа и винопиѣа. дроугѣ мѣтѣтарѣагъ и грѣшникѣагъ. 35. и ѿправѣди сѧ прѣмѣдрѣстѣ ѿ вѣсѣхѣ уадѣ свѣиѣхѣ	(с. 115–116) Рѣе гѣ 31. комоу оуподѣлю уѣвѣкы рода сѣго. и комоу сѣутъ подѣвни. 32. подѣвни сѣутъ ѿтроуиѣагъ сѣдѣащиагъ на торѣжицихѣ. и призываюѣе дроугѣ дроуга и гѣлюѣе. свираѣомѣ ваиѣ и не плаасѣте. плааѣомѣ ваиѣ и не плаасѣте сѧ. 33. приде во іѣанѣ кѣтѣа ни хѣѣа ѣдѣи ни вина пиаи и глаголетѣ вѣѣсѣ инаѣ. 34. приде сѣѣ уѣвѣуьскѣа ѣдѣи и пиа. и гѣлетѣ. сѣ уѣвѣкѣаѣѣа и винопиѣа. дроугѣ мѣтѣтарѣагъ и грѣшникѣагъ. 35. и ѿправѣди сѧ прѣмоуѣдрѣстѣ. отъ вѣсѣхѣ уадѣ свѣиѣхѣ	(49) Рѣ гѣ. 31. комоу оуподѣлю уѣвѣкы рода сѣго. и комоу сѣутъ подѣвни. 32. подѣвни сѣутъ ѿтроуиѣагъ сѣдѣащиагъ на тѣѣрѣжицихѣ. и призываюѣе дроугѣ дроуга и гѣлѣе. свираѣомѣ ваиѣ и не плаасѣте. плааѣомѣ ваиѣ и не плаасѣте. 33. приде во іѣанѣ кѣтѣа ни вина пыа ни хѣѣа ѣдѣи. и гѣтѣ тако вѣѣсѣ инаѣ. 34. приде же сѣѣ уѣвѣуьсѣа ѣдѣи и пыа. и гѣтѣ сѣ уѣвѣкѣаѣѣа и винопиѣа. дроугѣ мѣтѣтарѣагъ и грѣшникѣагъ. 35. и ѿправѣди сѧ прѣмоуѣдрѣстѣ ѿ вѣсѣхѣ уадѣ свѣиѣхѣ	(75–75зв.) Рѣ гѣ 31. комоу оуподѣлю уѣвѣкы рода сѣго. и комоу сѣутъ подѣвни. 32. подѣвни сѣутъ ѿтроуиѣагъ сѣдѣащиагъ на тѣѣрѣжицихѣ. и призываюѣе дроугѣ дроуга. гѣлюѣе свираѣомѣ ваиѣ и не плаасѣте. плааѣомѣ во ваиѣ и не плаасѣте сѧ. 33. приде во іѣанѣ кѣтѣа. ни хѣѣа ѣдѣи ни пиѣи. и гѣтѣ вѣѣсѣ инаѣ. 34. приде сѣѣ уѣвѣуьскѣи ѣдѣи и пиаи. и гѣтѣ сѣ уѣвѣкѣаѣѣа и винопиѣа. дроугѣ мѣтѣтарѣагъ и грѣшникѣагъ. 35. но правѣди сѧ прѣмѣдрѣстѣ ѿ вѣсѣхѣ уадѣ свѣиѣхѣ

(108зв.) Рѣ гѣ Л XI 23. иже нѣ со мною на мѣ юсть. и иже не събираеть со мною расъпаеть. 24. иегда нечистѣи дѣхъ изидеть ѿ ѡлѣка. прохѡдитъ сквозѣ безводнаа мѣста. ица покоа и не оберѣтаа. глѣтъ во вѣзвращю са въ домѣ мои ѡноу же изидохъ. 25. пришедъ ѡверѣтаеть помѣтенъ и оукрашенъ. 26. тогда идеть и поиметь дроугѣиныхъ горышъ себе. ѿ. дѣхъ. и въшедше живуѣтъ тоу. и въывають послѣднѣа ѡлкоу томоу горыша первѣиныхъ	(с. 124) Рече гѣ. 23. иже нѣсть съ мною на мѣ нѣсть. и иже не събираеть съ мною расъпаеть. 24. иегда нечистѣи дѣхъ изидеть отъ ѡлѣка прохѡдитъ сквозѣ безводнаа мѣста ица покоа и не оберѣтаа. глѣтъ вѣзвращю са въ домѣ свои отъиодоу же изидохъ. 25. и пришедъ оберѣтаеть помѣтенъ и оукрашенъ. 26. тогда идеть и поиметь дроугѣиныхъ горышъ себе седмь доухъ. и въшедше живуѣтъ тоу. и въывають послѣднѣа ѡлкоу томоу. горыша первѣиныхъ	(55 зв.) Рѣ гѣ. 23. иже нѣ съ мною на мѣ юсть. и иже не събираеть со мною расъпаеть. 24. иегда нечѣи дѣхъ изидеть ѿ ѡлѣка. прохѡдитъ сквозѣ безводнаа мѣста. ица покоа и не оберѣтаа. глѣтъ во вѣзвращю са в домѣ свои ѡноу же изидохъ 25. и пришедъ и оберѣтаеть помѣтенъ и оукрашенъ. 26. тогда идеть. и поиметь дроугѣиныхъ горше себе. седмь дѣхъ. и въшедше живуѣтъ тоу. и въывають ѡлкоу томоу послѣднѣа горше первѣиныхъ	(82 зв.) Рѣ гѣ 23. иже нѣ со мною на мѣ юсть. иже не собираеть со мною расъпаеть. 24. иегда нечѣи дѣхъ изидеть ѿ ѡлѣка прохѡдитъ сквозѣ безданаа мѣста. ица и не оберѣтаеть покоа. глѣтъ вѣзвращю са в домѣ мои ѡнѣлѣ же изидохъ. 25. и пришедъ и оберѣтаеть. помѣтенъ и оукрашенъ. 26. тогда идеть. и поиметь дроугѣиныхъ горшинъ себе. седмь дѣхъ. и въшедше живуѣтъ и въывають послѣднѣа ѡлку томоу горша первѣиныхъ
(156зв.) Мтв. VI 17. ты же поста са. помажи главоу свою. и лице свое оумѣи. 18. да не явиши са ѡлѣкомъ поста са. нѣ оцѣю твоюмоу иже юсть въ танинѣ. и ѡцѣ твои видѣа тѣ въ танинѣ вѣздасть тобѣ мѣѣ. 19. не скрѣываите собѣ съкровища на земли. иде же урьѣ. и тѣла тѣлитъ. иде же татѣ. подѣкопавають и крадоутъ. 20. съкрѣываите же собѣ съкровища на нѣси. иде же ни урьѣ ни тѣла тѣлитъ. иде же татѣ не подѣкопавають ни крадоутъ. 21. иде же во юсть съкровище ваше. тоу естъ и срѣце ваше	(с. 171) 17. ты же поста са помажи главоу свою еленимъ. и лице твою оумѣи 18. да не явиши са ѡлѣкомъ поста са. нѣ ѡцѣю твоюмоу. иже юсть въ танинѣ и ѡцѣ твои видѣа тѣ въ танинѣ вѣздасть тебе мѣѣ. 19. не съкрѣываите себе съкровищъ на земли иде же урьѣ и тѣла тѣлитъ. иде же татѣ подѣкопавають и крадоутъ. 20. съкрѣываите же себѣ съкровища на нѣси. иде же ни урьѣ ни тѣла тѣлитъ. иде же татѣ не подѣкопавають ни крадоутъ. 21. иде же во юсть съкровище ваше. тоу и срѣце ваше	(90зв.—91) 17. ты же алаа помажи главоу свою и лице свое оумѣи. 18. да не явиши са ѡлѣкомъ алаа. нѣ оцѣю твоюмоу иже юсть в танинѣ. и ѡцѣ твои видѣа тѣ въ танинѣ вѣздасть тобѣ мѣѣ. 19. не съкрѣываите себе скровищъ на земли. иде же урьѣ и тала тѣлитъ. иде же татѣ подѣкопавають и крадоутъ. 20. съкрѣываите же себе скровища на нѣсъхъ. иде же ни урьѣ ни тѣла тѣлитъ. иде же татѣ не подѣкопавають ни крадоутъ. 21. иде же во скровища ваша тоу юсть и срѣце ваше	(123—123зв.) 17. ты же алаа помажи главоу свою и лице свое оумѣи. 18. да не явиши са ѡлѣкомъ алаа. но ѡцѣю твоюмоу. иже юсть (!) в танинѣ. и ѡцѣ твои видѣа тѣ в танинѣ. вѣздасть тебе мѣѣ. 19. не скрѣываите себе скровищъ на земли. иде же урьѣ тала тѣлитъ. иде же татѣ подѣкапавають и крадоутъ. 20. скрѣываите же себе скровища на нѣси. иде же ни урьѣ ни тала тѣлитъ. иде же татѣ не подѣкапавають и ни крадоутъ. 21. иде же во юсть скровище ваше тоу юсть и срѣце ва^ш
(59) Мтв. X 37. Рѣ гѣ. иже любитъ ѡца или мѣръ пауе мене. нѣсть мене достоенъ. иже любитъ сѣа или дѣщѣрь пауе мене. нѣсть ли достоенъ. 38. иже не прииметь крѣста своего. и вѣслѣдъ мене не градесть. нѣсть мене достоинъ. 39. оберѣтѣи дѣшо свою мене ради оберѣтеть ю. и погоуѣвѣи дѣшо свою мене ради оберѣтеть ю. 40. приемлиа васъ. мѣа приимель. и иже приимель мѣа приимель пославаѣшаго мѣа. 41. приемлиа прѣка во нѣа прѣуе. мѣздоу прѣуо приимель и иже приимель правѣдника во нѣа правѣдникуе. мѣздоу правѣдникуе приимель 42. и иже аще напоитъ единого. ѿ меньшинхъ сихъ уашо стоудѣнѣи водѣи. токио во нѣа оуѣника. право глѣи ваиъ. не погоуѣитъ мѣзды своѣа.	(с. 78-79) 37. Рече гѣ. иже любитъ. оца или мѣръ пауе мене. нѣсть ли подобнъ. и иже любитъ сѣа или дѣщѣрь пауе мене. нѣсть ли подобнъ. 38. и иже не прииметь крѣста своего и въ слѣдъ мене градесть. нѣсть ли подобнъ. 39. оберѣтѣи же дѣшо свою погжѣитъ ю. и погоуѣвѣи дѣшо свою мене ради оберѣтеть ю. 40. приемлиа васъ мене приимель. и иже приимель мѣа. приимель пжстивѣшаго мѣа. 41. приемлиа пр(о)рка въ нѣа пр(о)руе мѣздоу пророуо приимель и иже приимель правѣдника въ нѣа правѣдникуе. мѣздоу правѣдникуе вѣзъмѣть 42. и иже аще напоите отъ единого отъ меньшинхъ сихъ. уашо стѣдѣнѣи водѣи. тѣкъмо въ нѣа оуѣника. право глѣи ваиъ. не погжѣитъ мѣзды своѣа.	(17) 37. Рѣ гѣ иже любитъ оца или мѣръ пауе мене нѣ ли подобнъ. 38. иже не приимель крѣта своего. и въ слѣдъ мене градесть нѣ ли подобнъ. 39. оберѣтѣи же дѣшо свою погоуѣитъ ю. и погѣвѣи дѣшо свою мене ради оберѣтеть ю. 40. приемлиа васъ мѣа приимель. и иже приимель мѣа приимель пославаѣшаго мѣа. 41. приемлиа прѣка въ нѣа прѣуе мѣздоу прѣуѣк приимель и иже приимель правѣдника въ нѣа правѣдникуе. мѣздоу правѣдникуе приимель 42. и иже аще напоитъ единого ѿ меньшинхъ сихъ уашо стоудѣнѣи водѣи тѣкъмо въ нѣа оуѣника. право глѣи ваиъ не погоуѣитъ мѣзды своѣа.	(41) 37. Рѣ гѣ иже любитъ оца и матеръ. пауе мене нѣ ли подобнъ. и иже любитъ сѣа или дѣщѣрь. пауе мене нѣ ли подобнъ. 38. и иже не приимель хѣа своего. и слѣдъ мене градесть нѣ ли подобнъ. 39. оберѣтѣи дѣшо свою погѣвитъ ю. и погѣвѣи дѣшо свою мене ра^а. ѡбращѣть ю. 40. и приемлиа васъ мѣа приимель. и иже приимель мѣа приимель пославаѣшаго мѣа. 41. приемлиа прѣка въ нѣа прѣуе мѣздоу прѣуо приимель. иже приимель правѣдника въ нѣа правѣдникуе. мѣздоу правѣдникуе приимель 42. иже аще напоитъ единого ѿ мѣншинхъ сихъ. уашо стѣдѣнѣи водѣи. токио въ нѣа оуѣника. право глѣи ваиъ. не погоуѣитъ мѣзды своѣа.

(92зв.) Л IV Вѣ ѿнѣ. 16. прииде ісѣ въ назарѣфъ. въ нѣмъ же вѣ вѣспитанъ. и вѣниде по ѡбываю въ дѣнь соѡботныхъ. во сѣборице. и вѣста уиетъ. 17. и вѣдаша емоу книги исана прѣрка. и разгнѣюувъ книги. ѡбрѣте лѣсто. иде же вѣ написано. 18. дхѣ гнѣ на мнѣ юго же ради помаза ма. блговѣститѣ нициналъ посла ма. ицѣлнтѣ съкроушеныхъ срдцемъ. проповѣдати плѣнникомъ ѡпоуценне. и слѣпымаъ прозрѣнне. ѡпѣстити съкроушеныхъ въ ѡрадоу. 19. и проповѣдати лѣто гнѣ приатно. 20. и съгноувъ книги. и вѣдавъ слоузѣ сѣде. и всѣмъ въ сѣборици оуи вѣста зрѣщи на нь. 21. нава же глѣти къ нимъ. іако днѣ съвѣтъ са писанне се въ оушню вашею. 22. и вси послоушьствоваша емоу. и дивлахоу са ѡ словесехъ блгодати. исходашихъ изъ оустъ юго	(с. 109–110) Вѣ оно вѣрма. 16. прииде ісѣ въ назарѣфъ въ нѣмъ же вѣ вѣспитанъ. и вѣниде по ѡбываю въ дѣнь соѡботныхъ въ сѣборице. и вѣста уиетъ. 17. и вѣдаша емоу книги ісана прѣрка. и разгнѣюувъ книги ѡбрѣте лѣсто иде же вѣ написано. 18. дхѣ гнѣ на мнѣ юго же ради помаза ма. блговѣститѣ нициналъ посла ма. ицѣлнтѣ съкроушеныхъ срдцмъ. проповѣдати плѣнникомъ ѡпоуценне. и слѣпымаъ прозрѣнне. ѡпѣстити съкроушеныхъ въ ѡтѣрадоу. 19. проповѣдати лѣто гнѣ приатно. 20. и съгноувъ книги вѣдавъ слоузѣ сѣде. и всѣмъ въ сѣборици оуи вѣста зрѣщи на нь. 21. нава же глѣти къ нимъ. іако днѣ съвѣтъ са писанне се въ оушню вашею. 22. и вси послоушьствоваша емоу. и дивлахоу са ѡ словесехъ блгодѣти. исходашихъ изъ оустъ юго	(44) Вѣ онѣ. 16. прииде ісѣ въ назарѣфъ въ нѣмъ же вѣ вѣспитанъ. и вѣниде въ нь по ѡбываю своемоу въ днѣ соѡботныхъ въ сѣборице. и вѣста уиетъ. 17. и вѣдаша емоу книги исана прѣрка. и разгнѣюувъ книги ѡбрѣте лѣсто идеже вѣ на писано. 18. дхѣ гнѣ на мнѣ юго же ради помаза ма. блговѣститѣ нициналъ посла ма ицѣлнтѣ скроушеныхъ срдцмъ. проповѣдати плѣнникомъ ѡпоуценне. и слѣпымаъ прозрѣнне. ѡпѣстити съкроушеныхъ въ ѡрадоу. 19. проповѣдати лѣто гнѣ приатно. 20. и съгноувъ книги вѣдавъ слоузѣ сѣде. и всѣмъ въ сѣборици оуи вѣста зрѣщи на нь. 21. нава же глѣти къ нимъ. іако днѣ съвѣтъ са писанне въ оушню вашею. 22. и вси послоушьствовашоуѣ емоу. и дивлахоу са ѡ словесехъ блгѣтнхъ исходашихъ изъ оустъ юго	(70) Во онѣ. 16. прииде ісѣ въ назарѣфъ въ немъ же вѣ вѣспитанъ. и вѣниде по ѡбываю въ дѣнь сѣботныхъ въ сѣборице. и вѣста уиетъ. 17. и вѣдаша емоу книги исана прѣрка. и разгнѣувъ книги и ѡбрѣте лѣсто. идеже вѣ написано. 18. дхѣ гнѣ на мнѣ юго же ради помаза ма. блговѣститѣ нициналъ посла ма. ицѣлнтѣ скроушеныхъ срдцмъ. проповѣдати плѣнникомъ ѡпоуценне. и слѣпымаъ прозрѣнне. ѡпѣстити скроушеныхъ во ѡрадоу. 19. проповѣдати лѣто гнѣ приатно. 20. и согноувъ книги вѣда слоузѣ сѣде. и всѣмъ въ сѣборици и оуи вѣ зрѣщи на нь. 21. нава же глѣти къ нимъ. іако днѣ съвѣтъ са писанне. во оушню вашею. 22. и вси послоушьствоваша емоу. и дивлахоу са ѡ словесехъ блгѣти. исходашихъ изъ оустъ юго
(68зв.-69) МТВ. XVIII Вѣ ѿнѣ. 14. улѣкѣ нѣкто прииде къ ісоу. кланѣла са емоу 15. и глѣ. гнѣ помилиоуи сѣа мноого. іако на новѣ лиць вѣситѣ са. и злѣ стражетѣ. многожды во вѣпадаетѣ въ ѡгнь. и многожды въ водоу. 16. и приведохъ и къ оученикомъ твоимъ. и не многоша юго ицѣлнтѣ 17. ѡвѣщавъ же ісѣ рѣ. ѡ родѣ невѣрнѣхъ и развращенъ. доколѣ съ вами воудѣ. доколѣ тѣрпѣю вамъ. привеждѣте ми и сѣмо. 20. ісѣ же рече намъ. за невѣрованне ваше. право глѣо вамъ. аще имате вѣроу акты зерно горюшно. рѣте горѣ сѣби. прѣиди ѡсоудѣ тѣло и прѣидетѣ. и ничто же не моушно воудѣте вамъ. 21. родъ же съ нѣ сѣходитѣ. нѣ токло млтѣвою и алканнѣмъ. 22. живоушимъ же намъ в галилѣи. рече намъ ісѣ. прѣданъ имать вѣйти сѣмъ улѣувъ въ роуцѣ улѣкомъ. 23. и оувиють и. и третини днѣ вѣстанетѣ	(с. 87–88) Вѣ оно вѣрма. 14. улѣкѣ нѣкто прииде къ ісѣсѣ кланѣла са емоу. и глагола 15. гнѣ помилиоуи сѣа мноого. іако на новѣ лиць вѣситѣ са и злѣ стражетѣ. многожды во вѣпадаетѣ въ огнь и многожды въ водоу. 16. и приведохъ и къ оученикомъ твоимъ и не многоша юго ицѣлнтѣ. 17. ѡвѣщавъ же ісѣ рече. ѡ родѣ невѣрнѣхъ и развращенъ доколѣ съ вами воудѣ доколѣ тѣрпѣю вамъ. привеждѣте ми и сѣмо. 20. ісѣ же рече намъ за невѣрованне ваше. право глѣо вамъ. аще имате вѣроу акты зерно горюшно. речете горѣ сѣби прѣиди ѡтѣсѣдоу тѣло и прѣидетѣ и ничто же не моушно вѣдетѣ вамъ. 21. родъ же съ не исходитѣ но тѣкло молитѣвою и алканнѣмъ. 22. живоушимъ же намъ в галилѣи рече намъ ісѣ. прѣданъ имать вѣйти. сѣмъ улѣувъ в роуцѣ улѣкомъ. 23. и оувиють и и третини днѣ вѣстанетѣ	(24–24зв.) Вѣ онѣ. 14. улѣкѣ нѣкто прииде къ ісоу мола 15. и глѣ. гнѣ помилиоуи сѣа мноого. іако на новѣ лиць вѣситѣ. и злѣ стражетѣ 17. ѡвѣщавъ же ісѣ рѣ ѡ родѣ невѣрнѣхъ и развращенъ. доколѣ съ вами воудѣ. доколѣ тѣрпѣю вы. привеждѣте ми и сѣмо 20. ісѣ же рѣ намъ за невѣрованне ваше. право глѣо вамъ. аще имате вѣроу. акты зерно горюшно. рѣте горѣ сѣи прѣиди ѡсѣдоу. и ницѣс же воудѣте вамъ не моушно. 21. родъ же съ не исходитѣ. нѣ тѣкло млтѣвою и алканнѣмъ. 22. живоушимъ же намъ в галилѣи рѣ намъ ісѣ. прѣданъ имать вѣйти сѣмъ улѣувъ. в роуцѣ улѣкомъ. 23. и оувиють. и третини днѣ вѣскрѣнетѣ	(49) Вѣ ѿнѣ. 14. улѣкѣ нѣкто прииде къ ісоу кланѣла са емоу 15. и глѣ. гнѣ помилиуи сѣа мноого. іако на новѣ лиць виситѣ са. и злѣ стражетѣ. 17. и ѡтѣвѣщавъ же ісѣ рѣ ѡ родѣ невѣрнѣхъ и развращеныхъ. доколѣ съ вами вѣдѣ. доколѣ тѣрпѣю вамъ. привеждѣте ми и сѣмо 20. ісѣ же рѣ намъ за невѣрованне ваше. право глѣо вамъ. аще имате вѣроу. акты зерно горюшно. рѣте горѣ сѣи прѣиди ѡсѣдоу тѣло прѣидетѣ. и ничто же не моушно вѣдетѣ вамъ. 21. родъ же съ не исходитѣ и нѣмъ. токло млтѣвою и постѣмъ. 22. живоушимъ же намъ в галилѣи. рѣ намъ ісѣ. прѣданъ имать вѣйти. сѣмъ улѣувъ. в роуцѣ улѣкомъ. 23. и оувиють и въ третини днѣ вѣстанетѣ

(86) Мтв. XXII Въ ѿнѡ. 35. законъникъ нѣкъи пристоупи ко ісоу. искоушаа и и глѡ. 36. оучителю. каа заповѣдь естъ велика въ законѣ. 37. ісѣ же рѣ ямоу. да любиши гѡ бѡ своего всѣмъ срѣцѣмъ своимъ. и всею дѣшею своею. и всѣмъ оумомъ своимъ. 38. си естъ перва и велика заповѣдь. 39. втора же подобна їи. възлюбѣши ближнѣаго своего акы самъ сѡ.	(с. 103) Въ оно врѣмѡ. 35. законъникъ нѣкъи пристѣпи къ ісову. искоушаа и и глѡ. 36. оучителю каа заповѣдь велика въ законѣ. 37. ісѣ же рече ямоу. да любиши гѡ бѡ своего всѣмъ срѣцѣмъ своимъ. и всею дѣшею своею и всѣмъ оумомъ своимъ. 38. си естъ първаа и великаа заповѣдь. 39. втораа же подобна їи. възлюбѣши ближнѣаго своего акы самъ сѡ	(37–37зв.) Въ ѿнѡ. 35. законъникъ нѣкъи пристоупи къ ісоу. искоушааи и глѡ. 36. оучителю каа заповѣдь велика въ законѣ. 37. ісѣ же рѣ ямѣ възлюбѣши гѡ бѡ своего всѣмъ срѣцѣмъ своимъ. и всею дѣшею своею. и всѣмъ оумомъ своимъ. и всею крѣпостыю своею. 38. си естъ първаа великаа заповѣдь 39. втораа же подобна їи. възлюбѣши ближнѣаго своего акы и самъ сѡ.	(62зв.–63) Въ ѿнѡ. 35. законъникъ нѣкъи пристоупи къ ісу. искоушааи и глѡ. 36. оучителю каа заповѣдь велика въ законѣ. 37. ісѣ же рѣ ямѣ да любиши гѡ бѡ своего всѣмъ срѣцѣмъ своимъ. и всею дѣшею своею. и всѣмъ оумомъ своимъ 38. си естъ първаа и великаа заповѣдь. 39. їа же подобнаа їи. възлюбѣши ближнѣаго своего акы сам сѡ.
(94зв.) Л X Въ ѿнѡ. 1. яви гѣ нѣхѣхъ оуѣннико. ѡ. и посла їа по двѡма. прѣдъ лицѣмъ своимъ. въ всѡкъ градъ и мѣсто. иже хѡташе самъ ити. 2. и глѡше же к нѣмъ. жатва оубо многа. а дѣлатѣль мало. молите сѡ їноу жатве да изведетъ дѣлатела. на жатву свою 3. идѣте се азъ посылаю вѣ. акы агньца посрѣдѣ вѣлкѣ. 4. не носите влагалища. ни мѣшца. ни сапога. никого же. на поутѣ не цѣлоуйте. 5. въ нѣ же домихъ вѣнидите коижѡ. первѣе глѣте се мирѣ домоу сѡмоу. 6. и аще воудѣте тоу сѣи мира. поунѣте на нѣхъ мирѣ вашъ. аще ли же ни. к вамъ оузвератѣ сѡ. 7. оу тои же домоу прѣкѣвѣантѣ. іадоуще и пиюще іаже соутѣ в нѣхъ достоннѣ во естъ дѣлатѣль мьзды своѡ.	(с. 120–121) Въ ѿнѡ врѣмѡ. 1. яви гѣ нѣхѣхъ семь десѡтъ. и посѣла їа посѣлома прѣдъ лицѣмъ своимъ въ всѡкъ градъ и мѣсто. іако же хѡташе самъ ити. 2. глѡше же к нѣмъ жатва оубо многа а дѣлатель мало. молите сѡ оубо господиѡ жатве да изведетъ дѣлатела на жатву свою 3. идѣте се азъ посылаю вѣ іако агньца посрѣдѣ вѣлкѣ. 4. не носите вѣлагалища ни мѣшца ни сапогѣ. и никого же на поутѣ не цѣлоуйте. 5. въ нѣ же домихъ коижѡ вѣнидите первѣе глаголетѣ мирѣ домѣ сѡмоу. 6. и аще вѣдѣте сѣе мира поунѣте на нѣхъ мирѣ вашъ. аще ли ни. кѣ вамъ вѣзвератѣ сѡ. 7. въ томѣ же домоу прѣкѣвѣантѣ іадоуще и пиюще іаже соутѣ оу нѣхъ. достоннѣ во естъ дѣлатель мьзды своѡ.	(52–52 зв.) Въ ѿнѡ. 1. яви гѣ нѣхѣхъ. ѡ. тѣ оуѣнникѣ. и посѣла їа по двѣма прѣдъ лицѣмъ своимъ въ всѡ градъ и мѣста. іако же хѡташе самъ ити. 2. глѡше же к нѣмъ жатва оубо многа а дѣлатель мало. молите сѡ оубо їноу жатве. да изведетъ дѣлатела на жатву свою. 3. идѣте се азъ посылаю вѣ акы агньца посрѣдѣ вѣлкѣ. 4. не носите вѣлагалища ни мѣшца ни сапогѣ. и никого же не цѣлоуйте на поутѣ. 5. въ нѣ же домихъ вѣнидите коижѡ первѣе глѣте мирѣ домоу томоу 6. и аще воудотѣ сѣе мира поунѣте на нѣхъ мирѣ вашъ. аще ли же ни кѣ вамъ вѣзвератѣ сѡ. 7. в домоу въ томѣ же прѣкѣвѣантѣ іадоуще и пиюще іаже соутѣ оу нѣхъ. достоннѣ во естъ дѣлатель мьзды своѡ.	(79–79 зв.) Въ ѿнѡ. 1. яви гѣ нѣхѣхъ седмѣдесѡтъ и посѣла їа по два прѣдъ лицѣмъ своимъ. во всѡкъ градъ и мѣсто. іако же хѡташе самъ ити. 2. глѡше же оубо к нѣмъ жатва оубо многа. а дѣлатель мало. молите сѡ оубо їноу жатве. да изведетъ дѣлатела на жатву свою. 3. идѣте се азъ посылаю вѣ іако агньца посрѣдѣ волкѣ. 4. не носите влагалища. ни мѣшца ни сапогѣ. и никого же на поутѣ не цѣлоуйте. 5. в он же домихъ внидите коижѡ. первѣе глѣте мирѣ домѣ сѡмоу. 6. и аще вѣдѣте сѣе мира поунѣте на нѣхъ мирѣ вашъ. аще ли ни. кѣ вамъ вѣзвератѣ сѡ. 7. в томѣ же домоу прѣкѣвѣантѣ іадоуще и пиюще іаже соутѣ оу нѣхъ. достоннѣ во естъ дѣлатель мьзды своѡ.
(134зв.) Мтв. X Рѣ гѣ своимъ оуѣнникомъ. 24. іако нѣ оудѡвъ естъ оуповаоуциимъ вѡгѣтствомъ. во црѣство вѣжѣе вѣннити. 25. оудѡвѣ естъ вѣльвоудѡу сквозѣ иглѡнѣи оуши прѡнти. неже вѡтоу во црѣство вѣжѣе вѣннити. 26. ѡни же излѣха дѣлаѡахоу сѡ глѡше кѣ сѡвѣ. кто можѣтъ сѣсенъ вѣйти. 27. и вѣзрѣвѣ на нѡ ісѣ глѡ. въ ѡлѣцѣхъ не мошно но не оу бѡ. все мошно естъ ѡ бѡ. 28. и нава петрѣ глѡти ямоу. се мѣ ѡставиѡмъ все и въ слѣдѣ тебе іадоуѡмъ. 29. ѡвѣщавѣ же ісѣ и рече. право глѡ вамъ. никто же естъ иже ѡставиѣтѣ домѣ. или братѣю. или сестры или ѡца или мѣтрѣ. или женѡ или ѡда. или сѣла иже дѣлаа и ѡвангѣлѣа дѣлаа.	(148–149) Рече гѣ своимъ оуѣнникомъ. 24. іако неоудѡвъ естъ оуповаоуциимъ вѡгѣтствомъ. въ црѣство вѣжѣе вѣннити. 25. оудѡвѣ естъ вѣльвоудѡу сквозѣ иглѡнѣи оуши прѡнти неже вѡтоу въ црѣство вѡжѣе вѣннити. 26. они же їзлѣха дѣлаѡахоу сѡ глѡше кѣ сѡвѣ. кто можѣтъ сѣсенъ вѣйти. 27. и вѣзрѣвѣ на нѡ ісѣ глѡ. въ ѡлѣцѣхъ не мошно но не отъ бѡ. все мошно естъ отъ бѡ. 28. и нава петрѣ глѡти ямоу се мѣ ѡставиѡмъ все и въ слѣдѣ тебе іадоуѡмъ. 29. отъвѣщавѣ же ісѣ рече. право глѡ вамъ. никто же естъ иже ѡставиѣтѣ домѣ. или братѣю или сестры. или ѡца и мѣтрѣ или женѡ или ѡда. или сѣла иже ради ї ѡвангѣлѣа ради.	(73) Рече гѣ своимъ оуѣнникомъ. 24. іако неоудѡвъ естъ оуповаоуциимъ вѡгѣтствомъ въ црѣство бѣе вѣннити. 25. оудѡвѣ естъ вѣльвоудѡу сквозѣ иглѡнѣи оуши прѡнти. неже вѡтоу въ црѣство бѣе вѣннити. 26. они же излѣха дѣлаѡахоу сѡ глѣше кѣ сѡвѣ. кто можѣтъ сѣсенъ вѣйти. 27. и вѣзрѣвѣ на нѡ ісѣ глѡ въ ѡлѣцѣхъ не мошно но не оу бѡ. все во мошно естъ ѡ бѡ. 28. и нава петрѣ глѡти ямоу. гѣ се мѣ ѡставиѡмъ все и въ слѣдѣ тебе іадоуѡмъ. 29. ѡвѣщавѣ же ісѣ рече. право глѡ вамъ. нікто же естъ иже ѡставиѣтѣ домѣ. или братѣю или сестры. или ѡца или мѣтрѣ. или женѡ или ѡда. или сѣла иже ради и юѣа.	(104) Рѣ гѣ своимъ оуѣнникомъ. 24. іако неоудѡвъ естъ оуповаоуциимъ вѡгѣтствомъ. въ црѣство бѣе вѣннити. 25. оудѡвѣ естъ вѣльвоудѡу сквозѣ иглѡнѣи оуши прѡнти. неже вѡтоу въ црѣство бѣе вѣннити. 26. они же излѣха дѣлаѡахоу сѡ глѣше к сѡвѣ. кто можѣтъ сѣсенъ вѣйти. 27. вѣзрѣвѣ на нѡ ісѣ глѡ. въ ѡлѣцѣхъ не мошно но не оу бѡ. все во мошно естъ 28. и нава петрѣ глѡти ямѣ. се мѣ ѡставиѡмъ все и въ слѣдѣ тебе іадоуѡмъ. 29. ѡвѣщавѣ же ісѣ рѣ нѣмъ. право глѡ вамъ. никто же естъ иже ѡставиѣтѣ домѣ или брѡю или сестры. или ѡца или мѣтрѣ. или женѣ или ѡда. или сѣла иже дѣлаа. и юѡлѣа дѣлаа.

(150) Мтв. XXV Рѣ гѣ. 31. югда придетъ снѣ улюбѣскын въ славе своемъ. и вси стѣни анган съ нимъ. тогда сѣдетъ на прѣстолаѣ славы своеѣ 32. и съвероятъ сѣ прѣдѣ нимъ вси язѣци. и разложитъ ѿ другѣ ѿ друга. тако же разложаетъ пастырь овцы ѿ козлицъ. 33. и поставитъ ѡвцы ѿ десноу севѣ. а козлицѣ ѡ шую. 34. тогда рѣтъ цѣрь. соущианъ ѿ десноу его. приидѣте кѣлѣнии ѡца моего. наследуйте оуготованое вамъ црство. ѿ сѣлоужьныа сего мира. 35. възлакахъ во. и дасте ли фсти. въжадахъ сѣ напоите мѣ. 36. нагъ и ѡдѣсте мѣ. воленъ вѣхъ и посѣтите мене. въ темници вѣхъ придосте къ лигѣ.	(с. 187–188) 31. югда приде снѣ улюбѣ въ славе своемъ и вси стѣни анган съ нимъ. тѣгда сѣдетъ на прѣстолаѣ славы своеѣ 32. и съвероятъ сѣ прѣдѣ нимъ вси язѣци. и разложитъ ѿ другѣ ѿ друга тако же пастырьъ разложаетъ овца отъ козлицъ. 33. и поставитъ овца о десноу севѣ. а козлицѣ о шую. 34. тѣгда речетъ цѣрь соущианъ о десноу юго. приидѣте кѣлѣснии оца моего наследуйте оуготованое вамъ црство отъ сложенниа мира. 35. възлакахъ во сѣ и дасте ли пастѣ. въжадахъ и напоите мѣ. страннѣ вѣхъ и въведосте мѣ. 36. нагъ и ѡдѣсте мѣ волѣхъ и посѣтите мене. въ темници вѣхъ и придосте къ лигѣ.	(125) Рѣ гѣ. 31. югда придетъ снѣ улюбѣскын въ славе своемъ и вси стѣни анган с нимъ. тѣгда сѣдетъ на престолаѣ славы своеѣ 32. и съвероятъ прѣдѣ нимъ всѣ страны и разложатъ ѿ другѣ ѿ друга. тако же разложаетъ пастырьъ овца ѿ козлицъ. 33. и поставитъ овца въ десноу севѣ. а козлицѣ о лѣвоу. 34. тѣгда рѣтъ цѣрь соущианъ въ десноу юго приидѣте кѣлѣнии оца моего. приидѣте оуготованое вамъ црство ѿ сложенниа мира. 35. възлакахъ во сѣ и дасте ли пастѣ. въжадахъ и напоите мѣ. страннѣ вѣхъ и въведосте мѣ. 36. нагъ и одѣсте мѣ. воленъ вѣхъ и посѣтите мене. въ темници вѣхъ и придосте къ лигѣ.	(117) Рѣ гѣ 31. югда придетъ снѣ улюбѣ въ славе своемъ. и вси стѣни и анган с нимъ. тогда сѣдетъ на прѣлаѣ славы своеѣ 32. и сверютъ сѣ пред нимъ вси язѣци. разложитъ другѣ ѿ друга. тако же пастырьъ разложаетъ овца ѿ козлицъ. 33. и поставитъ овца. въ десноу севѣ. а козлицѣ о лѣвоу. 34. тогда рѣтъ цѣрь соущианъ о десноу юго. приидѣте кѣлѣснии оца моего приидѣте. оуготованое вамъ црство. ѿ сложенниа мира сего. 35. възлакахъ во сѣ и дасте ли пастѣ. въжадахъ во сѣ и напоите мѣ. страннѣ вѣхъ и въведосте мѣ. 36. нагъ и одѣсте мене. воленъ вѣхъ посѣтите мене. въ темницѣ вѣхъ придосте ко лигѣ.
(200зв.) Місяцеслів, XI, 01, Мтв. X Въ ѡнѣ. 1. призва ісѣ ѡка на десѣте оуѣеника своѣа. м дасть лигѣ властѣ на дѣхъ неутѣхъ. да изгонѣтъ ѣа. и ѣлаѣтъ всѣхъ неѣдоуѣтъ и всѣкоу волѣхъ. 2. снѣ посла ісѣ. заповѣдаѣ лигѣ глѣ. на поутѣ язѣкъ нѣ идѣте. и въ градѣ самарѣнскѣ нѣ вѣнидѣте. 6. идѣте же пѣве ко овцѣмъ погыбѣшианъ домоу излѣва. 7. хѣлаше же проповѣдѣте глѣше. тако приближи сѣ црство нѣное. 8. волѣшаа цѣлѣте прокаженѣа ѡуицѣанте. вѣсы изгонѣте. тѣне принасте. тѣне же и дадѣте	(с. 233) Въ ѡнѣ. 1. призва ісѣ ѡка на десѣте оуѣеника своѣа. м дасть лигѣ властѣ на доухѣхъ неутѣхъ и да изгонѣтъ ѣа. и ѣлаѣтъ всѣхъ неѣдоуѣтъ и всѣкоу язю. 5. снѣ посла ісѣ. заповѣдаѣ лигѣ глѣ. въ поутѣ язѣкъ не идѣте. и въ градѣ самарѣнскѣ не вѣнидѣте. 6. идѣте же пѣве къ овцѣмъ погыбѣшианъ домоу излѣва. 7. хѣлаше же проповѣдѣте глѣше. тако приближи сѣ црство нѣсѣаное. 8. волѣшаа цѣлѣте мертвѣа въскрѣшѣанте. прокаженѣа ѡуицѣанте. вѣсы изгонѣте. тѣне принасте. тѣне же и дадѣте	(127–127зв.) Въ ѡнѣ. 1. призва ісѣ ѡка на десѣте оуѣеника своѣа. и дасть лигѣ властѣ на дѣхъ неутѣа да изгонѣтъ ѣа. и ѣлаѣтъ всѣхъ неѣдоуѣтъ и всѣкоу язю. 5. снѣ посла ісѣ. заповѣдаѣ лигѣ глѣ. въ поутѣ язѣкъ не идѣте. и въ градѣ самарѣнскѣ не вѣнидѣте. 6. идѣте же пѣве къ овцѣмъ погыбѣшианъ домоу излѣва. 7. хѣлаше же проповѣдѣте глѣше. тако приближи сѣ црство нѣное. 8. волѣшаа ѣлѣте прокаженѣа ѡуицѣанте. вѣсы изгонѣте. тѣне принасте. тѣне же и дадѣте	(163зв.–164) Въ ѡнѣ. 1. призва ісѣ ѡка на ѣ. оуѣнка своѣа дасть на дѣхъ неутѣхъ изгонѣтъ и ѣлаѣтъ всѣхъ неѣдоуѣтъ и всѣкоу язю въ лѣдѣхъ. 5. снѣ оуѣо ѡка на ѣ. посла ісѣ. заповѣда лигѣ глѣ. въ поутѣ язѣкъ не идѣте и въ градѣ самарѣнскѣ не внидѣте. 6. идѣте же пѣ ко овцѣмъ погыбѣшианъ домоу излѣва 7. и хѣлаши же проповѣдѣте глѣше. тако приближи сѣ црство невѣное. 8. волѣшаа ѣлѣте мѣтѣа въскрѣшѣанте. прокаженѣа ѡуицѣанте. вѣсы изгонѣте. тѣне принасте. тѣне же и дадѣте

Таблиця 3. Текстові збіжності/різничитання Галицько-Волинського з Добриловим, Оршанським, Холмським, Лавришівським, Луцьким євангеліями

ГВС	ДС	ОрС	ХС	ЛврС	ЛЄ
Від Івана I, 1-17					
(23в.-3) 1. искони вѣ слово. и слово вѣ ѿ ба. и вѣ вѣ слово. 2. съ вѣ искони оу ба. 3. и тѣмъ вса вѣша. и везъ него ни что же вѣи еже вѣи. 4. вѣ томъ живѣтъ вѣ. и животъ вѣ свѣтъ убѣкомъ. 5. и свѣтъ вѣ тѣмъ свѣтитъса. и тѣма него не оѡлатъ. 6. вѣи убѣкъ посланъ ѿ ба. има ямоу иванъ. 7. тѣ приде во съвѣдѣтельство да съвѣдѣтельствоуѣтъ о свѣтѣ. да вси вѣроу имоутъ имъ 8. не вѣ тѣ свѣтъ нѣ да съвѣдѣтельствоуѣтъ о свѣтѣ. 9. вѣ свѣтъ истиньныи. иже просвѣщанѣтъ всакого убѣка. идоущаго вѣ миръ. 10. вѣ мирѣ вѣ. и миръ тѣмъ вѣи. и миръ него не позна. 11. вѣ своа приде и свои него не приаша. 12. ялико же ихъ приатъ и дасть имъ область уадомиъ вѣжнемъ вѣйти. вѣроуѣниагъ во има него. 13. иже ни ѿ кръви. ни ѿ похоти плотъскыа. ни ѿ похоти моужьскыа. нѣ ѿ ба родивъшася. 14. и слово плотъ вѣи. и вѣселенсѡ вѣ нѣи. и видѣхомъ славоу него. славоу. тако единомуадаго ѿ оца. испони блгдти и истинъи. 15. ѿванъ съвѣдѣтельствова в нѣмъ. и вѣзва глѡ. съ вѣ него же рѣхъ. ндѣи по имѣ. прѣдъ мною вѣи. тако первѣи мене вѣ.	(С. 38) 1. искони вѣ слово. и слово вѣ ѿ ба. и вѣ вѣ слово. 2. съ вѣ искони оу ба. 3. и тѣмъ вса вѣша. и везъ него ни что же еже вѣи. 4. вѣ томъ животъ вѣ. и животъ вѣ свѣтъ убѣкомъ. 5. и свѣтъ вѣ тѣмъ свѣтитъса. и тѣма него не оѡлатъ. 6. вѣи убѣкъ посланъ ѿ ба има ямоу иванъ. 7. съ приде вѣ съвѣдѣтельство. да съвѣдѣтельствоуѣтъ о свѣтѣ. да вси вѣроу имоутъ ямоу 8. не вѣ тѣ свѣтъ нѣ да съвѣдѣтельствоуѣтъ о свѣтѣ. 9. и вѣ свѣтъ истиньныи. иже просвѣщанѣтъ всакого убѣка. градоущаго вѣ миръ. 10. вѣ мирѣ вѣ и миръ тѣмъ вѣи. и миръ него не позна. 11. вѣ своа приде. и свои него не приаша. 12. ялико же ихъ приатъи. дасть имъ область уадомиъ вѣжнемъ вѣйти. вѣроуѣниагъ во има него+ 13. иже ни нѣ вѣи. блгдтъ и истина їс хъмъ вѣи. 14. и слово плотъ вѣи. и вѣселенсѡ вѣ насѣ. и видѣхомъ славоу него. славоу. тако единомуадаго ѿ оца. испони блгдти и истиньны+ 15. иванъ съвѣдѣтельствоуѣтъ в немъ. и вѣзва глѡ. съ вѣ него же рекохъ. градѣи по имѣ прѣдо мною вѣи. тако первѣи мене вѣ+	Текст відсутній	(4-4зв.) 1. искони вѣ слово. и слово вѣ ѿ ба. и вѣ вѣ слово+ 2. се вѣ иѣкони ѿ ба. 3. и вса тѣмъ вѣша. и везъ него ни что же вѣи+ 4. вѣ томъ животъ вѣ. и животъ вѣ свѣтъ убѣкомъ+ 5. и свѣтъ во тѣмъ свѣтитъса. и тѣма него не оѡлатъ+ 6. вѣистъ убѣкъ посланъ ѿ ба има ямоу иванъ+ 7. съ приде вѣ свѣдѣтельство. да съвѣдѣтельствоуѣтъ в свѣтѣ. да вси вѣроу имоутъ имъ+ 8. не вѣ тѣ свѣтъ нѣ да свѣдѣтельствоуѣтъ в свѣтѣ+ 9. вѣ свѣтъ истиньныи. иже просвѣщанѣтъ всакого убѣка. градоущаго вѣ весь мѣръ+ 10. вѣ мирѣ вѣ и миръ тѣмъ вѣистъ. и миръ него не позна. 11. вѣ своа приде. и свои него не приаша+ 12. ялико же ихъ приатъ и. дасть имъ власть уадомиъ вѣжнемъ вѣйти. вѣроуѣниагъ во има него+ 13. иже ни ѿ кръви. ни ѿ похоти плотъскы. ни ѿ похоти моужьскы. нѣ ѿ ба родишася+ 14. и слово плотъ вѣи. и вселенсѡ вѣ насѣ. и видѣхомъ славоу него. славоу. тако единомуадаго ѿ оца. испони блгдти и истиньны+ 15. иванъ съвѣдѣтельствоуѣтъ в немъ. и вѣзва глѡ. съ вѣ него же рекохъ. градѣи по имѣ прѣдо мною вѣи. тако первѣи мене вѣ+	(2-2зв.) 1. искони вѣ слово. и слово вѣ ѿ ба. и вѣ вѣ слово. 2. съ вѣ искони ѿ ба 3. и вса тѣмъ вѣша. и везъ него ни что же не вѣи еже вѣи. 4. в томъ животъ вѣ и животъ вѣ свѣтъ убѣкомъ. 5. и свѣтъ во тѣмъ свѣтитъса. и тѣма него не постиже. 6. вѣи убѣкъ посланъ ѿ ба има ямоу иванъ. 7. съ приде вѣ свѣдѣтельство да свѣдѣтельствоуѣтъ в свѣтѣ. (да вси вѣрѣ имоу" емѣ 8. не вѣ то свѣтъ но да свѣдѣтельствоуѣтъ в свѣтѣ". 9. вѣ свѣтъ истиньныи. иже просвѣщанѣтъ всакого убѣка. градоущаго в миръ. 10. вѣ мирѣ вѣ. и миръ тѣмъ вѣи. и миръ него не позна. 11. вѣ своа приде. и свои него не приаша. 12. ялико же ихъ приатъ дасть имъ власть уадомиъ вѣжнемъ вѣйти. вѣроуѣниагъ во има него. 13. иже ни ѿ кръви. ни ѿ похоти плотъски. ни ѿ похоти моужьски. но ѿ ба родишася. 14. и слово плотъ вѣи. и вѣселенсѡ оу насѣ. и видѣхомъ славу него. славу тако единомуадаго ѿ оца. испони блгдти и истиньны. 15. иванъ съвѣдѣтельствоуѣтъ в нѣмъ. и вѣзва глѡ. съ вѣ него же рекохъ. градѣи по имѣ прѣдо мною вѣи. тако первѣи мене вѣ.	(1-1зв.) 1. искони вѣ слово. и слово вѣ ѿ ба. и вѣ вѣ слово. 2. и съ вѣ искони ѿ ба 3. и вса тѣмъ вѣша. и везъ него же ни что же не вѣи еже вѣи. 4. оу томъ животъ вѣ и животъ вѣ и свѣтъ убѣкомъ. 5. свѣтъ во тѣмъ свѣтитъ са. и тѣма него не постиже. 6. и вѣи убѣкъ посланъ ѿ ба има ямоу иванъ. 7. и съ приде оу свѣдѣтельство да свѣдѣтельствоуѣтъ о свѣтѣ. да вси вѣроу имоутъ имъ 8. и не вѣ то свѣтъ но да свѣдѣтельствоуѣтъ о свѣтѣ. 9. и вѣ свѣтъ истиньныи. иже просвѣщанѣтъ всакого убѣка. градоущаго оу миръ. 10. и оу мирѣ вѣ. и миръ тѣмъ вѣи. и миръ него не позна. 11. вѣ своа приде и свои него не приаша. 12. ї ялико же ихъ приатъ и дасть имъ власть уадомиъ вѣжнемъ вѣйти. вѣроуѣниагъ во има него. 13. иже ни ѿ кръви. ни ѿ похоти плотъскы. ни ѿ похоти моужьскы. но ѿ ба родиша са. 14. слово и плотъ вѣи. вѣселенсѡ оу насѣ. и видѣхомъ славу него. славоу тако единомуадаго ѿ оца. испони блгдти и истиньны. 15. иванъ съвѣдѣтельствоуѣтъ о немъ ї возва глѡ. се вѣ иже рекохъ. градѣи по имѣ прѣдо мною вѣи. тако первѣи мене вѣи.

Від Матвія XX, 29-34 Субота ві					
(75–75зв.) Ђъ онѣ. 29. исходащѣ ісоу ѿ ерихона. по нѣмь идѣ народѣ многѣ. 30. и се два слѣпца сѣдаща при поути. слышавѣша како ісѣъ линоидеть. възпниста глѣоща. полилоуи нгы ги снѣу дѣдѣть. 31. народѣ же запрѣкти има да оумолакнѣта. она же вольшин възваста глѣоща. полилоуи нгы ги снѣу дѣдѣть. 32. и ставѣ ісѣъ възгласи та и реуе. что хошѣта да створю вама. 33. глѣаста іемѣ. ги. да ѿверзѣта сѣ наю ууи. 34. мѣрдовавѣ же ісѣъ. прикосноу сѣ оуыю има. и авыѣ прозѣрѣста има ууи. и по нѣмь идѣста:~	(С. 204) Ђъ онѣ. 29. исходащѣ ісоу ѿ ерихона. по нѣмь и де народѣ лии гѣъ. 30. и се два слѣпца сѣдаща при поути. слышавѣша како ісѣъ линоидеть. възпниста глѣоща. полилоуи на ги снѣу дѣдѣть. 31. народѣ же запрѣкти има оумолакнѣта. она же вольши въззпни ста глѣоща. полилоуи на ги снѣу дѣдѣть. 32. и ставѣ ісѣъ въззгласи та и реуе что хошѣта. да сѣтворю вама. 33. глѣаста ги да ѿверзѣта сѣ оуи наю. 34. мѣрдовавѣ же ісѣъ прикосноу сѣ оуыю іею. и авыѣ прозѣрѣста. и по нѣмь идѣста:~	(Арк. 29-29зв.) Ђъ онѣ. 29. исходащѣ ісоу ѿ ерихона. по нѣмь идѣ народѣ многѣ. 30. и се два слѣпца сѣдаща при поути. слышавѣша како ісѣъ линоидеть. възпниста глѣща. ги полилоуи нгы снѣу дѣдѣть. 31 ... 32. и ставѣ ісѣъ въззгласи та. и рѣ. что хошѣта да створю вама. 33. глѣаста іемоу ги да ѿверзѣта сѣ оуи наю. 34. мѣрдовавѣ же ісѣъ прикосноу сѣ оуио има. и авыѣ прозѣрѣста оуи има. и по нѣмь идѣста:~	(56) Ђъ ѿнѣ. 29. исходащѣ ісѣи ѿ ерихона. по нѣмь идѣ народѣ многѣ. 30. и се два слѣпца сѣдаща при поути. слышавѣша како ісѣъ линоидѣть. възпниста глѣща. полилоуи на ги снѣу дѣдѣть. 31. народи же прѣхашѣ има да оумолакнѣта. она же вольши възпаста глѣща. полилоуи нгы снѣу дѣдѣть. 32. и ставѣ ісѣъ възгласи та и реуе. что хошѣта да створю вама 33. глѣаста іемоу ги да ѿверзѣта сѣ наю ѿи. 34. мѣрдовавѣ же ісѣъ. прикосноу сѣ оуыю има. и авыѣ прозѣрѣста има ѿи. и по нѣмь идѣста:~	(66зв.) Ђъ онѣ. 29. исходащѣ ісѣ ѿ ерихона. по нѣмь идѣ народѣ многѣ. 30. и се два слѣпца сѣдаща при поути. слышавѣша како ісѣъ линоидѣть. възпниста глѣща. полилоуи нгы ги снѣу дѣдѣть. 31. народѣ же запрѣкти има да оумолакнѣта. она же вольши възпниста глѣща. полилоуи нгы ги снѣ дѣдѣть. 32. и ставѣ ісѣъ възгласи та и рѣ. что хошѣта да створю вама. 33. глѣаста іемоу ги да ѿверзѣта сѣ наю ууи. 34. мѣрдовавѣ же ісѣъ. прикосноу сѣ оуиоу има. и авыѣ прозѣрѣста има ууи. и по нѣмь идѣста:~	(86) Ђъ онѣ. 29. исходащѣ ісоу отѣ ерихона і по немь идѣ народѣ многѣ. 30. се два слѣпца сѣдаща при поути. слышавѣша како ісѣъ линоидѣть. възпниста глѣща. полилоуи на ги снѣу дѣдѣть. 31. народѣ же запрѣти има да оумолакнѣта. она же вольма възпниста глѣща. полилоуи на ги снѣу дѣдѣть. 32. и ставѣ ісѣъ оузгла та и реуе. что хошѣта да і створю вама. 33. і глѣаста іемоу ги да отѣверзѣта сѣ оуи наю. 34. мѣрдовавѣ же о нео ісѣъ і прикосѣноу сѣ оуыю има. и авыѣ прозѣрѣста іма оуи. и по нѣмь ідѣста:~
Від Марка IV, 35-41 срд ді нед. ЛС срд гі нед.					
(Арк. 80) Рѣ ги свонлѣ. оуѣениколѣ. 35. прѣидѣлѣ на онѣ полѣ. 36. и ѿпоуцѣше народѣ поаша и. како же вѣ вѣ корабли. и ини же корабли вѣахоу сѣ нимь. 37. и вѣѣ воура вѣтрѣна велика. волнѣ же вѣливахоу сѣ вѣ кораблѣ. како оуже погразноути хотѣаше. 38. и вѣше салѣ на корѣлѣ на възглавѣи сѣпа. и възвоудниша и. и глѣаша іемоу оучитѣлю. не вѣрѣжиши ли како погыбавѣмѣ. 39. и вѣставѣ запрѣкти вѣтроу. и реуе мѣрю мѣлуи оустанѣ. и оулежѣ вѣтрѣ. и вѣѣ тишина велика. 40. и реуе нлѣ что тако страшнѣи іестѣ. како нѣ имѣтѣ вѣрѣ. 41. и възвоаша сѣ страхомь великомь. и глѣахоу дроуѣтъ кѣ дроуѣу. кто оуѣо сѣть. іако вѣтри и мѣре вѣтри и мѣре послѣшѣють іего:~	(С. 216-217) Рѣ ги свонлѣ оуѣе. 35. прѣидѣлѣ на онѣ полѣ. 36. и ѿпоуцѣше народѣ. поаша іако же вѣ вѣ корабли. и ини же корабли вѣахоу сѣ нимь. 37. и вѣѣ вѣра вѣтрѣна велика. волнѣ же вѣливахоу сѣ вѣ кораблѣ. іако оуже погразноути хотѣаше. 38. и вѣше салѣ на корѣлѣ на възглавѣи сѣпа. и възвоудниша и іако погыбавѣмѣ. 39. и вѣставѣ запрѣкти вѣтроу. и реуе мѣрю мѣлуи оустанѣ. и оулежѣ вѣтрѣ. и вѣѣ тишина велика. 40. и реуе нлѣ что тако страшнѣи іестѣ. како не имѣтѣ вѣрѣ. 41. и възвоаша сѣ страхомь великомь. и глѣахоу дроуѣтъ кѣ дроуѣтъ кто оуѣо сѣ іако мѣре и вѣтри послѣшѣють іего:~	(Арк. 32зв.-33) Рѣ ги свонлѣ оуѣѣиколѣ. 35. прѣидѣлѣ на ѣноу странѣ. 36. и поуцѣше народѣ поѣхаша іако же вѣ вѣ корабли. и ини же в корабли вѣахоу с нимь. 37. и вѣѣ воура велика. вѣланѣ же вѣливахоу сѣ в кораблѣ. іако оуже погразноути хотѣаше. 38. и вѣше салѣ на корѣлѣ на възглавѣи сѣпа. и възвоудниша и іако погыбавѣмѣ. 39. и вѣставѣ запрѣкти вѣтроу. и рѣ мѣрю мѣлуи оуѣтани. и оулежѣ вѣтрѣ. и вѣѣ тишина велика. 40. и рѣ нлѣ что тако страшнѣи іестѣ. како не имѣтѣ вѣрѣ. 41. и възвоаша сѣ страхомь великомь. и глѣахоу дроуѣтъ кѣ дроуѣу. кто сѣ оуѣо іестѣ. іако вѣтри и мѣре послѣшѣють іего:~	(Арк. 59зв.-60) Реуе ги свонлѣ оуѣѣениколѣ. 35. прѣидѣлѣ на ѿнѣ полѣ. 36. и ѿпоуцѣше народѣ. поаша іако же вѣ вѣ корабли. и ини же корабли вѣахоу сѣ нимь. 37. и вѣѣ воура вѣтрѣна велика. волнѣ же вѣливахоу сѣ вѣ кораблѣ. іако оуже погразноути хотѣаше. 38. и вѣше салѣ на корѣлѣ на възглавѣи сѣпа. и възвоудниша и. іако погыбавѣмѣ. 39. и вѣставѣ запрѣкти вѣтроу. и реуе мѣрю мѣлуи и оуѣтани. и оулежѣ вѣтрѣ. и вѣѣ тишина вѣлина. 40. и реуе нлѣ что тако страшнѣи іестѣ. како не имѣтѣ вѣрѣ. 41. и възвоаша сѣ страхомь великомь. и глѣахоу дроуѣтъ кѣ дроуѣу. кто оуѣо сѣ іестѣ. іако вѣтри и мѣре послѣшѣють іего:~	(Арк 69) Рѣ ги свонлѣ оуѣѣиклѣ. 35. прѣидѣлѣ на онѣ полѣ. 36. и ѿпоуцѣше народѣ. поаша іако же вѣ оу корабли. и ини же корабли вѣахоу сѣ нимь. 37. и вѣѣ воура вѣтрѣна велика. волнѣ же оуливахоу сѣ оу кораблѣ. іако оуже погразноути хотѣаше. 38. и вѣше на корѣлѣ салѣ. на оузглавѣи сѣпа. и оузвоудниша. и глѣаша іемоу оучитѣлю. не вѣрѣжиши ли како погыбавѣмѣ. 39. и вѣставѣ запрѣкти вѣтроу. рѣ мѣрю оуѣлуи и оуѣтани. и оулежѣ вѣтрѣ. и вѣѣ тишина велика. 40. и рѣ нлѣ что тако страшнѣи іестѣ. како не имѣтѣ вѣрѣ. 41. и възвоаша сѣ страхомь великомь. и глѣахоу дроуѣтъ кѣ дроуѣу. кто оуѣо сѣ іестѣ. іако вѣтри послѣшѣють іего:~	(Арк. 91зв.-92) Реуе ги свонлѣ оуѣѣиколѣ. 35. прѣидѣлѣ на онѣ полѣ. 36. и отѣпоуцѣше народѣ. поаша іако же вѣ оу корабли. и ини же корабли вѣахоу с нимь. 37. вѣѣ воура велика и вѣтрѣна. волнѣ же оуливахоу сѣ оу кораблѣ. іако погроуцѣти сѣ хотѣаше. 38. и вѣше салѣ на корѣлѣ и на оузглавѣи сѣпаше. и оузвоудниша и глѣаша іемоу. оучитѣлю не вѣрежиши ли іако погыбавѣмѣ. 39. вѣставѣ запрѣкти вѣтроу. и реуе мѣрю мѣлуи и стани. і вѣлежѣ вѣтрѣ. и вѣѣ тишина вѣлика. 40. и реуе нлѣ что тако страшнѣи іестѣ. како не имѣтѣ вѣрѣ. 41. и възвоаша сѣ страхомь великомь. и глѣахоу дроуѣтъ кѣ дроуѣу. кто оуѣо сѣ іестѣ. іако мѣре и вѣтри послѣшѣють іего:~

Таблиця 4. Текстові збіжності/різночитання Галицько-Волинського з Галицьким, Остромировим, Мстиславовим, Ассеманієвим* євангеліями та Саввиною книгою**

ГВС	ОС	МС	ГЄ	АсЄ	СК
Від Івана I, 1-17;					
(Арк. 2-23в.) 1. искони вѣ слово. и слово вѣ ѿ ба. и бѣ вѣ слово. 2. съ вѣ искони оу ба. 3. и тѣмъ вса вѣша. и безъ него ни что же вѣи еже вѣи. 4. вѣ томъ живеть вѣ. и животъ вѣ свѣтъ ѡбѣкомъ. 5. и свѣтъ вѣ тѣмъ свѣтитъ сѧ. и тѣмъ него не обѣтъ. 6. вѣи ѡбѣтъ посланъ ѿ ба. илѧ ѧмоу иланъ. 7. тѣ приде во сѣвѣдѣтельство да сѣвѣдѣтельствоуетъ о свѣтъ. да вси вѣроу илютъ илѧ. 8. не вѣ тѣ свѣтъ нѣ да сѣвѣдѣтельствоуетъ о свѣтъ. 9. вѣ свѣтъ истинънъ. иже просвѣщаеъ всакого ѡбѣка. идоуцаго въ миръ. 10. вѣ мирѣ вѣ. и миръ тѣмъ вѣи. и миръ него не позна. 11. вѣ своѧ приде и свои него не приаша. 12. илѧко же ихъ приатъ и даеъ илѧ область ѡбѣомъ вѣи. вѣроуцилѧ въ илѧ него. 13. иже ни ѿ крѣви. ни ѿ похоти плѣтскыѧ. нѣ ѿ ба родѧша сѧ. 14. и слово плѣтъ вѣи. и вѣсели сѧ въ нѣи. и видѣхомъ славоу него. славоу. илѧко ѧдиноуѡбѣаго ѿ бѣа. исполни блѣдѣти и истинъи.	(Арк. 1-13в.) 1. искони вѣ слово. и слово вѣ отъ ба. и бѣ вѣ слово+ 2. съ вѣ искони оу ба. 3. и тѣмъ вса вѣша. и безъ него ниуто же не вѣистъ еже вѣистъ+ 4. вѣ томъ животъ вѣ. и животъ вѣ свѣтъ ѡбѣкомъ+ 5. и свѣтъ вѣ тѣмъ свѣтитъ сѧ. и тѣмъ него не обѣтъ+ 6. вѣистъ ѡбѣтъ посланъ отъ ба. илѧ ѧмоу иланъ+ 7. тѣ приде вѣ сѣвѣдѣтельство. да сѣвѣдѣтельствоуетъ о свѣтъ+ да вси вѣроу илѧтъ илѧ. 8. не вѣ тѣ свѣтъ. нѣ да сѣвѣдѣтельствоуетъ о свѣтъ. 9. вѣ свѣтъ истинънъ. иже просвѣщаеъ всакого ѡбѣка. градоуца въ миръ+ 10. вѣ мирѣ вѣ. и миръ тѣмъ вѣистъ. и миръ него не позна+ 11. вѣ своѧ приде и свои него не приаша+ 12. илѧко же ихъ приатъ и. даеъ илѧ область ѡбѣомъ вѣи. вѣроуцилѧ въ илѧ него+ 13. иже ни отъ крѣви. ни отъ похоти плѣтскыѧ. ни отъ похоти илѧжскыѧ. нѣ отъ ба родѧша сѧ+ 14. и слово плѣтъ вѣистъ. и вѣсели сѧ въ нѣи+ и видѣхомъ славеъ него. славеъ. илѧко ѧдиноуѡбѣаго отъ бѣа. исполнъ благодѣти и истинъи+	(С. 31) 1. искони вѣ слово. и слово вѣ отъ ба. и бѣ вѣ слово. 2. съ вѣ искони оу ба. 3. и тѣмъ вса вѣша. и безъ него ниуто же не еже вѣистъ. 4. вѣ томъ животъ вѣ. и животъ вѣ свѣтъ ѡбѣкомъ. 5. и свѣтъ вѣ тѣмъ свѣтитъ сѧ. и тѣмъ него не обѣтъ. 6. вѣистъ ѡбѣтъ посланъ отъ ба. илѧ ѧмоу иланъ. 7. тѣ приде вѣ сѣвѣдѣтельство. да сѣвѣдѣтельствоуетъ о свѣтъ. да вси вѣроу илѧтъ илѧ. 8. не вѣ тѣ свѣтъ. нѣ да сѣвѣдѣтельствоуетъ о свѣтъ. 9. вѣ свѣтъ истинънъ. иже просвѣщаеъ всакого ѡбѣка. градоуца въ миръ. 10. вѣ мирѣ вѣ. и миръ тѣмъ вѣистъ. и миръ него не позна. 11. вѣ своѧ приде и свои него не приаша. 12. илѧко же ихъ приатъ и. даеъ илѧ область ѡбѣомъ вѣи. вѣроуцилѧ въ илѧ него. 13. иже ни отъ крѣви. ни отъ похоти плѣтскыѧ. ни отъ похоти илѧжскыѧ. нѣ отъ ба родѧша сѧ. 14. и слово плѣтъ вѣистъ. и вѣсели сѧ въ нѣи. и видѣхомъ славоу него. славоу. илѧко ѧдиноуѡбѣаго отъ бѣа. исполни блѣдѣти и истинъи.	(Арк 180-181) 1. искони вѣше слово. и слово вѣше ѿ ба. и бѣ вѣше слово. 2. сѣ вѣ искони ѿ ба. 3. все тѣмъ вѣи и безъ него ниуто же не вѣи. 4. вѣ томъ житъ вѣ. и животъ вѣ свѣтъ ѡбѣкомъ. 5. и свѣтъ вѣ тѣмъ свѣтитъ и тѣмъ него не постиже. 6. вѣистъ ѡбѣтъ посланъ ѿ ба. илѧ ѧмоу иланъ. 7. сѧ приде вѣ сѣвѣдѣтельство. да сѣвѣдѣтельствоуетъ о свѣтъ. да вси вѣроу илютъ илѧ. 8. не вѣ тѣ свѣтъ. нѣ да послоушьствоуетъ о свѣтъ. 9. вѣ свѣтъ истинънъ. иже просвѣщаеъ всего ѡбѣка. градоуцаго въ миръ. 10. вѣ мирѣ вѣ. и миръ тѣмъ вѣи. и миръ него не позна. 11. вѣ своѧ приде и свои него не приаша. 12. илѧко же ихъ приатъ и. даеъ илѧ область. ѡбѣомъ вѣи. вѣроуцилѧ въ илѧ него. 13. иже не ѿ крѣви. ни ѿ похоти плѣтскыѧ. ни ѿ похоти илѧжскыѧ. нѣ ѿ ба родѧша сѧ. 14. и слово плѣтъ вѣи. и вѣсели сѧ въ насъ. и видѣхомъ славоу него. славоу. илѧко ѧдиноуѡбѣаго ѿ бѣа. исполнъ благодѣти и истинъи.	(С. 2-3) 1. искони вѣ слово (и) слово вѣ оу ба. и бѣ вѣ слово. 2. сѣ вѣ искони оу ба. 3. вѣсѣ тѣмъ вѣиша. и безъ него ниуто же не вѣистъ. еже вѣистъ. 4. вѣ томъ животъ вѣ. и животъ вѣ свѣтъ ѡбѣкомъ. 5. и свѣтъ вѣ тѣмъ свѣтитъ сѧ. и тѣмъ него не обѣтъ. 6. вѣи ѡбѣтъ посланъ о бѣ. илѧ ѧмоу иланъ. 7. сѧ приде вѣ сѣвѣдѣтельство да сѣвѣдѣтельствоуетъ о свѣтъ. да вси (и) вѣроу (и) илѧтъ ѧмоу. 8. не вѣ тѣ свѣтъ. нѣ да сѣвѣдѣтельствоуетъ о свѣтъ. 9. вѣ свѣтъ истинънъ (ѣ). иже просвѣща (етъ) вѣсѣкого ѡбѣка. илѧжштааго въ .рѣ. 10. вѣ мирѣ вѣ и миръ тѣмъ вѣи. и всеъ миръ его не 11. приатъ. 12. илѧко же ихъ приатъ. даеъ илѧ область. ѡбѣомъ вѣи. вѣроуцилѧ въ илѧ него. 13. иже не о крѣви ни о похоти плѣтскыѧ. ни о ба родѧша сѧ. 14. и слово плѣтъ вѣистъ. и вѣсели сѧ въ нѣи. и видѣхомъ славеъ его. славеъ. илѧко ѧдиноуѡбѣаго о бѣа. исполнъ благодѣти и истинъи).	Текст відсутній

* Фрагменти з АсЄ наведені за виданням: Kurz J. Codex Vaticanus 3. Slavicus glagoliticus. Praha, 1955;

** СК – Саввина книга. Трудъ Вячеслава Щепкина. Санктпетербургъ, 1903.

(Арк. 156зв.-157) Вѣ ѿнѣ. 23. хождаше ꙗко въ соуботѣ сквозѣ сѣбаниа, и наущаша оученици ѿго поуть творити. въстрѣгающе класѣ. 24. ꙗ фарисѣи глахоу ѿмоу. виждѣ что творять въ соуботѣ ѿго же не достоитъ. 25. и тѣ гла нѣмъ. нѣсте ли николи же уѣли. что створи дѣдѣ. ѿгда трѣкова. и въздалѣка самѣ. и иже вѣдоху съ нимъ. 26. како вѣниде въ домѣ бѣжи. при авиатарѣ архирѣи. и хлѣбѣ прѣдѣложенѣи сънѣсть. ихъ же не достоиаше ѣсти. токмо нерѣмѣ. 27. и дастъ и соущинѣ съ нимъ. и глаше нѣмъ. соубота ѡлѣка ради вѣи. а не ѡлѣкѣ соуботѣ ради. 28. тѣмъ же ꙗко иестъ сѣмъ ѡлѣвѣскѣи и соуботѣ.	(Арк. 127-127зв.) Вѣ врѣмѣ оно. 23. хождаше ꙗко въ соуботѣ сквозѣ сѣбаниа и наущаша оученици ѿго. пѣтъ творити. въстрѣгающе класѣ. 24. и фарисѣи глахоу ѿмоу виждѣ. что творять въ соуботѣ. ѿго же не достоитъ. 25. и тѣ глаше нѣмъ. нѣсте ли николи же уѣли. что створи дѣдѣ. ѿгда трѣкова и въздалѣка самѣ. ни же вѣдоху съ нимъ. 26. како вѣниде въ храмѣ бѣжи при авиатарѣ архирѣи. и хлѣбѣ прѣдѣложенѣи сънѣсть. ихъ же не достоиаше ѣсти. тѣмъ ѿ нерѣмѣ. 27. и дастъ и сѣжнинѣ съ нимъ. и глаше нѣмъ. соубота ѡлѣка ради вѣсть а не ѡлѣкѣ соуботѣ ради. 28. тѣмъ же ꙗко иестъ сѣмъ ѡлѣвѣскѣи и соуботѣ.	(Арк. 124) Вѣ оно врѣмѣ. 23. хождаше ꙗко въ соуботѣ сквозѣ сѣбаниа. и наущаша оученици ѿго поуть творити. въстрѣгающе класѣ. 24. и фарисѣи глахоу ѿмоу. виждѣ что творять оученици твои въ соуботѣ ѿго же не достоитъ. 25. и глаше нѣмъ. нѣсте ли уѣли. что створи дѣдѣ. ѿгда трѣкова и въздалѣка самѣ и иже вѣдоху съ нимъ. 26. како вѣнѣже въ домѣ бѣжи при авиатарѣ старѣшинѣмъ жерѣвѣмъ. и хлѣбѣ прѣдѣложенѣи сънѣсть. ихъ же не достоиаше ѣсти. нѣ тѣмъ ѿ жерѣвѣмъ. 27. и дастъ и соущинѣ съ нимъ. и глаше нѣмъ. ꙗко соубота ѡлѣка ради вѣсть а не ѡлѣкѣ соуботѣ ради. 28. тѣмъ же и ꙗко иестъ сѣмъ ѡлѣвѣскѣи и соуботѣ.	((Арк. 73-73зв.) 23. вѣсть ѿмоу хождаше ꙗко въ соуботѣ. въ соуботѣ сквозѣ нѣмъ. и наущаша оученици ѿго поуть творити. въстрѣгающе класѣ. 24. и фарисѣи глахоу ѿмоу. виждѣ что творять въ соуботѣ. ѿго же не достоитъ. 25. и тѣмъ глаше нѣмъ. нѣсте ли николи же уѣли. что створи дѣдѣ. ѿгда трѣкова. и въздалѣка самѣ и иже вѣдоху съ нимъ. 26. како вѣниде въ храмѣ бѣжи. при авиатарѣ архирѣи. и хлѣбѣ прѣдѣложенѣи сънѣсть. ихъ же не достоиаше ѣсти. нѣ тѣмъ ѿ нерѣмѣ. 27. и дастъ ꙗко соущинѣ съ нимъ. и глаше нѣмъ. соубота ѡлѣка ради вѣи. а не ѡлѣкѣ соуботѣ ради. 28. тѣмъ же ꙗко иестъ сѣмъ ѡлѣвѣскѣи и соуботѣ.	(С. 148) Вѣ ѿнѣ. 23. хождаше ꙗко въ соуботѣ. сквозѣ сѣбаниа. и наущаша оученици ѿго пѣтъ творити. въстрѣгающе класѣ. 24. и фарисѣи глахоу ѿмоу. виждѣ что творять въ соуботѣ. ѿгоже не достоитъ. 25. и тѣ гла нѣмъ. нѣсте ли николиже уѣли. что створи дѣдѣ. ѿгда трѣкова. и въздалѣка самѣ и иже вѣдоху съ нимъ. 26. како вѣниде въ домѣ бѣжи. при авиатарѣ архирѣи. и хлѣбѣ прѣдѣложенѣи сънѣсть. ихъ же не достоиаше ѣсти. тѣмъ ѿ нерѣмѣ. 27. и дастъ ꙗко соущинѣ съ нимъ. и глаше нѣмъ. соубота ѡлѣка ради вѣи. а не ѡлѣкѣ соуботѣ ради. 28. тѣмъ же ꙗко иестъ сѣмъ ѡлѣвѣскѣи и соуботѣ.	(С. 59-60) Вѣ ѿнѣ. хождаше ꙗко въ соуботѣ. сквозѣ сѣбаниа. и наущаша оученици ѿго пѣтъ творити. въстрѣгающе класѣ. 24. фарисѣи же глахоу ѿмоу. виждѣ что творить въ соуботѣ. ѿго же не достоитъ. 25. ѿнѣ же глаше нѣмъ. нѣсте ли уѣли николиже. что створи дѣдѣ. ѿгда трѣкова. и въздалѣка самѣ и иже вѣдоху съ нимъ. 26. како вѣниде въ храмѣ бѣжи. при авитарѣ архирѣи. и хлѣбѣ прѣдѣложенѣи сънѣсть. ихъ же не достоиаше ѣсти. тѣмъ ѿ нерѣмѣ. 27. ... и глаше нѣмъ. соубота ѡлѣка дѣлѣ. тѣмъ же ꙗко иестъ сѣмъ
---	--	--	---	---	--

Від Луки IV, 1-15, срд ̑ нед.; II, 1-7 місяцеслів, 24 грудня					
(Арк. 92-92зв.) Вѣ ѿно. 1. възврати ісѣ ѿ иердана. и ведаше сѧ дхѣмъ въ поустыню. 2. ѿ дѣни. искоушавѣмъ дѣаволѣмъ. и не ꙗ нѣсѣже въ тѣмъ дѣни. и коньувѣшѣмъ сѧ. послѣдѣ въззалака. 3. и реуе іемоу дѣаволѣ. аще сѣмъ іеси вѣжи. рыци каменни сѣмоу да воудеть хѣвѣ. 4. и ѿвѣща к іемоу ісѣ глѧ. писано єсть. іако не ѿ хѣвѣ іединомъ живѣ воудеть ѡлѣкѣ. нѣ ѿ всѧкомъ глѣ исхѣдоциниѣ изъ оустъ вѣжи. 5. и възведе и дѣаволѣ на горѣу вѣсокоу. и показа іемоу всѧ црѣства вселенѣа. въ часѣ врѣменинѣ. 6. и рѣ іемоу дѣаволѣ. тобѣ даиѣ власть сѣю всю и словоу ихъ. іако мнѣ прѣдана єсть. и іемоу же аще хоѣю прѣдани ю. 7. тѣмъ оуѣ аще падѣ поклонѣши сѧ прѣдѣ линоу. воудѣтъ тобѣ всѧ. 8. и ѿвѣщає ісѣ рѣ іемоу. иди за линоу сотоно. писано во єсть. гоу боу твоємоу поклонѣши сѧ. и томоу іединомоу послѣужиши. 9. и веде и въ иерѣмѣ. и постави на крилѣ црквѣмъ. и рѣ іемоу. аще сѣмъ іеси вѣжи. верзи сѧ ѿсѣдоу домоу. 10. писано во єсть. іако ангѣломъ своимъ заповѣсть ѿ тобѣ. 11. и на роукахъ въззѣмоутъ тѧ. да не когда прѣтѣктѣши ѿ каиѣны ногоу твоєю. 12. ѿвѣщає ісѣ рѣ іемоу. іако реуено єсть. не искоуѣши гѧ ѧа своего. 13. и сконьувѣ всѧко искоушѣныє дѣаволѣ. ѿтиде ѿ него до врѣмене. 14. и възврати сѧ ісѣ въ силѣ дхѣвѣмъ въ галилѣю. и вѣсть изидѣ по всѣмъ странѣмъ онѣмъ. 15. и тоу оуѣашѣ на сѣборицихъ ихъ. славѣмъ всѣмъ:~	Текст відсутній	С. 109 Вѣ оно врѣмѧ. 1. възврати сѧ ісѣ ѿ ѿрдана и ведаше сѧ дхѣмъ въ пѣстѣню. 2. ѿ дѣни. искоушавѣмъ дѣаволѣмъ. и не ꙗ нѣсѣже въ тѣмъ дѣни. и коньувѣшѣмъ сѧ ииѣ. послѣди въззалака. 3. и реуе іемоу дѣаволѣ. аще сѣмъ іеси вѣжи. рыци каменни сѣмоу да вѣдѣтъ хѣвѣ. 4. и ѿтѣвѣща ісѣ к іемоу глѧ. писано єсть. іако не о хѣвѣ іединомъ живѣ воудеть ѡлѣкѣ. нѣ о всѧкомъ глаголѣ исхѣдоциниѣ изъ оустъ вѣжи. 5. и възведе и дѣаволѣ на горѣу вѣсокоу. и показа іемоу всѧка црѣства вѣселенѣа. въ часѣ врѣменинѣ. 6. и реуе іемоу дѣаволѣ. тебе даиѣ власть сѣю всю и словоу ихъ. іако мнѣ прѣдана єсть. и іемоу же аще хоѣю прѣдани ю. 7. тѣмъ оуѣ аще падѣ поклонѣши сѧ прѣдѣ линоу. воудѣтъ тебе всѧ. 8. и ѿтѣвѣщає ісѣ реуе іемоу. иди за линоу сотоно. писано во єсть гоу боу твоємоу поклонѣши сѧ. и толихъ іединомоу послѣужиши. 9. и веде и въ іерѣслиѣ и постави на крилѣ црквѣмъ. и реуе іемоу аще сѣмъ іеси вѣжи. верзи сѧ ѿтѣсѣдоу домоу. 10. писано во єсть іако ангѣломъ своимъ заповѣсть о тебѣ. 11. и на роукахъ въззѣмоутъ тѧ да не когда о каменѣ прѣтѣкнеши ногы твоєа. 12. и ѿтѣвѣщає ісѣ реуе іемоу. іако реуено єсть. не исхѣши гѧ ѧа своего. 13. и сконьувѣ всѧко искоушѣниє дѣаволѣ отидѣ ѿ него до врѣмене. 14. и възврати сѧ ісѣ въ силѣ дхѣвѣмъ въ галилею. и вѣсть изидѣ по всѣмъ странѣмъ онѣмъ. 15. и тоу оуѣашѣ на сѣборицихъ ихъ. славѣмъ всѣмъ:~	(Арк. 121-121зв.) тѣ же испѣмъ дхѧ сѧ. 1. възврати сѧ ѿ иердана. и ведаше сѧ дхѣмъ въ поустыню. 2. ѿ дѣни искоушавѣмъ дѣаволѣмъ. и не ѡстѣ нѣсѣже въ тѣмъ дѣни. и коньувѣшѣмъ сѧ. ииѣ послѣди въззалака. 3. и реуе іемоу дѣаволѣ. аще сѣмъ іеси вѣжи. рыци каменни сѣмоу да воудеть хѣвѣ. 4. и ѿвѣща ісѣ к іемоу глѧ. писано єсть. іако не о хѣвѣ іединомъ живѣ воудеть ѡлѣкѣ. нѣ о всѧкомъ глѣ исхѣдоциниѣ изъ оустъ вѣжи. 5. и възведе іа дѣаволѣ на горѣу вѣсокоу. показа іемоу всѧка црѣсѧ вселенѣа. въ ѡлѣсѣ врѣменинѣ. 6. и реуе іемоу дѣаволѣ. тобѣ даиѣ власть сѣю всю. и словоу ихъ. іако мнѣ прѣдана єсть. и іемоу же аще хоѣю прѣдани ю. 7. тѣмъ оуѣ аще падѣ поклонѣши сѧ прѣдѣ линоу. воудѣтъ тобѣ всѧ. 8. и ѿвѣщає ісѣ реуе іемоу. иди за линоу сотоно. писано во єсть. гоу боу твоємоу поклонѣши сѧ. и томоу іединомоу послѣужиши. 9. и веде и въ иерѣмѣ. и постави на крилѣ црквѣмъ. и реуе іемоу. аще сѣмъ іеси вѣжи. верзи сѧ ѿсѣдоу низъ. 10. писано во єсть. іако аггѣломъ своимъ заповѣсть о тобѣ. 11. и на роукахъ въззѣмоутъ тѧ. да не о каменѣ прѣтѣкнеши ногы твоєа. 12. и ѿвѣщає ісѣ реуе іемоу. іако реуено єсть. не искоуѣши гѧ ѧа своего. 13. и сѣконьувѣ всѧко искоушѣныє дѣаволѣ. ѿтиде ѿ него до врѣмене. 14. и възврати сѧ ісѣ въ силѣ дхѣвѣмъ въ галилею. и вѣсть изидѣ по всѣмъ странѣмъ онѣмъ. 15. и тѣмъ оуѣашѣ на сѣмницихъ ихъ славѣмъ всѣмъ:~	Текст відсутній	Текст відсутній

Мініатюри Євангелія (ГТГ К-5348) на тлі українського книжкового малярства пізньої княжої доби

Серед поодиноких найдавніших пам'яток сприйнятого досі західноукраїнським малярства княжої доби, мініатюри Євангелія з давньої збірки московської Синодальної бібліотеки¹, яке від кінця 1920-х років² знаходиться у колекції Державної Третьяковської галереї в Москві, є загальновизнаною центральною позицією. Історія самого рукопису не зафіксована, що здатне немало ускладнити вивчення цього кодексу. Достеменно відомо лише про його перебування на середину 1679 р. на московській Друкарні, як це засвідчує зроблений там 11 травня зазначеного року запис³. До галереї рукопис випозичено для фотографування у 1928 р., проте згодом там його вмістили до експозиції і врешті він залишився у її колекції⁴.

¹ Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР. XI–XIII вв. Москва, 1984. С. 168; Запаско Я. П. Пам'ятки книжкового мистецтва. Українська рукописна книга. Львів, 1995. С. 239.

² Див.: Сводный каталог... С. 168. За даними укладачів каталогу, обставини переходу рукопису до колекції не задокументовані.

³ Сводный каталог... С. 168

⁴ Лицевые рукописи XI–XIX веков в собрании Государственной Третьяковской галереи. Государственная Третьяковская галерея. Каталог собрания. Лицевые рукописи XI–XIX веков, кн. первая: Лицевые рукописи XI–XVII веков (Серия Русское искусство X–XVII веков. Иконопись XVIII–XX веков. Т. 2, кн. первая). Москва, 2010. С. 12.

Самі мініатюри Євангелія у літературі віднотовані в давніших друкованих згадках про рукопис⁵ і уже пів століття тому стали об'єктом спеціального монографічного дослідження⁶. При цьому йшлося, однак, – насамперед і майже винятково – про їх візантійський мистецький контекст та мистецькі пов'язання загалом. Запропоновано також коротке зіставлення з іншими найдавнішими рукописами сприйнятого в колі істориків книги західноукраїнського походження. У підсумуванні разом з ілюстраціями Службника першого перемишльського єпископа Антонія (у російській літературі – Службник Варлаама Хутинского; Москва, Державний історичний музей)⁷ їх визнано центральною позицією книжкового малярства

⁵ Давнішу бібліографію див.: Сводный каталог... С. 168; Запаско Я. П. Пам'ятки... С. 239, 242.

⁶ Попова О. С. Галицко-волинские миниатюры раннего XIII века (к вопросу о взаимоотношении русского и византийского искусства). *Древнерусское искусство. Художественная культура Домонгольской Руси*. Москва, 1972. С. 283–315 (передрук: Её же. Миниатюры Галицко-Волинского Евангелия-апракос первой трети XIII в. Её же. Византийская и древнерусская миниатюра. Москва, 2003. С. 122–151) (далі цитується за першим виданням).

⁷ Сводный каталог... № 167. С. 187–188; Запаско Я. П. Пам'ятки... № 27. С. 213–214. Рукопис походить із російського Новгороду й за пізніми записами на початковому аркуші з мініатюрою святого Василя Великого співвіднесений із місцевим новгородським святим Варлаамом Хутинським. У новішій літературі його потрактовано Службником новгородського архієпископа й першого перемишльського єпископа Антонія, спорядженим у його гаданому перемишльському скрипторії: Пуцко В. Г. Давньоруські писемність і книга у візантійсько-слов'янському світі. *Європейське відродження та українська література XIV–XVIII ст.* Київ, 1993. С. 45; Смирнова Э. С. Лицевые рукописи Великого Новгорода. XV век. Москва, 1994. С. 273, примеч. 15; Пуцко В. Службник першого перемишльського єпископа Антонія. *Перемиські дзвони*. 1992. № 10–12. С. 13–15. За результатами найновішого дослідження книгу віднесено до київського митрополичого скрипторію та запропоновано розглядати виконаною на початку 1220 р. у Києві, де Антоній тоді перебував при митрополичій резиденції у зв'язку з виведенням його із Новгороду та призначенням на новоутворену перемишльську кафедру: Александрович В. Службник першого перемишльського єпископа Антонія. *Княжа доба: історія і культура*. Львів, 2020. Вип. 14: Княжий Перемишль / Відп. ред. В. Александрович. С. 165–218.

західноукраїнського середовища*. У новішій літературі без докладніших аргументів його здогадно приписано галицькому середовищу князя Льва Даниловича⁸, а згодом запропоновано трактувати ілюстрований рукопис пам'яткою щойно кінця XIII ст.⁹ Тут його виразно співвіднесено із засвідченими в західноукраїнському літописі XIII ст. знаними широкими книжковими інтересами «князя-філософа» Володимира Васильовича (1269–1288)¹⁰ – чого при цьому, правда, не відзначено. Згодом так само мала з'явитися теж нічим не доведена новіша версія про створення рукопису для все ще й надалі загадкової для істориків, не відомої навіть на ім'я, другої дружини засновника об'єднаної Галицько-Волинської держави, князя Романа Мстиславовича, – матері короля Данила Романовича¹¹. Принагідно, при вивченні ілюстрацій Лавришівського Євангелія (Краків, Національний музей, Бібліотека Чарторийських)¹², до мініатюр як аналогів

⁸ Логвин Г. Н. З глубин. Давня українська книжкова мініатюра XI–XVIII ст. Київ, 1974. С. 122.

⁹ Запаско Я. П. Скрипторій волинського князя Володимира Васильовича. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Львів, 1993. Т. 225: Праці Історично-філософської секції. С. 185, 190–192, 193; Його ж. Пам'ятки... С. 239. Версію прийняв і розвинув у стислому викладі: Пуцко В. Ілюмування рукописної книги. *Історія українського мистецтва: У 5 т.* Київ, 2010. Т. 2: Мистецтво середніх віків. С. 953–954.

¹⁰ Див.: Ипатьевская летопись. *Полное собрание русских летописей*. Т. 2. Москва, 1998. Стб. 925–927.

¹¹ Майоров О. Галицько-волинський князь Роман Мстиславович, володар, воїн, дипломат: У 2 т. Біла Церква, 2011. С. 501–513; Его же. Русь, Византия и Западная Европа. Из истории внешнеполитических и культурных связей XII–XIII вв. (Studiolum Slavico-rum Orbis. Т. 1). Санкт-Петербург, 2011. С. 432–442.

¹² Лавришівське Євангеліє XIV століття. Видання факсимільного типу. Дослідження. Київ, 2018

* У звично стосованій новітній російській термінології – «южнорусское», що в українській версії відповідає західноукраїнським землям, хоча сам зазначений термін новішої російської наукової практики насправді схильний описувати на такий спосіб українські землі загалом.

ілюстрацій цього кодексу звернулася Малгожата Смороґ-Ружицька, відзначивши їх близькість до західноукраїнських аналізованого й Оршанського Євангелій (Київ, Національна наукова бібліотека України імені Володимира Вернадського)¹³. На думку авторки, в них *“obok archaicznych już rysów stylu Komnenów, żywiej i wyraźniej zaznaczają się cechy właściwe dla bizantyńskiego malarstwa ostatniej ćwierci wieku XIII”*¹⁴. Розвиваючи такий погляд, авторка зблизила трактування постаті євангеліста Луки з його фігурою в мініатюрі грецького Євангелія з Апостолом останньої третини XIII ст. (Санкт-Петербург, Російська національна бібліотека)¹⁵, а постать євангеліста Івана зі знаними візантійськими фресками в Троїцькій церкві у сербських Сопочанах (близько 1265 р.)¹⁶. Звідсіля підсумовуючий висновок щодо датування: *“Te właśnie podobieństwa pozwalają datować Ewangeliarz K-5348 w Galerii Tretiakowskiej na przełom trzeciej i czwartej ćwierci XIII wieku”*¹⁷, чи, в іншому формулюванні, – *“na okres po roku 1265”*¹⁸. Втім, у зближенні мініатур з обома прийнятими їх аналогами авторці, як видається, випало перебрати міри¹⁹, що, відповідно, здатне підірвати довіру й до запропонованого датування. У підсумуванні стверджено: *“Przedstawienia ewangelistów w tych trzech rękopisach cechują odmienne pozy i gesty, a także różnorodność łączonych ze sobą elementów architektury,*

¹³ Smorąg Różycka E. Ewangeliarz Ławryszewski. Kraków, 1999. S. 98.

¹⁴ Ibidem. S. 100.

¹⁵ Кольорову репродукцію див., зокрема: Лазарев В. Н. История византийской живописи. Москва, 1986. Т. 2: Таблицы. Табл. 409.

¹⁶ Smorąg Różycka M. Ewangeliarz... S. 100. Поп.: Ibidem. S. 103

¹⁷ Smorąg Różycka M. Ewangeliarz... S. 100.

¹⁸ Ibidem. S. 103.

¹⁹ Див.: Александрович В. Smorąg-Różycka Małgorzata. Ewangeliarz Ławryszewski. Kraków, 1999. 158 s., il. Український археографічний щорічник. Нова серія. Вип. 8–9 (Український археографічний збірник. Т. 11–12). Київ; Нью-Йорк, 2004. С. 727–728.

*co oznacza, że malarze nie posługiwali się jednym wzorem ikonograficznym*²⁰. Про зауважену й побіжно відзначену у О. Попової спільність із Лавришівським Євангелієм при цьому не йшлося.

У новішому, принципово мало відмінному зверненні до мініатюр Лавришівського кодексу, порівнюючи усі три рукописи, щодо аналізованих мініатюр Євангелія авторка ствердила: «Складається враження, що їх автор, наслідуючи спочатку зразки мистецтва епохи Комненів, під час праці над рукописом поступово зазнавав впливу нового стилю Палеологів»²¹. Однак, з огляду можливого в еволюції індивідуального почерку, така переміна не видається прийнятною: зазначений процес за самою його природою ніяк не здатен бути настільки швидкоплинним. Втім наведений висновок далі виявляється лише частиною певної ширшої «акції» передатування усіх трьох залучених тут рукописних ілюмінованих Євангелій на основі їх зближення із цитованими літописними відомостями стосовно книжкових інтересів князя Володимира Васильовича, «збіжність» стилю мініатюр в Євангелії К-5348 з ранньопалеологівською фазою візантійського малярства дозволяє перенести час їх виникнення на останню чверть XIII століття. На цей час припадає також перша фаза декорування Лавришівського Євангелія, в багатьох рисах порівнюваного зі стилем мініатюр в Євангелії К-5348. В свою чергу, численні ... схожості, що поєднують мініатюри Оршанського Євангелія з цими двома рукописами, дозволяють також перенести і його дату до першої чверті XIV століття. Таким чином, момент виникнення цих трьох виділених тут західноруських євангелій дивовижно збігається з єдиним, ширше визначеним в «Галицько-Волинській хроніці»

²⁰ Smorąg Różycka M. Ewangeliarz... S. 101–102.

²¹ Ї ж. Художнє оздоблення Лавришівського Євангелія. *Лавришівське Євангеліє* ... С. 427.

повідомленням єпископа Ігнатія про книжкові пожертви волинського князя Володимира Васильковича, написаним близько 1288 року, що свідчить про значну в той час активність галицько-волинських скрипторіїв»²². Пропозиція, однак, надто побіжна як за походженням, так і характером та викладом, тому ніяк не здатна надаватися для сприйняття. До того ж, авторка явно цілком довільно викладає літописні відомості. Вони не могли бути укладені «близько 1288 р.», а тільки через якийсь час після 6 грудня зазначеного року – коли князь помер, бо в тексті знаходяться у своєрідному підсумуванні його життєвого шляху після розповіді про смерть²³. Можливо навіть, що повинно йтися про якийсь час щойно після 6 квітня 1289 р, коли було розкрито й опечатано гріб покійного князя, тому що оповідання про них знаходиться безпосередньо після опису смерті, переліку дарів храмам та відкриття й опечатування гробу²⁴. «Рукотворною» виявляється також постать «єпископа Ігнатія» як гаданого автора завершальної частини літопису князя Володимира Васильковича. Принаймні тогочасного володимирського владика літопис називає Євсигнієм²⁵ і ніяких відсилань до конкретної особи автора в самому тексті досі не відзначено. Показовим прикладом залученого при цьому «заглиблення» є запропоноване передатування Оршанського Євангелія ... першою чвертю XIV ст. з одночасним визнанням його походження нібито зі скрипторію ... померлого ще наприкінці 1288 р. князя.

Зауважені істотні, принципового характеру розходження стосовно датування мініатюр (як і так само їх трактування) вказують на очевидні розбіжності у сприйнятті як їх самих, так і рукопису зага-

²² Сморгонь-Ружицька М. Художнє оздоблення... С. 427.

²³ Ипатьевская летопись. Стб. 918–927.

²⁴ Там же. Стб. 927.

²⁵ Там же. Стб. 901, 905, 907, 919, 927.

лом, усієї західноукраїнської рукописної практики княжої доби, що, зрештою, відповідає укладеній ще від перших звернень до нього чималій уже літературній традиції. У різних пропозиціях – здебільшого, правда, як правило давніших та звично насамперед принагідних і через те незмінно поверхових – рукопис, як відомо, без ретельнішого заглиблення до його особливостей (докладніше він не вивчений ще й досі) відносили до чималого проміжку часу – від XII до XIV ст.²⁶ Щойно в новішій літературі – насамперед через дослідження Ольги Попової та сприйняття її міркувань – поступово утверджується погляд про його найправдоподібнішу належність до спадщини XIII ст. Хоча й тут пропонувані (звичайно надалі без належного заглиблення) трактування так само коливаються у межах від початку до кінця століття, що також засвідчує відсутність повноцінного зваженого опрацювання усього комплексу реалій зазначеного кодексу, а водночас – так само і традиції, яку йому випало репрезентувати рідкісною уже нині позицією. Хоча можливе датування на актуальному етапі студій над скромною мистецькою спадщиною епохи на підставі суто мистецьких критеріїв звизити непросто. Таку ймовірність за нинішнього стану сприйняття здатні забезпечити хіба що зауважені пов'язання мініатюр у комненівській стилістиці XII ст.²⁷ – для ситуації кінця XIII ст. логічно незрозумілі.

Одне з новіших підсумовуючих за характером, найдокладніше досі звернення до рукопису зберегло і розвинуло датування О. Попової, підтвердивши його через залучення нових аналогів та аргументів²⁸. Водночас запропоновано також новітній опис мініатюр та

²⁶ Сводный каталог... С. 168.

²⁷ Попова О. С. Галицко-волинские миниатюры... С. 286, 287, 291, 292.

²⁸ Государственная Третьяковская галерея.

інших елементів мистецького оздоблення разом із викладом матеріалів їх реставраційного дослідження²⁹.

Проте докладніше звернення до рукопису в контексті сучасних можливостей наукового дослідження й насамперед ретельніший аналіз як його реалій, так і належно не залученого в давніших висловлюваннях щодо нього потенційного контексту, здатні забезпечити певний наступний крок у розвитку уявлення як про Євангеліє, так і його мініатюри та їх ширше історичне тло.

Забезпечення на такий спосіб наближення до потенційного нового сприйняття зобов'язує критично поставитися до окремих висловлених давніше, не завжди належно обумовлених і з плином часу у чомусь неунікнено застарілих міркувань стосовно як самого кодексу, так і його мистецького оздоблення та їх гаданого контексту.

Зокрема, безперечно неоправданим і несумісним із реаліями західноукраїнського буття епохи є прийняття у О. Попової сприйняття західноукраїнської ситуації через призму єдиної «русской художественной культуры»³⁰. Особливо періоду після кінця 1240 р. на тлі принципово іншого характеру як української загальноісторичної дійсності, визначеної – на російському тлі – насамперед принципово іншою залежністю від присутності монгольського фактору як за того-часного розгортання активності короля Данила Романовича³¹, так і в

²⁹ Государственная Третьяковская галерея.

³⁰ Попова О. С. Галицко-волинские миниатюры... С. 283–284.

³¹ У такому контексті її розглядав уже: Грушевський М. Історія України-Руси. Т. 3: До року 1340. Львів, 1905. С. 64–65. Однак навіть найновіша російська література нерідко не схильна віддавати належного зазначеній принципівій відмінності українського історичного досвіду. Марно шукати відкликання до неї так само і в новітній польській біографії короля: Dąbrowski D. Daniel Romanowicz król Rusi (ok. 1201–1264). Biografia polityczna (Monografie Pracowni badań nad dziejami Rusi Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. T. 1). Kraków, 2012; Ejusdem.

останній третині століття – за його племінника, князя Володимира Васильковича³². Водночас важливим результатом таких студій стало так само сприйняття немало відмінного характеру еволюції також і мистецької традиції на місцевому ґрунті, найдокладніше відображеної в поодиноких зразках малярства – не тільки вже давніше зафіксованого книжкового, а й ідентифікованих щойно останнім часом так само й поодиноких ікон середини – другої половини століття³³. Вловлену принципову відмінність західноукраїнського культурного процесу на тлі цілковитої ізоляції північно-східних теренів Київської держави визначило збереження якнайтісніших контактів із Візантією та продовження розвитку власної традиції на основі запозичення актуального візантійського досвіду незміно насамперед у його елітних зразках.

Król Rusi Daniel Romanowicz. O ruskiej rodzinie książęcej, społeczeństwie i kulturze w XIII w. (Monografie Pracowni Badań nad Dziejami Rusi Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. T. 4). Kraków, 2016.

³² Ипатьевская летопись. Стб. 925–927.

³³ Новий контекст мистецької ситуації епохи на прикладі малярства з доповненням скромного фонду вже давніше впроваджених до наукового вжитку мініатур вперше ідентифікованими іконами показано: Александрович В. Відкриття малярської спадщини Галицько-Волинського князівства XIII століття. *Княжа доба: історія і культура*. Львів, 2011. Вип. 4 / Відп. ред. В. Александрович. С. 154–179; Його ж. Західноукраїнські ікони «мініатюрного стилю» – невідомий аспект мистецької культури XIII століття. *Княжа доба: історія і культура*. Львів, 2011. Вип. 5 / Відп. ред. В. Александрович. С. 163–188; Його ж. Два стилі найстарших ікон Перемишля. *Княжа доба: історія і культура*. Львів, 2014. Вип. 8 / Відп. ред. В. Александрович. С. 271–298. Правда, в новітній літературі викладене в перелічених публікаціях відкриття залишається... не зауваженням і невідомим. На підставі численних нотаток до найстаршого розділу каталогу західноукраїнських ікон з-перед початку XVI ст. в колекції Національного музею у Львові імені [митрополита] Андрея [(Шептицького)] (далі – НМА) з цього приводу див.: Його ж. Що з науки Гомера не засвоюється навіть через три тисячі років?.. [рец. на кн.:] Гелитович М. Українські ікони XIII – початку XVI століть зі збірки Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького: альбом-каталог. Київ, 2014. 348 с., іл. *Княжа доба: історія і культура*. Львів, 2017. Вип. 11: Княжий Львів 1256–2016 / Відп. ред. В. Александрович. С. 201–209.

З цього огляду аристократичний характер мініатюр цілком відповідає головному спрямуванню мистецьких контактів на візантійському напрямі, утвердженому з прийняттям християнства й послідовно витриманому увесь період домінування візантійської орієнтації у релігійній мистецькій культурі українських земель³⁴

Очевидне так само неоправдане й засноване, як виявилось, на віддалених та надто загальних і внаслідок цього неминуче поверхових підставах віднайдення у мініатюрах нібито виразніших слідів запозичень із західної німецької традиції³⁵. Їх показовим прикладом

³⁴ Александрович В. Хрещення Київської держави й утвердження християнської мистецької традиції в Україні: досвід епохи святого Володимира Великого. *Княжа доба: історія і культура*. Львів, 2016. Вип. 10: Святий Володимир Великий 1015–2015 / Відп. ред. В. Александрович. С. 199–228.

³⁵ Попова О. С. Галицко-волинские миниатюры ... С. 307–309. При цьому очевидно є наявність серед новоідентифікованих найдавніших західноукраїнських ікон унікального об'єкту другої половини XIII ст. із безперечними яскраво вираженими ремінісценціями західної традиції. Їх пропонує ікона святої великомучениці Параскеви з чотирма сценами історії із церкви архангела Михаїла в селі Ісаї Турківського р-ну Львівської обл. (НМА): Гелитович М. Українські ікони XIII – початку XVI століть зі збірки Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького: альбом-каталог. Київ, 2014. № 8 (віднесено щойно до другої половини XIV ст.). Аргументи на користь давнішого походження ікони, ще з другої половини XIII ст., наведено: Александрович В. Західноукраїнські ікони «мініатюрного стилю»... С. 179–182; Його ж. Ікони часів князя Лева Даниловича. *Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.)*. Київ, 2011. Вип. 11. С. 312–313; Його ж. Новий приклад малярства монументального ранньопалеолітичного зразка в іконі Богородиці з церкви архангела Михаїла в Ісаях. *Княжа доба: історія і культура*. Львів, 2012. Вип. 6 / Відп. ред. В. Александрович. С. 250–251; Його ж. Два стилі... С. 278–281; Його ж. Українське «повернення обличчям до Заходу»: досвід релігійної іконографії XIII–XVI століть. *Colloquia Russica*. Ser. 1, t. 6: Ruś a kraje kultury łacińskiej (X–XVI w.). Materiały VI Międzynarodowej konferencji naukowej, Kraków, 26–28 listopada 2015 r. / Red. naukowy Vitaliy Nagirnyy. Kraków, 2016. S. 157–158; Його ж. Що з науки Гомера... С. 208–209. Ісаївський раритет здатний послужити яскравим прикладом того, як саме мали відбуватися запозичення із західноєвропейської традиції у тогочасному західноукраїнському малярстві.

визнано, зокрема, сприйняті через обережно висловлений здогад окремі елементи в тлах: «Из романских миниатюр, возможно, пришли и полюбожившиеся галицко-волынскому мастеру тонкие, вытянутые колонки, поддерживающие кивории и балдахинные своды во всех его композициях»³⁶. Показове при цьому засвідчене, цілком загальне, винятково «іконографічне» сприйняття самих залучених мотивів, без їх докладнішого аналізу під відповідним оглядом. Тому це давніше обережне у вимові припущення наділене явно надто неконкретним наповненням і мініатюри Госларського Євангелія (Гослар, ратуша), подані при цьому можливим, нібито, ближчим прикладом відповідних деталей, насправді немало відмінні за характером і на-вряд чи надаються для використання як потенційна аналогія. Хоча певна незвичність мотиву кручених стовпців для класичної візантійської іконографії євангелістів очевидна, при його трактуванні належалося би враховувати також і ширший контекст епохи. Тому не зайве пригадати лаконічно відзначений у літописній розповіді про храми столиці короля Данила Романовича – міста Холм, в соборі Богородиці споруджений заходами владики Івана «Ѡ древа красна. тоуєнѣ . и позлацєнѣ . днѣ . и внѣ дивленію подобєнѣ»³⁷, як випадає здогадуватися, – ківорій. Принаймні наведений скупий літописний переказ здатний пропонувати очевидну паралель до зазначеної прикметної особливості архітектурних мотивів тла мініатюр у точених стовпцях³⁸. Втім, як побачимо, – не єдину. На актуальному

³⁶ Попова О. С. Галицко-волинские миниатюры ... С. 307.

³⁷ Ипатьевская летопись. Стб. 846.

³⁸ До засвідченого в літопису ківорія холмського собору, як можливої паралелі мініатюр Євангелія, увагу принагідно привернуто: Александрович В. Мистецтво Галицько-Волинської держави. Львів, 1999. С. 53; Його ж. Скульптура та архітектурний декор. Історія українського мистецтва: у 5 т. Київ, 2010. Т. 2: Мистецтво середніх віків. С. 890.

етапі осмислення ілюстрацій кодексу зазначений «німецький слід» у його запропонованому трактуванні не сприймається настільки очевидним. Показово, що він належить до тих моментів, які не отримали розвитку в каталозі рукописів Третьяковської галереї. Про нього згадано винятково лаконічно з відкликанням до відповідних міркувань О. Попової – без будь-якого навіть натяку на можливий при цьому додатковий власний акцент³⁹.

Хоча мініатюри Євангелія привертали увагу й після О. Попової, у відповідних публікаціях не запропоновано ані докладнішого аналізу, ні ширших висновків. Згаданий новіший погляд на них Олександра Майорова у мистецькій частині не виходить поза виклад міркувань О. Попової⁴⁰ і внаслідок цього неспроможний додати до них нічого нового⁴¹. Оскільки автор прийняв ідентичність галицько-волинської княгині – «великої княгині Романової» – із сестрою німецької королеви Ірини, донькою візантійського імператора Мануїла II⁴², в нього особливо акцентовано відзначені в попередниці гадані німецькі зв'язки мініатюр⁴³. Оригінальний власний внесок окреслює намагання пошуку візантійського сліду в місяцеслові⁴⁴, де автор втім так само здебільшого простував за попередницею. Ніяких переконливих аргументів на користь наявності чогось подібного

³⁹ Государственная Третьяковская галерея. С. 57.

⁴⁰ Майоров О. Галицько-волинський князь... С. 503–507; Его же. Русь... С. 432–437.

⁴¹ Автор присвятив Євангелію також окрему ще обширнішу статтю з викладом інтерпретації О. Попової: Майоров А. В. Древнерусское рукописное Евангелие aprаkos из собрания Государственной Третьяковской галереи: к вопросу о датировке и атрибуции. *Вопросы музеологии*. 2010. № 1. С. 160–166. Версія про належність кодексу «великій княгині Романовій» у її тексті ще не фігурує.

⁴² Майоров А. В. Русь... С. 298–335.

⁴³ Його ж. Галицько-волинський князь... С. 207; Его же. Русь... С. 435–437.

⁴⁴ Його ж. Галицько-волинський князь... С. 510–513; Его же. Русь... С. 439–442.

як виразніше зазначеного при цьому теж не подано. Самі ж наведені конкретні приклади не здатні виходити поза звичне, хоча, як слушно зауважено, і пропонують окремі менше поширені в нечисленних уже тепер календарях старокиївської традиції свята⁴⁵. Проте насправді власне вони й виявилися головним аргументом, використаним для того, аби приписати Євангеліє «великій княгині Романовій», так само без належного аргументування заздалегідь визнаний «візантійською принцесою». Однак реально може йтися лише про один із прикладів притаманних авторові численних, нічим не доведених (і навіть непридатних для доведення) «прозрін»⁴⁶, продиктованих винятково контекстом ніяк не обумовленого, цілком здогадного погляду стосовно особи самої княгині.

Яким Запаско, не аналізуючи мініатюр докладніше, відніс рукопис до кінця XIII ст.⁴⁷ Василь Пуцко, як зазначено, прихилився до погляду Я. Запаска стосовно вірогідності виконання рукопису у Володимирі за часів князя Володимира Васильковича. Він відкинув датування початком століття – нібито «цьому явно суперечать численні порівняння з різноманітними творами того часу»⁴⁸. Водночас для підтвердження такого погляду зроблено відкликання ви-

⁴⁵ Вивчення місяцеслова, безперечно, є одним з перспективних напрямів дослідження аналізованого Євангелія. Проте, окрім зафіксованих окремих рідкісних для старокиївської традиції свят, найважливішим здобутком на цьому напрямі поки є зауважене поєднання у ньому константинопольської та єрусалимської традицій: Лосева О. В. Русские месяцесловы XI–XIV веков. Москва, 2001. С. 54.

⁴⁶ Щодо такого залюбки стосованого в автора методу на ширшому конкретному матеріалі див.: Александрович В. Не зовсім звичайна монографія «незвичайного князя» [рец. на кн.:] Майоров О. Галицько-волинський князь Роман Мстиславич, вождь, воїн, дипломат: У 2 т. Біла Церква, 2011. Т. 1–2. *Княжа доба: історія і культура*. Львів, 2013. Вип. 7 / Відп. ред. В. Александрович. С. 295–313.

⁴⁷ Запаско Я. П. Скрипторій... С. 191–193; Його ж. Пам'ятки... С. 239.

⁴⁸ Пуцко В. Ілюмінвання... С. 953.

нятково до цитованої статті О. Попової, де, як зазначено, прийнято походження мініатюр... власне з початку століття. Всупереч твердженню попередниці про одночасне походження усіх мініатюр⁴⁹, В. Пуцко, на підставі власного сприйняття особливостей виконання, розподілив їх між двома ілюстраторами, визнавши мініатюри євангелістів Івана та Матвія, за його словами, «зробленими задалегідь», а іншу пару – нібито доданою уже безпосередньо в процесі роботи над текстом: «Маляра запросили до виконання двох останніх композицій, коли рукопис ще був незавершеним»⁵⁰. Повторивши погляд стосовно залучення двох мініатюристів, автор також прийняв можливість орієнтації поодиноких ілюстрацій «на відтворення різних вірців»⁵¹. Проте, обмежений стислістю короткого загального огляду, до докладнішого розгляду та ототожнення самих цих потенційних зразків він при цьому не вдався. Для нього книга – рукопис волинського походження.

Очевидно, належиться визнати рацію В. Пуцкові стосовно походження мініатюр справді від двох різних та немало відмінних за індивідуальними манерами виконавців, здатних репрезентувати достатньо різноманітні відгалуження традиції. Докладніше зіставлення вказує на яскраво виражений комплекс індивідуальних відмінностей обох пар ілюстрацій – Івана та Матвія й Луки з Марком. Найповніше та найвиразніше різницю засвідчено в ретельно пророблених постатях. Проте їм відповідають також і інші складові – загальний уклад разом із добором та трактуванням елементів оточення фігур, поодинокими деталями, обрамленням мініатюр, а навіть написан-

⁴⁹ Попова О. С. Галицко-волинские миниатюры... С. 286.

⁵⁰ Пуцко В. Ілюмінування... С. 953.

⁵¹ Там само. – С. 954.

ням самих імен євангелістів – тобто весь стійкий комплекс індивідуальних особливостей пар ілюстрацій.

Новіше звернення до мініатюр, делікатно відкликаючись до міркування О. Попової про одного автора, в подальшому викладі незміно акцентує на відмінностях, визнаючи в завершенні участь «в одній роботі нескольких мастеров с различными, хотя и одинаково высокими по уровню художественными навыками»⁵².

Усі чотири мініатюри виконані на однаковому інтенсивному блакитному тлі. Перша пара має також невеликі смужки темно-зелених поземів, завдяки яким самі постаті разом із їхнім оточенням виявляються неначе дещо відсунутими до глибини. Натомість передній план іншої пари мініатюр, не залишаючи вільного місця, суцільно виповнюють багато орнаментовані, максимально наближені до переду й розташовані паралельно до нього крісла та низькі широкі підставки (у Луки з пюпітром), необхідні для праці переписувача. Хоча водночас засвідчена на описаний спосіб спорідненість обох пар ілюстрацій не виявляється послідовно витриманою у всій сукупності притаманних їм індивідуальних ознак. За заповненням тла, наприклад, «пару» здатні формувати мініатюри Івана та Марка з незаповненою правою половиною тла й лаконічними мотивами елементів малої архітектури лише за постатями ліворуч. У мініатюрах Луки та Матвія – при цілком очевидній відмінності їх виконання – їх заповнено активніше. Така різноманітність спроможна засвідчити насамперед властиве авторам вільне оперування характерними для епохи доступними засобами та їх професіоналізм, вигідно виділяючи мініатюри зі скромної спадщини тодішнього книжкового малярства українського середовища. Оскільки повинно йтися про певний

⁵² Государственная Третьяковская галерея. С. 57.

конкретний культурний осередок, функціонування в ньому малярів із засвідченими немало відмінними індивідуальними манерами на актуальному етапі сприйняття ілюстрацій може хіба тільки посилювати нерозгаданість походження цього все ще й надалі мало «піддатливого» для вивчення унікального кодексу.

Запропоноване в новішій літературі наголошення на відмінності індивідуальних почерків двох авторів разом із побаченими запозиченнями із західних взірців схильні певною мірою недооцінювати визначальний для професійної практики епохи принцип роботи за зразком. Мініатюристам – коли приймати версію про двох виконавців – відповідно до цієї всезагальної й незмінної тодішньої норми належалося насамперед повторити конкретні давніші оригінали. Однак про такий неодмінний елемент тогочасної мистецької практики у найдокладнішому досі огляді мініатюр, не кажучи про новіші висловлювання стосовно них, практично не йшлося. Майстер аркушів з Іваном та Матвієм, безперечно, відтворив класичні протографи візантійського аристократичного походження, і такий їх родовід послідовно доводить уся сукупність індивідуальних ознак цієї пари ілюстрацій.

Мініатюра Івана (К-5348, 1зв.) найменше з усіх чотирьох аркушів завантажена елементами зображення, внаслідок чого в ній неподільно домінує чимала пляма незаповненого голубого тла (правда, найбільше з усіх аркушів знищеного). Середовище тут практично не зазначено. На нього не натякає ні вузька смуга сіро-зеленого позему з поставленим на ній, а водночас також і поза нею (сторона від глибини), майже знищеним низьким широким сидінням, на якому вміщено євангеліста. Найвиразніше наголошений на такий спосіб перехід засвідчено у трактуванні високо-

го розбудованого підніжжя в частині від глибини, дещо піднятого догори і вміщеного на голубому тлі. Цілком очевидно при глибині поставлено також простих форм невисоку вузьку золоту підставку у вигляді невибагливого простого прямокутного «табурету» зі з'єднаними проніжками простими ніжками з невеликим попітром для книги. Зіставлена з нею зображена поруч книга в руках євангеліста виявилася не до порівняння більшою за розмірами. Одиноким акцентом композиції, самим характером співвіднесенням із тлом, виступає зображений ліворуч позаду євангеліста елемент «малої архітектури» у вигляді перекритого зав'язаною на лівому стовпці чималим вузлом червоною завісою невеликого портика на двох тонких точених сірих стовпцях, увінчаних золотими капітелями. Характер золотого завершення фігурної форми на плоскому перекритті підказує у ньому вільно стоячий портик на чотирьох опорах (їх пари від глибини не зображено). Постаць євангеліста, що пише в поставленій на піднесеному догори лівому коліні і розкритій під кутом книзі з яскравим червоним обрізом, легко нахилена до неї. Колорит вбрання визначають тонкі нюанси відтінків, інтенсивно розбілених, світлого сіро-зеленого хітону, поєданого зі світло-фіолетовим, затемненим на лівій від глибини стороні плащем. Найосвітленіші частини хітона та плаща на правому рукаві та правій нозі підкреслені білилом. Складки одягу – короткі гострі на рукаві хітона на передпліччі й при лікті та особливо тонкі, довгі, плавні в плащі на колінах – передані з майже реалістичною матеріальною переконливістю. Зіставлення кольорів вбрання традиційне для євангеліста й виступає і в значно пізнішій українській спадщині, як, наприклад, ікона молитовного ряду ансамблю ікон передвітарної огорожі П'ятницької церкви у Львові з другої по-

ловини 1610-х років⁵³. Причому таке поєднання кольорів наявне не тільки в зображеннях святого Івана Богослова. Аналогічне їх співвіднесення пропонує ще навіть не зафіксованого походження «Спас у славі» другої чверті XVI ст. з луцької околиці (Луцьк, Волинський краєзнавчий музей)⁵⁴, відтворюючи при цьому оригінал другої половини XIV ст.⁵⁵ (кольори тут взаємно перемінені). Як переконують нечисленні аналогі з епохи, повинно йтися про одне з ширших, хоча й тепер уже менше відомих відгалужень іконографічної практики. У таких кольорах, наприклад, зображений ще також Христос у сцені Вознесіння (не пізніше 1418 р.) серед фресок Троїцької каплиці Люблінського замку⁵⁶. Невелика виразно применшена голова євангеліста, подана майже без шиї, переходить у

⁵³ Кольорову репродукцію див.: Овсійчук В. А. Українське мистецтво XIV – першої половини XVII століття (Нариси з історії українського мистецтва). Київ, 1985. С. 143 (кольори передано не зовсім докладно). Датування обґрунтовано: Александрович В. Иконостас П'ятницької церкви у Львові. *Львів: історичні нариси*. Львів, 1996. С. 125–127. Пор. далші аргументи проти новіших намагань віднести ансамбль щойно до 1640-х років: Його ж. Ікони львівської «п'ятницької майстерні» та її традиції. *Культура і мистецтво західноукраїнських земель 2011, 2012* / Упор. В. Александрович. Львів, 2019. С. 189–191.

⁵⁴ Музей волинської ікони: книга-альбом. Київ, 2012. С. 53.

⁵⁵ Найдокладніше про цю ікону див.: Александрович В. Не зафіксованого походження ікона Волинського краєзнавчого музею й початки української іконографії Спаса у славі. *Волинська ікона: дослідження та реставрація. Науковий збірник*. Луцьк, 2011. Вип. 18: Матеріали XVIII Міжнародної наукової конференції, м. Луцьк, 27–28 жовтня 2011 року. С. 36–48. Пор також: Его же. Древнейшие образцы и начало бытования иконографии Спаса во славе в искусстве старокиевской традиции. *Институт истории материальной культуры РАН. Труды*. Санкт-Петербург, 2017. Т. 48: В камне и в бронзе. Сборник статей в честь Анны Песковой / Редакторы-соавтатели А. Е. Мусин (отв. ред.) и О. А. Щеглова. С. 45.

⁵⁶ Увагу до цієї особливості люблінської фрески привернуто: Александрович В. Не зафіксованого походження ікона... С. 39. Новішу кольорову репродукцію див.: Różycka-Bryzek A. Freski bizantyńsko-ruskie fundacji Jagielly w kaplicy zamku lubelskiego. Lublin, 2000. II. 21.

масивні плечі. Вузкий видовжений лик із коротким носом і легко закуйовдженими на кінцях пасмами бороди та ледь зазначеним сивим волоссям на голові оточує широкий німб, зовні обведений тонкими червоною та білою лініями. Від титульного напису над головою євангеліста вціліла тільки виведена білилом остання літера імені «Н» із фрагментом правої сторони своєрідного рисунка «прямокутної» титли над нею.

Істотно краще збережена мініатюра євангеліста Матвія (К-5348, 40зв.), значно багатша за залученими деталями й відзначена активніше розбудованим середовищем разом із оточенням постаті. Тут виразно акцентовано неглибокий передній план, основою якого слугує сіро-зелений притемнений позем із вміщеним на ньому євангелістом за роботою у широкому кріслі. Ліворуч при самому краї аркуша в глибині – невелика вузька прямокутна підставка з маленьким пюпітром і так само виразно применшеною книгою на ньому. Цей передній простір, додатково акцентуючи його протяжність, від глибини замикає низька – на рівні коліна євангеліста – світло-сіра стіна, невеликий фрагмент якої, не перекритий вміщеними перед ним елементами зображення, видно у проміжку між постаттю та пюпітром. Праворуч позаду за пюпітром до стіни примикає невисока прямокутна сіра вежа з вузькими щілинами вікон в обох бокових гранях і невисоким точеним фігурним золоченим стовпом на невеликому плоскому верхові. Верх стовпа прикриває зав'язаний на ньому вузлом правий кінець яскравої червоної драперії, довша вужча сторона якої ліворуч так само зав'язана вузлом, прикриваючи невисоку круглу сіру, розфарбовану під мрамур, баню ківорія. Сам він знаходиться ліворуч за євангелістом, опираючись на чотири підкреслено тонкі рожеві «точені» стовпці, закінчені невеликими золотими капіте-

лями. Євангеліст сидить у просторому золотому орнаментованому кріслі з низьким запліччям, ноги поставлені на невисокий прямокутний підніжок із яскравою червоною, зображеною під кутом, прямокутною горішньою площиною. Кремезна широка постать легко нахилена праворуч до дещо завуженого аркуша над лівим коліном, у якому він пише. Поверхню просторого синього хітона з численними дрібним складками при поясі та під плащем при ногах покривають ретельно опрацьовані неінтенсивні дрібні розбілення на тонких гранях заломів. Світло-сірий із зеленим відтінком плащ у затіненні на лівій стороні грудей та на лівому коліні переходить у світлий охристий колір. Від долу він обмежений вузькою крутлою складкою, незалежною від звисаючого з колін драпування тканини. Велика голова на майже не зазначеній укороченій шії увінчана численними горизонтально розбудованими короткими хвилястими космиками сивого волосся й продовжена подовженими, кучерявими на кінцях, нечисленними рідкими пасмами негустої бороди. Голова обрамлена широким золотим німбом із вузьким кольоровим обведенням зовні – червоним, чорним та білим. Угорі під обрамленням червоною фарбою, на відміну від білил всіх інших титулів, під заокругленою титлою стовпчиком виконано напис «ΓΙΟΑΣ» (sic!) (= грецькому ΑΓΙΟΣ, в інших титулах мініатюр це слово відсутнє), праворуч горизонтально – «ΜΑΘΕΟΣ» – єдиний у мініатюрах приклад грецизованого титульного напису, хоча, як переконує написання першого слова, «не без гріха».

Мініатюри Івана та Матвія за всім притаманним їм сталим комплексом індивідуальних ознак покликані репрезентувати візантійську елітну традицію у її класичному вираженні з незмінними реалістичними тенденціями й тяжінням до заснованого на класичному

началі переконливо матеріального відтворення постатей разом з оточуючим їх середовищем й так само відповідних їм образних характеристик. Особливості виконання дають підстави підтримати виведений зі стилістичного аналізу висновок О. Попової щодо вірогідності авторства маляра-монументаліста⁵⁷.

Інша пара мініатюр – євангелістів Луки та Марка, загалом зберігаючи і продовжуючи загальну візантійську аристократичну зорієнтованість, презентується суттєво відмінною, із істотною перевагою інших інтересів, немало чужорідних засвідченим у попередній парі ідеалам. Насамперед, у них значно скромніше зазначене реалістичне начало – в його так яскраво відображеному в попередній парі класичному вираженні – й переважають послідовно виявлені антикласичні тенденції. Відповідні особливості мініатюр виразно засвідчені усім складом притаманних їм індивідуальних ознак. У них невідступно є невластиві першій парі яскраво виражені елементи площинності, лінійного начала й графічної стилізації, незмінно наявні там, де виявився простір для реалізації таких тенденцій, – при трактуванні складок одягу та світла на їх поверхні, здебільшого немало абстрактно, незалежно від руху постатей та самої тканини прокладеної системи висвітлень, рисунка деталей оточення разом із трактуванням елементів декоративного оздоблення золочених меблів.

У мініатюрі євангеліста Луки (К-5348, 91) долішню частину аркуша щільно виповнюють предмети умеблювання – невелике крісло, чималий високий підніжок з прикрашеною по краях широкою золотою декорованою смугою, яскравою червоною горішньою площиною, багато орнаментований золочений пюпітр за ним праворуч при правому краї. В оздобленні прорисованих на золотому тлі

⁵⁷ Попова О. С. Галицко-волинские миниатюры... С. 287.

декоративних елементів, особливо рапорту стилізованого бігунця, послідовно виявлені графічні тенденції. Ще виразніше їх засвідчує трактування білиом складок голубого рукава хітона й особливо – численних розбілень на винятково багатій щодо цього поверхні фіолетового плаща. Докладно опрацьована система освітлених місць тут незмінно виявляє антикласичне начало. Різноманітні за формою складки не відтворюють руху тканини на фігурі, а тільки імітують його, пропонуючи немало незалежне від природних взаємозв'язків самостійне багатство декоративних форм, найяскравіше засвідчене в докладно відтворених численних дрібних пофалдуваннях обширного короткого краю плаща, обвислого з лівої руки. Прикметною особливістю почерку майстра є також використання тонкої чорної лінії, якою прокреслено окремі складки, обведено руки, край плаща на правій стороні грудей, а також підведено від долу зачесане до переду волосся на голові, брови. Невелику видовжену голову з довгим прямим носом та невисоким чолом на високій тонкій шії відзначає зеленава карнація лику, скромний яскравий рум'янець правої щоки та скупе використання білила для передачі освітленої поверхні.

За Лукою ліворуч видно невеликий фрагмент простої жовтої гладкої стіни з двома темними щілинами отворів, прикрашеної від гори мальованим карнизом з мотивом темніших від долу і нарисованих білиом від гори сухариків. За стіною і над нею знаходяться три (четвертого не видно) складені з невеликих, почасти обведених білиом круглих і конусоподібних «точених» елементів, тонкі фігурні стовпці, які підтримують невеликий яскравий червоний двосхилий дашок із обведеними білиом краями. Праворуч, за пюпітром – три дещо товстіших витих стовпці кольору плаща євангеліста із зазначеними дрібними різної форми штрихами білила підтримують фігур-

ний карниз сіро-зеленого кольору з двома арками понад боковими стовпцями й відхиленими додолу зовні тонкими недовгими боковими відростками, над яким встановлений завершений трилисником півкруглий сіро-зелений антефікс, всередині прокреслений подвійними лініями – темною, яка повторює його зовнішній контур, і під нею на долі над середнім стовпцем білою як обведенням невеликого темного півкола. Позаду поміж правим і середнім стовпцями від капітелі правого з них додолу звисає яскрава червона вузька завіса, перекинута наперед через середній стовпець і далі від глибини так само перев'язана через лівий. Її кінець видно від долу значно нижче – аж під пюпітром із книгою. Сама тканина потрактована цілком площинно, а її поверхня при цьому прорисована темними короткими штрихами, втім декілька разів повтореними двома розташованими на невеликій відстані короткими паралельними лініями.

Мініатюру євангеліста Луки як одну серед ілюстрацій супроводить зображення символу – з ескізної зазначеної при горішньому обрізі поля зображення дещо правіше середини хмари вихилене згори праворуч додолу, ліворуч погруддя тельця з книгою⁵⁸ із зазначеним одинокою тонкою чорною лінією німбом навколо голови. Унікальність залученого символу, тоді як у серіях ілюстрацій вони звично прислужували усім євангелістам, ніби здатна вказати на відтворення окремого зразка з-поза серії, підтримуючи на такий спосіб наведене твердження В. Пуцка стосовно залучення при виконанні мініатюр різних джерел, що визнано і в новішому російському звер-

⁵⁸ На його присутність вказала: Smorąg Różycka M. *Ewangeliaarz...* S. 42, 102. О. Попова в найдокладнішому досі огляді мініатюр цієї своєрідності ілюстрації у порівнянні з іншими аркушами циклу не відзначила, див.: Попова О. С. Галицько-волинские миниатюры... С. 286–291.

ненні до цієї проблеми⁵⁹. Проте водночас у Лавришівському Євангелії символи наявні у мініатюрах євангелістів Луки й Матвія і він явно не передбачався у євангеліста Івана – тло відповідного аркуша майже цілковито виповнене архітектурними мотивами.

Нижче символу праворуч над головою євангеліста білилом написано його ім'я: «А» в крузі як традиційно стосоване скорочення грецького «ΑΓΙΟΣ» **Λ**8**Κ**Α (літери лівої сторони імені істотно ушкоджені).

Мініатюра євангеліста Марка (К-5348, 129зв.) з нічим не зайнятою правою стороною горішньої половини поля зображення має, як зазначено, на аналогічний до мініатюри євангеліста Луки спосіб, суцільно заповнений умеблюванням передній план. Однак само воно простіше за формами й трактоване відмінно, узагальненіше, без притаманної попередній мініатюрі деталізації. Найкраще це видно в зовсім позбавленій орнаментування високій вузькій підставці з достатньо різко піднятою до заду догори горішньою похилою площиною. За кріслом євангеліста ліворуч знаходиться підкреслено вузький ківорій кольору його плаща на трьох завершених обведеними білилом простими круглими капітелями кручених стовпцях, увінчаний кілеподібним завершенням із прорисованою на ньому білилом та тонкими штрихами темної фарби орнаментальною формою у вигляді невеликого стилізованого стоячого листка з двома симетрично відхиленими й опущеними додолу листками обабіч. Праворуч, безпосередньо позаду німба євангеліста до ківорія примикає за шириною майже рівна йому, за висотою невелика горішня частина широкого сірого стовпа, увінчаного чималою фігурною світло-рожевою капітеллю із двох несиметричних половинок із прорисова-

⁵⁹ Государственная Третьяковская галерея. С. 55.

них білилом несиметричним стилізованим декоративним мотивом і завершена широким зеленим виступаючим карнизом. На ньому згори посередині від заду, провисаючи додолю наперед, накинута невеликий фрагмент вузької червоної драперії, потрактованої досить плоско. Її поверхня й частково краї прорисовані інтенсивними темними та скромно зазначеними білими простими лініями без будь-якого натяку на відтворення матеріальних якостей тканини навіть на переданих з доволі переконливим відтворенням об'єму, відведених в сторону складках правого кінця. Вони опущені додолю й відхиляються праворуч від капітелі. Значно довший лівий кінець, проведений попід наверхів ківорія перед заднім стовпцем і, обгортаючи лівий стовпець, перекинутий через себе, звисає позаду коротким широким кінцем.

Постать самого євангеліста тонка, підкреслено видовжених пропорцій, закутана в світло-рожевий плащ. З-під нього на його тілі видно рожево-фіолетовий широкий короткий – до половини правої руки – рукав хітона в численних пророблених білилом та темнішими відтінками основного кольору складках. На долі з-під плаща видно відхилені праворуч ламкі, доволі гострі прямі пофалдування хітона, так само прорисовані білилом та темнішими відтінками основного кольору. Частина плаща на передпліччі лівої руки та на всій лівій нозі притемнена сіруватим відтінком із синьою фарбою, окремі форми підкреслено лініями чорної фарби. Складки як хітона, так і плаща прорисовані без намагання виявити матеріальні властивості тканини – вони тонкі, ламкі й гострі. Нерідко, як у рисунку, так і колориті, теж не враховано конкретного місця їх розташування, співвідношення освітлених і затінених поверхонь, руху поодиноких частин вбрання; вони ніяк не наві'язують так само до його природних властивостей. Найпоказові-

шою з цього огляду сприймається ніяк не співвіднесена із опущеними з колін пофалдуваннями суцільна лінія обмеження плаща від долу. За лівим коліном євангеліста поверх плаща на лівій руці знаходиться велика розкрита книга із золотим обрізом, яку він підтримує пальцями за обріз у горішній частині праворуч. На тлі книги вміщена простягнута перед нею до підставки права рука.

Виразно применшена голова святого з темними короткими волоссям та заростом бороди й зеленими тіннями навколо очей вміщена на підкреслено тонкій видовженій шії. Вкорочених пропорцій лик з високим розбудованим чолом, коротким носом намальований поверх яскравого зеленого підмальовку, найосвітленіші місця підкреслено білилом. Голова вміщена на тлі широкого німба, зовні обведеного ширшою червоною і тоншою білою лініями. Вгорі під самим обрамленням білилом великими неоднакової висоти нерегулярними літерами – дві останні відчутно менші від двох перших – виведено ім'я євангеліста «МАРКО».

Зіставлення виконання обох останніх мініатюр, зближених у новітній літературі між собою, засвідчує у них як немало спільного, так і очевидні відмінності. Зокрема, індивідуальною прикметою мініатюри євангеліста Луки виступають гострі графічні залами висвітлень білилом на передпліччі рукава хітона та плаща на правому стегні. Немало інакше potrаковано також лінії, покликані передати тканину, що накриває й поєднує розставлені коліна. Загалом у мініатюрі євангеліста Марка виразніше реалізовано малярські тенденції, тоді як у євангеліста Луки виявлена перевага графічного начала й умовність трактування форми. Це спрямування переконливо засвідчують навіть такі дрібніші деталі, як неприродно скорочена кисть правої руки та вкорочена права стопа. Проте водночас наявні відмінності виявлено в межах

одного авторського почерку, в чому переконує докладніше вивчення трактування власне деталей. Прикладом може послужити вкорочена права стопа, у євангеліста Марка частково залишена навіть в самому рисунку. Пальці тут лише прорисовано загальним контуром темною фарбою, проте далі їх не перекрито тілесним кольором, пляму якого обмежено винятково до самої стопи, а пальці виявилися не зафарбованими. Ліва стопа при цьому немало побільшена. Тому справді випадало би визнати слушним висновок про одного автора цієї пари ілюстрацій і – відповідно загалом – двох майстрів, що повинні були працювати над оздобленням Євангелія.

Одним із важливих моментів дотеперішнього аналізу мініатюр сприйнято наявність у них гаданого німецького походження тонких стовпців ківоріїв та інших аналогічних елементів архітектури. О. Попова відзначила їх наявність у всіх мініатюрах⁶⁰, при цьому, як пам'ятаємо, прийнявши авторство одного майстра. Версія В. Пуцка про двох мініатюристів підказує необхідність докладніше розглянути відповідний мотив. Результати такого зіставлення видаються не позбавленими інтересу. Виявляється, що тільки в мініатюрі євангеліста Івана рельєф поверхні зазначений мінімально за допомогою дрібних штрихів білила з лівої сторони стовпців. У ківорії в мініатюрі євангеліста Матвія штрихи білила виконано не так ретельно, а навіть достатньо хаотично, і при цьому вони ще й досить різні за величиною. Окрім того, з правої сторони їх немов дублюють аналогічні штрихи червоної фарби. Дрібніші й ледь зазначені в лівому стовпці, в середньому і правому вони значно більші й у центральному стовпці частково навіть переходять немов у суцільну лінію. Так само регулярно покладеними більшими білими та темними штрихами передані кру-

⁶⁰ Попова О. С. Галицко-волинские миниатюры... С. 307.

чені стовпці ківорія у мініатюрі євангеліста Марка. У мініатюрі євангеліста Луки вони, як відзначено, потрактовані найоригінальніше. Їх складні форми в лівій споруді обведено білилом. Натомість у правій рельєф з лівої сторони передано хаотично покладеними дрібними чорними штрихами, а праворуч – нерегулярними фігурними гачко-подібними білими з немов пониженою серединою. А в зображеному лише частково правому стовпці (права його сторона виходить поза обрамлення аркуша) частину їх подано як майже прямі короткі нерегулярні штрихи.

Отже, при докладнішому розгляді самі форми, як і конкретне виконання, виявляються достатньо різнорідними; тому навряд чи оправдано трактувати вказаний мотив як єдине явище. Наявність їх в стилістично немало різнорідних обох парах мініатюр різних майстрів, радше, спроможна заперечити висловлений як обережне припущення і далі підхоплений та розвинутий уже в зовсім іншому контексті німецький слід зазначеного мотиву. Принаймні ним послуговується так само й мініатюрист із виразною неподільною перевагою традиційної візантійської складової у стилістиці. Новіша російська публікація відкликавшись до давніших «німецьких вражень» О. Попової, як уже йшлося, фактично їх не підтримала.

Щодо зазначених стовпців як гаданого елемента західного походження, заслуговує більшої уваги також наявність подібних, хоча й потрактованих немало відмінно елементів і у мініатюрах євангелістів Матвія та Луки Лавришівського Євангелія. О. Попова пригадала Лавришівський кодекс через, за її словами, «такіе же архитектурные формы»⁶¹. Як випадало би здогадуватися, малася на увазі конкретно побачена віддалена аналогія завершення ківорія у мініатюрах єван-

⁶¹ Попова О. С. Галицко-волинские миниатюры ... С. 307, примеч. 26.

Євангеліст Матвій. Мініатюра Лавришівського Євангелія

геліста Луки. Проте наявність при цьому ще також і стовпців уваги не привернула зовсім. Обидва відзначені моменти при їх докладнішому розгляді й справді спроможні вказати на певне продовження у молодшій мініатюрі традиції, званої за старшою попередницею. Але наявність кручених стовпців в обох серіях мініатюр, як загалом достатньо рідкісного для книжкового малярства старокиївської тра-

диції елемента, не тільки здатна підвести до висновку про єдиний родовід та істотніше побутування самого цього мотиву в місцевій мистецькій практиці княжої доби на різних етапах еволюції культурної практики досвіду. Повинно йтися водночас і про його ширше значення для тодішньої мистецької культури, переконливо доведене обома достатньо інакшими за характером й нічим безпосередньо не поєднаними між собою ілюстраціями двох немало різнорідних за індивідуальними ознаками й різночасових євангельських кодексів. Принаймні це найважливіший, актуально доступний вимовний аргумент, спроможний переконливо співвіднести аналізований цикл ілюстрацій із широким контекстом мистецької культури західноукраїнських земель галицько-волинської доби. М. Сморгонь-Ружицька відзначила також “*wiele szczegółowych podobieństw*” (при цьому їх не конкретизуючи) між мініатюрами євангеліста Марка та Івана в Лавришівському Євангелії⁶². Сюди варто додати ще так само мотив ківорія на трьох стовпцях із невеликими круглими капітелями й характерним завершенням у мініатюрах євангеліста Марка та євангеліста Луки Лавришівського кодексу. Декоративний мотив у завершенні колони в мініатюрі євангеліста Марка у спрощеній формі так само наявний у правій стороні лавришівської мініатюри євангеліста Луки. Певний взаємозв'язок простежується також у рисунку завершення плаща від долу на ногах та укладу виступаючих з-під нього складок хітона у євангеліста Марка та лавришівського євангеліста Матвія. Додатково повинно йтися, очевидно, ще й про віддалену близькість мотиву червоної тканини, звисаючої від заду наперед на своєрідної форми карнизі в завершенні колони мініатюри євангеліста Марка та видовженої прямокутної

⁶² Smorąg Różycka M. Ewangeliarz... S. 102.

будівлі в аркуші з євангелістом Лукою Оршанського Євангелія⁶³, де завіси, правда, немає, а всупереч звичній іконографічній нормі, відтворено тільки сам цей невеликий її фрагмент.

Перелічені співпадіння цілком виразно вказують на використання при ілюструванні Євангелія Лавришівського монастиря мініатюр аналізованого кодексу. Загалом могло би йтися також про залучення спільного взірця. Проте зіставлення текстів здатне доводити безпосереднє використання у молодшому рукописі його старшого попередника⁶⁴.

Наведені різнопланові аналоги окремих деталей мініатюр усіх трьох Євангелій⁶⁵ провадять до висновку про тісніший взаємозв'язок між ними, визначений не тільки належністю до єдиної традиції, а й очевидними ближчими докладнішими пов'язаннями аналізованого та Лавришівського кодексів, стосовно яких може йтися навіть про відтворення – коли не безпосереднє, то опосередковане – в молодшому з них старшого чи його протографа⁶⁶.

Докладніше зіставлення усіх чотирьох мініатюр, переконуючи в роботі над оздобленням кодексу двох різних митців, вказує на актив-

⁶³ Кольорову репродукцію див.: Запаско Я. П. Пам'ятки ... С. 232.

⁶⁴ Це зауважив при вивченні рукопису Лавришівського Євангелія: Мойсієнко В. Протографи і мова Лавришівського Євангелія. *Лавришівське Євангеліє XIV століття*. С. 438, 449. Докладніше аргументування такої взаємозалежності наведено: Його ж. Церковнослов'янська мова української редакції в Галицько-Волинському Євангелії. (див. у цьому виданні, с. 499).

⁶⁵ Відзначеного в давнішій літературі такого взаємозв'язку зовсім не відображено у новішому російському зверненні до мініатюр, див.: Государственная Третьяковская галерея. С. 51–57.

⁶⁶ Привернуто увагу також до певного однакового пропуску тексту аналізованого, Лавришівського та Холмського Євангелій, здатного вказати на спільний протограф та безперечний взаємозв'язок усіх трьох кодексів: Гнатенко Л. Лавришівське Євангеліє – пам'ятка литовсько-руської книжної писемності та історії. *Лавришівське Євангеліє XIV століття*. С. 393.

ність у середовищі, де переписано й оздоблено цей аристократичний рукопис, принаймні двох майстрів високого фахового рівня з виразно відмінним індивідуальним родоводом та характером професійної діяльності. Їх різноманітність здатна додатково наголосити на своєрідності осередку, в якому повинні були функціонувати так відмінні творчі індивідуальності. Втім самі мініатюри на актуальному етапі їх сприйняття не здатні якось виразніше долучитися до пояснення цієї очевидної проблеми, як і виявити можливі обставини появи самого кодексу. Його характер однозначно вказує на призначення для середовища еліт, проте конкретизувати сам цей висновок поки немає змоги. Зазначене новіше намагання персоніфікувати замовника чи адресата в дружині князя Романа Мстиславовича не засноване на переконливих аргументах і запропоноване як винятково здогадне, нічим безпосередньо не підтверджене. В авторові мініатюр євангелістів Івана та Матвія за всіма засвідченими особливостями індивідуального почерку випадає вбачати носія класичної візантійської традиції. Особа іншого виконавця не виглядає настільки однозначно. Проте його західні пов'язання, про які твердила О. Попова, особливо в новіших висловлюваннях, розвинутих без докладнішого заглиблення як до стилістики, так і контексту виникнення мініатюр, здатні видатися перебільшеними. Індивідуальність майстра цілком вміщується до сприйнятного в річищі еволюції візантійської традиції і можливі інорідні елементи навряд чи випадало би бачити настільки істотними. Що ж до самого мотиву кручених стовпців, якому цілком здогадно на підставі віддаленої аналогії приписано можливий німецький родовід, то при актуальній малочисельності тодішньої мистецької спадщини та його наявності вже немало переосмисленим також і в Лавришівському Євангелії, пропонувати «остаточні»

висновки було б передчасним. Зрештою, оскільки зазначене німецьке малярство теж виводиться від безперечної візантійської основи, ніщо не спроможне виключити можливості саме такого кінцевого родоводу аналізованого мотиву й там.

Виразна візантійська зорієнтованість стилістики мініатюр спроможна вказати на походження рукопису із середовища, позначеного присутністю майстрів не тільки загальної візантійської орієнтації, а й так само візантійського походження. У зверненнях до скромної найдавнішої спадщини західноукраїнського книжкового малярства XIII ст., це тема не нова. Проте, за обмеженості відповідного автентичного доробку, досі вона ніколи не була об'єктом докладнішого всебічного вивчення й не отримала адекватного навіть сприйняття, не те що пояснення. У дотеперішній літературі не рідкість судження про присутність візантійських майстрів на західноукраїнських землях та їх діяльність у місцевому середовищі на початку XIII ст.⁶⁷ Однак, як показав перегляд наведених з цього приводу поглядів при дослідженні проблеми походження Службника першого переми-

⁶⁷ Див., зокрема: Попова О. С. Галицко-волинские миниатюры... С. 284; Пуцко В. Г. Візантійські шляхи давньоруського мистецтва. *Археологія*. Київ, 1991. № 2. С. 35; Його ж. Службник... С. 15; Его же. Хутынские произведения-реликвии первой трети XIII в. *Новгородский исторический сборник*. Вып. 10(20). Санкт-Петербург, 2005. С. 64. З'явилося навіть таке цілком «здогадне» твердження про походження мініатюр згаданого Службника першого перемишльського єпископа Антонія: «Не исключено, что они были исполнены греческим художником, находившимся в окружении императора Алексея III Комнина, получившего убежище при дворе князя Романа Мстиславича после захвата Константинополя крестоносцами в 1204 г.», див.: Гордиенко Э. А. Варлаам Хутынский и архиепископ Антоний в жизни и в мистериях. *Древняя Русь: Вопросы медиевистики*. 2004. № 2(16). С. 23. Однак новіші дослідження відкидають версію про перебування імператора в Галичі; окрім того, згідно з наявними відомостями, йому ніяк не випало покидати тоді Константинополь у прийнятому в наведеному висловлюванні «мистецькому супроводі». Див. з цього приводу: Александрович В. Службник... С. 174, прим. 22.

шльського єпископа Антонія, усі висловлені досі відповідні міркування не тільки не спираються на адекватне осмислення історичної ситуації на західноукраїнських землях зазначеного періоду, а й навіть на незрозумілий спосіб схильні відверто відкидати її зафіксований у літописному викладі реальний перебіг. Внаслідок цього вони незмінно виявляються надто поверховими за своєю суттю та, фактично, – цілком помилковими⁶⁸. Неодноразово засвідчені переконання про діяльність у регіоні на самому початку століття візантійських майстрів, зокрема при княжому дворі, схильні цілковито ігнорувати місцеві історичні реалії періоду після загибелі в червні 1205 р. засновника Галицько-Волинської держави князя Романа Мстиславовича. За малолітства його наступника, чотирирічного на той час князя Данила Романовича, в посталій ситуації ні про які мистецькі ініціативи та запрошення майстрів зовні йтися не могло. Як відомо, сам малолітній князь разом із молодшим братом Васильком та матір'ю упродовж цілого десятиліття перебував у мандрах, втім немало й за кордоном, насамперед в Угорщині, не мав навіть сталої резиденції⁶⁹ й ситуація почала прибирати ознак стабілізування щойно з утвердженням юного князя 1215 р. у батьківській столиці – Володимирі⁷⁰. За таких

⁶⁸ Александрович В. Служебник... С. 197–205.

⁶⁹ Ипатьевская летопись. Стб. 717–730. У літературі цей період історії Галицько-Волинської держави на підставі літописних відомостей та супутніх джерел докладніше розглянуто: Грушевський М. Історія... С. 17–37; Dąbrowski D. Daniel Romanowicz... S. 33–84. Пор. також: Войтович Л. Галицька спадщина: перший етап // Александрович В., Войтович Л. Король... С. 37–54; Александрович В. «Угорське підданство» короля Данила Романовича. *Княжа доба: історія і культура*. Львів, 2019. Вип. 13 / Відп. ред. В. Александрович. С. 159–186.

⁷⁰ Ипатьевская летопись. Стб. 731. До значення цього володимирського моменту в біографії короля Данила Романовича та історії його держави увагу привернуто: Aleksandrowycz W. Sztuka XIII-wiecznego Chelma. Zasadnicze problemy badawcze. *Do piękna nadprzyrodzonego. Sesja naukowa na temat rozwoju sztuki sakralnej od X do XX wieku*

Святий Василій Великий. Святий Іван Золотоустий.
Мініатюри Служебника перемишльського єпископа Антонія

загальновідомих і цілком очевидних обставин твердити про якусь істотнішу «мистецьку активність», звісно, зовсім зайве.

Щодо самого Служебника, то докладніше вивчення вірогідних обставин його походження привело до висновку про можливість спорядження цього невеликого елітного рукопису на початку 1220 р. у Києві із вірогідним залученням майстрів, зайнятих при митрополичому дворі⁷¹. Такий здогад здатна обґрунтувати насамперед

na terenie dawnych diecezji chełmskich Kościoła rzymskokatolickiego, prawosławnego i grecko-katolickiego. Chełm, 2003. T. 1: Referaty. S. 56; Його ж. Володимир часів князя Данила Романовича. Вступні нотатки до неопцінованого періоду історії міста. Минуле і сучасне Волині та Полісся: Володимир Волинський в історії України та Волині. Збірник наукових праць. Матеріали XIV Волинської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 13-й річниці Незалежності України та 680-й річниці надання Володимирові-Волинському Магдебурзького права, м. Володимир-Волинський, 2004 р. Луцьк, 2004. С. 3.

⁷¹ Александрович В. Служебник... С. 205.

лише посередньо, проте переконливими аргументами засвідчена його належність першому владиці новоутвореної Перемишльської єпархії⁷². Стосовно ж Євангелія – при відсутності будь-яких відомостей про створення та побутування кодексу аж до другої половини XVII ст. – потенційні висновки можуть вибудовуватися винятково на підставі об'єктивно менше вимовних даних – як результатів вивчення самого рукопису, так і його мистецького оздоблення та їх потенційного загального контексту. Шлях, природно, значно складніший і не так «показово результативний». За актуального стану сприйняття та осмислення тогочасного мистецького доробку, як і книжкової спадщини разом з її широким історичним контекстом, немає змоги опрацювати та запропонувати обґрунтовані переконливі й прийнятні підстави для з'ясування конкретного походження унікального рукописного кодексу, цикл мініатюр якого слушно сприймається однією з вершин української книжкової ілюстрації пізньої княжої доби.

Водночас відкриття можливості київського походження Службника вперше здатне поставити питання про потенційний київський внесок до того явища, яке досі сприймалося винятково в західно-українському контексті. Така ймовірність, відкидаючи традиційне незмінно попереднє та поверхове сприйняття відповідних рукописів у звичному контексті «галицько-волинської» дійсності, для цього, як виявляється при докладнішому зверненні до неї самої, не зовсім придатної, провадить до необхідності докладнішого осмислення спадщини рукописної книги княжої доби, насамперед тих її позицій, які до-

⁷² Конкретним переконливим доказом здатне сприйматися відсилання у ектеніях як до архієпископа, так і єпископа. На не зауважений давніше важливий останній факт вказано: Александрович В. Службник... С. 182.

тепер подавалися винятково західноукраїнськими. Втім і у фактично неprisутньому при дотеперішніх зверненнях до неї ширшому загальноукраїнському, тобто найперше київському контексті.

Окрім мініатюр, Євангеліє прикрашають також інші, скромніші елементи мистецького оздоблення – одинока заставка, заголовки та різномірні численні ініціали, у сукупності здатні слугувати хоч і скромнішим, проте по-своєму вартісним доповненням до мініатюр як головного мистецького акценту унікального рукописного кодексу.

Рукопис має тільки одну заставку на ширину усієї сторінки на самому початку перед текстом Євангелія від Івана на Великодну Неділю (К-5348, 2). Вона виявилася значною мірою знищеною, зокрема втрачена майже вся її права половина, де вціліли тільки скромні залишки золота, насамперед при горішньому та правому обрамленні, а також зовсім незначні вкраплення притемненої голубої фарби. Ліва сторона заставки збереглася стосовно краще, хоча так само зі значними осипами як золота, так і фарб – окрім голубої тут використано ще також червоно-коричневу. На підставі доступних елементів рисунок можна реконструювати як симетричного характеру композицію з недрібним декоративним орнаментальним заповненням зразка заставок Службника перемишльського єпископа Антонія зі ще узагальненіше потрактованими декоративними формами. За наявними деталями випадає здогадуватися про присутність трьох стилізованих декоративних елементів, з яких за актуального стану вгадується лише лівий із підкресленими червоно-коричневою фарбою та невеликими вкрапленнями голубої, виконаними золотом широкими завитками. Заставка обмежена зовні простим обрамленням з виконаних на загальному золотому тлі чорною фарбою двох незначно віддалених тонких паралельних ліній. Від долу її «підтримує» написаний великими, узагаль-

нено трактованими літерами золотом із тонким чорним обведенням рядок заголовка, продовжений наступним рядком невеликих писаних червоною фарбою літер з перенесеним до третього рядка прикінцевим відсиланням до конкретного Євангелія. Заголовок Євангелія від Матвія виконано в один рядок літерами, близькими до заголовка Євангелія від Івана, проте з виразною перевагою червоної фарби над золотом. Ініціали тут спершу запропоновано того ж рисунка. В межах єдиної стосовної схеми рисунок поодиноких літер подає виразні варіанти, що наочно засвідчують дві версії ініціала Р (арк. 42зв.) та ще краще – В (арк. 43, 50зв., 56зв.).

Заданий у заставці та заголовку тон золотого оздоблення продовжують виконані так само золотом з окресленням невеликі, здебільшого висоти двох рядків ініціали. Лише мальований золотом і синьою фарбою простих форм початковий ініціал И (арк. 2) дорівнює висоті чотирьох рядків. Йому відповідає писаний так само золотом і червоною фарбою з чорним контуром майже знищений ініціал Б до наступного читання на звороті того ж аркуша. Проте ініціал до третього читання (арк. 3) уже дорівнює тільки трьом рядкам висоти. Але нормою для цієї частини тексту стає висота в два рядки, вперше вжита в ініціалі В (арк. 5). Усіх їх, як і наступні, писано червоною фарбою на золоті. Однак уже в цій частині тексту з'являються писані самою тільки червоною фарбою ініціали як А (арк. 20) з мінімальним вкрапленням золота чи навіть без нього, хоча ініціали на золоті наявні й далі. В ініціалі Р (арк. 39зв., 45зв.) для обведення використано також синю фарбу, що в Євангелії від Івана далі повторено ще раз (арк. 40). Арк. 49 вперше пропонує дві тонкі літери, виконані тільки червоною фарбою. Далі обидва варіанти ініціалів – із золотом та без нього – без певної системи виступають немов паралельно.

У читаннях Євангелія від Луки заголовки із золотим залучено в двох версіях В (арк. 91зв.) на звороті мініатюри. Далі наявні уже тільки ініціали, рисовані самою червоною фарбою. Серед інших скромніших привертає увагу дещо докладніше опрацьований ініціал Р з ретельніше розробленою основою (арк. 102зв.) Він дорівнює трьом рядкам, оскільки знаходиться при трьох долішніх рядках тексту.

Заголовок до Євангелія від Марка написаний невеликими червоними і чорними – поперемінно – літерами простого рисунка. Ініціали навіть на початку читань – прості, рисовані винятково червоною фарбою. На арк. 162зв. червоний рисунок ініціала скромно доповнює синя фарба, якою зроблено своєрідний підклад для вміщеного вище заголовка, що надалі стає звичною нормою. На арк. 165 з'являється ініціал В висотою в три рядки, намальований зеленою фарбою. На арк. 166зв. до петлі ініціала Р вписане виконане з винятковим реалізмом чорною фарбою фронтально зображене обличчя юнака з кількома космиками волосся над чолом. На арк. 169зв. вперше червоною фарбою зображено ініціал В висотою в чотири рядки з петлями, утвореними меншим і більшим ретельно прорисованими стилізованими листками. На арк. 170 площинно червоною фарбою виконано аналогічний ініціал відмінного, не зовсім майстерного рисунка. На арк. 175зв. заголовок читання Великого Четверга сформовано більшими контурними червоними літерами, а в ініціалі Р висотою майже п'яти рядків повертається золото. Від арк. 181 поширюється новий варіант рисованих червоною фарбою сухуватих за виконанням ініціалів. Від арк. 183 для них залучається темніша фарба. На арк. 187зв. у долішній частині ініціала з'являється голова грифона з невеликим крилом. На арк. 196зв. вміщено ретельно нарисований червоним чорнилом висотою у три рядки ініціал В,

Арк. 166зв.

Арк. 169зв.

Арк. 198

Арк. 196зв.

у долішній частині якого знаходиться горизонтально відхилена ліворуч голова фантастичної істоти. Горішню петлю творить тонкий тулуб аналогічної істоти, яка «перекушує» скошений нахилений вертикальний елемент літери. Ініціал В на арк. 189 потрактовано як звернуту догори з широкої трикутної основи голову грифона з крилом від потилиці; з його пащі виростає коротка вертикаль лівої сторони літери, яку кусає голова грифона, що нею завершено долішню частину горішньої петлі літери. На арк. 196зв. ініціал В формують голова звернутого тулубом ліворуч птаха з відхиленими праворуч хвостом і головою на високій тонкій опереній шії. Ініціал В на арк. 198 зображено у вигляді звернутого тулубом ліворуч птаха з відхиленим праворуч хвостом й повернутою так само праворуч та ніби перевернутою головою. До невеликої петлі переданого лише контуром ініціала Р на звороті того ж аркушу вписано досить схематично виконане обличчя. Рисунковий ініціал В на арк. 202 відзначає маленька горішня петля, утворена загнутим до переду догори декоративним трілисником, розбудована долішня з відхиленим праворуч гострим долішнім кутом, прикрашена декоративним круглого рисунку завитком із чотирма відростками назовні з легко потовщеними кінцями. Долішню петлю В на арк. 203зв. формує стилізований листок, а здрібнена горішня потрактована як мініатюрна голова

Арк. 202

Арк. 209зв.

Арк. 213

Арк. 218зв.

птаха на тонкій шії, звернута від долу до горішньої лінії петлі. Ліву петлю перекладини И на арк. 204зв. формує обвитий навколо лівого вертикального елемента літери тонкий дракон, який кусає посередині праву вертикаль літери. Спрощена в трактуванні грифона версія ініціала вміщена на арк. 208зв. Долішню петлю В на арк. 205зв. утворює обв'язаний тонким хвостом посередині навколо вертикалі грифон, повернута ліворуч голова якого кусає праву сторону основи вертикалі. На арк. 209зв. ініціал В пригадує істоту з повернутим хвостом ліворуч, тулубом птаха і піднятою догори звіриною головою, у розкритій пащі якої вміщено укладену з плетінки декоративну парасолеподібну форму. Близький за вирішенням, хоча й відмінного, немало простішого виконання, є ініціал В на арк. 212зв. зі здрібненим тулубом, побільшеною головою й розбудованим догори складного рисунка вертикаллю, права підсилена сторона завершення якої закінчена спрощено прорисованим трилисником на зразок залученого в ініціалі на арк. 202. Скромніший рисунок цього мотиву з іншим завершенням запропоновано на арк. 213. Ініціал В на арк. 217зв. є ніби варіантом ініціала на арк. 196зв. Ще інша, немало відмінна версія залучена на арк. 218. Останній багатше опрацьований ініціал Р на арк. 218зв. вирішено як невисоку тонку колону, увінчану високо зрізаним, звершеним від долу, скромно розвинутим трилист-

ником опліччям із фронтально зображеною досить реалістично потрактованою головою юнака на масивній короткій шії із широко розплющеними очима, обведеними двома тонкими лініями над чолом і зовні побільшеними завитками волосся.

Відзначена близькість Євангелія на підставі мовного аналізу до Лавришівського, скромніше продовжена у відкликанні до поодиноких мотивів у зображеннях євангелістів, не отримала виразнішого відкликання в інших елементах оздоблення, а втім – в ініціалах. Окремі з них виказують винятково віддалену подібність як можливий розвиток тих самих мотивів. Для прикладу можна вказати ініціал В на арк. 202 та 70зв. Лавришівського Євангелія. Але при цьому може йтися хіба що про подібність окремих надто далеких дрібніших деталей. Проте загалом, як і в портретах євангелістів, можна твердити лише про нечисленні немало віддалені зразки, в чомусь насамперед збіжні за іконографією в окремих скромніших деталях. Ініціали Лавришівського Євангелія пропонують зовсім іншу, свою власну систему, притаманну вже безпосередньо часові його виникнення, засвідчуючи, зокрема, довготривалий процес еволюції традиції на місцевому ґрунті.*

* Висловляю щиру подяку Людмилі Гнатенко та Віктору Мойсієнку за сприяння в роботі над цим дослідженням.

Галицько-Волинське Євангеліє: Основна бібліографія

Публікації тексту

Дурново Н. *Хрестоматия по истории русского языка. Пособие для преподавания русского языка в высших учебных заведениях*. Выпуск I. Памятники XI–XV веков. Москва, 1914. С. 14–15.

Соболевский А. И. Прибавления III. Очерки из истории русского языка. Ч. 1-я. *Университетские известия*. К., 1884. № 6. С. 22–28.

Те саме: Соболевский А. И. *Труды по истории русского языка*. Т. 1. Очерки из истории русского языка. Лекции по истории русского языка / Предисл. и коммент. В. Б. Крысько. – Москва: Языки славянских культур, 2004. С. 179–185.

Дослідження

Александрович В. *Українське малярство XIII–XV ст.* Львів, 1995. С. 67, прим. 46. (Студії з історії українського мистецтва, 1).

Александрович В. *Мистецтво Галицько-Волинської держави*. Львів, 1999. С. 46–47.

Владимиров П. В. Обзор южно-русских и западно-русских памятников письменности от XI до XVII ст. *Чтения в историческом обществе Нестора Летописца*. К., 1890. Кн. IV. С. 112.

Волков Н. В. *Статистические сведения о сохранившихся древнерусских книгах XI–XIV веков и их указатель*. Санкт-Петербург, 1897. С. 34, 52 (Памятники древней письменности, СХХІІІ).

Воронин Н. Н., Лазарев В. Н. Искусство западно-русских княжеств. *История русского искусства*. Москва: Изд-во АН СССР, 1953. Т. I. С. 314, 316.

Воскресенский Г. А. *Евангелие от Марка по основным спискам четырех редакций рукописного славянского евангельского текста с различениями из ста восьми рукописей Евангелия XI–XVI вв.* Сергиев Посад, 1894. С. 42.

Те саме: *Характеристические черты четырех редакций славянского перевода Евангелия от Марка по ста двенадцати рукописям Евангелия XI–XVI вв.* Москва, 1896. С. 34.

Гнатенко Л. Лавришівське Євангеліє – пам'ятка литовсько-руської книжної писемності та історії. *Лавришівське Євангеліє XIV століття. Видання факсимільного типу. Дослідження*. К.: Горобець, 2018. С. 393.

Гнатенко Л. А., Мойсієнко В. М. Кодикологічно-палеографічні та фонетичні особливості Лавришівського Євангелія. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2020. Вип. 25. С. 148–162.

Государственная Третьяковская галерея. *Каталог собрания. Лицевые рукописи XI–XIX веков. Книга первая. Лицевые рукописи XI–XVII веков* / Авт. вступ. ст. Е. В. Гладышева, Н. В. Розанова; авт.-сост. каталога: Е. В. Буренкова, Е. В. Гладышева, Л. В. Нерсисян, Н. В. Розанова, Е. М. Саенкова, Г. П. Чинякова. Москва: Сканрус, 2010. С. 12–13, 43–57 (№ III) (Древнерусское искусство X–XVII веков. Иконопись XVIII–XX веков; т. 2, кн. 1).

Дурново Н. *Введение в историю русского языка. Ч. I. Источники*. Brno, 1927. с. 44. (Spisy filosofické fakulti Masarykovy University v Brně. Číslo 20).

Те саме. Москва: Наука, 1969. С. 68.

Евангелие от Иоанна в славянской традиции / Изд. подг. А. А. Алексеев, А. А. Пичхадзе, М. Б. Бабицкая, И. В. Азарова, Е. Л. Алексеева, Е. И. Ванеева, А. М. Пентковский, В. А. Ромодановская, Т. В. Ткачева. Санкт-Петербург: Российское библейское общество, 1998. С. 73. (Novum Testamentum palaeoslovenice, I).

Евангелие от Матфея в славянской традиции / Изд. подг. А. А. Алексеев, И. В. Азарова, Е. Л. Алексеева, М. Б. Бабицкая, Е. И. Ванеева, А. А. Пичхадзе, В. А. Ромодановская, Т. В. Ткачева. Санкт-Петербург: Российское библейское общество, 2005. С. 9. (Novum Testamentum palaeoslovenice, II).

Жолтовський П. М. Мініатюра XIV – першої половини XVII ст. *Історія українського мистецтва*: в 6 т. К., 1967. Т. 2. Мистецтво XIV – першої половини XVII ст. С. 325–325, іл. 228.

Жуковская Л. П. Типология рукописей древнерусского полного апракоса XI–XIV вв. В связи с лингвистическим изучением их. *Памятники древнерусской письменности. Язык и текстология*. Москва: Наука, 1968. С. 328.

Жуковская Л. П. Рукописи полного апракоса Милятинского класса. *Памятники русского языка. Вопросы исследования и издания*. Москва: Наука, 1974. С. 60.

Жуковская Л. П. *Текстология и язык древнейших славянских памятников*. Москва: Наука, 1976. С. 310, 364.

Запаско Я. П. Матеріали до вивчення української рукописної орнаментики. *Матеріали з етнографії та мистецтвознавства*. К., 1959. Вип. 4. С. 131–132.

Запаско Я. П. *Орнаментальне оформлення української рукописної книги*. К.: Вид. АН УРСР, 1960. С. 47, прим. 2.

Запаско Я. П. Рукописна книга як попередник української друкованої книги. *З історії книги на Україні* / відп. ред. С. К. Гутнянський. К.: Наукова думка, 1978. С. 82.

Запаско Я. Скрипторій волинського князя Володимира Васильковича. *Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка*, Т. ССХХV. Праці історично-філософської секції. Львів, 1993. С. 191–193.

Запаско Я. П. *Пам'ятки книжкового мистецтва: Українська рукописна книга*. Львів: Світ, 1995. С. 239–242.

Запаско Я. П. *Доброписці славні тоді були. Нариси з історії українського рукописного мистецтва*. Львів: Афіша, 2003. С. 57.

История Украинской ССР: в 10 т. К.: Наук. думка, 1982. Т. 2: Развитие феодализма. Нарастание антифеодальной и освободительной борьбы (вторая половина XIII – первая половина XVII в.). С. 214.

Карский Е. Ф. *Славянская кирилловская палеография*. Ленинград, 1928. С. 45.

Те саме. Москва: Наука, 1979. С. 45.

Колесса О. *Погляд на історію української мови. Інавгураційний вистав, виголошений в Українському в. університеті в Празі дня 23 жовтня 1921*. Прага, 1924. С. 10.

Лазарев В. Н. *История византийской живописи*. Москва: Искусство, 1947. Т. I. Текст. С. 182, 243–244.

Те саме. Москва: Наука, 1986. С. 143, 244.

Логвин Г. Н. *По Україні. Стародавні мистецькі пам'ятки*. К.: Мистецтво, 1968. С. 269.

Логвин Г. Живопис Волині XI–XIV ст. *Образотворче мистецтво*. 1972. № 1. С. 23.

Логвин Г. Н. *З глибин. Давня книжкова мініатюра XI–XVIII століть*. К.: Дніпро, 1974. С. 122, 124, 126, іл. XV–XVI на с. 38–40.

Логвин Г. *Украинское искусство X–XVIII вв.: очерк*. Москва: Искусство, 1963. С. 108–109, рис. 55.

Лосева О. В. Периодизация древнерусских месяцесловов XI–XIV в. *Древняя Русь. Вопросы медиевистики*. 2001. № 4. С. 19, 26, 33.

Лосева О. В. *Русские месяцесловы XI–XIV вв.* Москва: Памятники исторической мысли, 2001. С. 92, 122.

Любашенко В. Церковні рукописи Галицько-Волинської Русі XII–XIV століть: спроба узагальнення. *Княжа доба: історія і культура*. Львів, 2011. Вип. 5. С. 73–75.

Майоров А. В. Древнерусское рукописное евангелие апракос из собрания Государственной Третьяковской галереи: к вопросу о датировке и атрибуции. *Вопросы музеологии*. Санкт-Петербург, 2010. № 1. С. 160–166.

Майоров А. В. *Русь, Византия и Западная Европа: Из истории внешнеполитических и культурных связей XII–XIII вв.* Санкт-Петербург: Дмитрий Буланин, 2011. С. 432–442 (*Studiorum slavica orbis*. Вып. 1).

Міляєва Л., Логвин Г. *Українське мистецтво XIV – першої половини XVII століть*. К.: Мистецтво, 1963. С. 27–28.

Мойсієнко В. Протографи і мова Лавришівського Євангелія. *Лавришівське Євангеліє XIV століття. Видання факсимільного типу. Дослідження*. К.: Горобець, 2018. С. 432–450.

Нариси з історії українського мистецтва / під. ред. В. Г. Заболотного. Київ: Мистецтво, 1966. С. 39.

Некрасов А. *Очерки из истории славянского орнамента. Человеческая фигура в русском тератологическом рукописном орнаменте XIV века*. [Санкт-Петербург,] 1914. С. 34–35. (Памятники древней письменности и искусства, 183).

Некрасов А. И. *Возникновение московского искусства*. Ленинград: Институт археологии и искусствознания РАНИОН, 1929. Т. 1. С. 190–191, рис. 81–84.

Некрасов А. И. *Древнерусское изобразительное искусство*. Москва: ИЗОГИЗ, 1937. С. 143, 391, рис. 91 (на с. 142).

Покровский А. А. Древнее Псковско-Новгородское письменное наследие. Обзорение пергаменных рукописей Типографской и Патриаршей Библиотек в связи с вопросом о времени образования этих книгохранилищ. *Труды пятнадцатого археологического съезда в Новгороде*. 1911. Москва, 1916. Том II. С. 238, 248–249, 263.

Те саме: Москва, 1916. С. 26, 26–37, 51 (Отдельный оттиск из II тома Трудов пятнадцатого археологического съезда в Новгороде).

Попова О. С. Галицко-волинские миниатюры раннего XIII века (к вопросу о взаимоотношении русского и византийского искусства). *Древнерусское искусство. Художественная культура домонгольской Руси*. Москва, 1972. С. 283–315.

Попова О. С. Русская книжная миниатюра XI–XV вв. *Древнерусское искусство. Рукописная книга. Сборник третий*. Москва: Наука, 1983. С. 26, 28, илл. на с. 19

Попова О. С. *Византийские и древнерусские миниатюры*. Москва: Индрик, 2003. С. 123–151, 269–270, илл. 137–141.

Предварительный список славяно-русских рукописей XI–XIV вв., хранящихся в СССР / сост. Шеламанова Н. Б. *Археографический ежегодник за 1965 год*. Москва: Наука, 1966. С. 221 (№ 581).

Пуцко В. Г. Иллюминированная древнерусская книга XI–XIII в. *Древняя Русь. Вопросы медиевистики*. 2001. № 3(5). С. 50, 53.

Пуцко В. Ілюмінування рукописної книги. *Історія українського мистецтва*: у 5 т. / гол. ред. Г. Скрипник. К. 2010. Т. 2: Мистецтво середніх віків. С. 953–954, іл. на с. 954–955.

Розанова Н. Древнерусские рукописи в собрании Государственной Третьяковской галереи. *Вопросы русского и советского искусства: материалы научных конференций* / Государственная Третьяковская галерея. Москва: Советский художник, 1971. Вып. 2. С. 6–48.

Сарабьянов В. Д., Смирнова Э. С. *История древнерусской живописи*. Москва: Изд-во Православного Свято-Тихоновского гуманитарного университета, 2007. С. 225, 227.

Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР. XI–XIII вв. / Ред. кол.: Л. П. Жуковская (отв. ред.), Н. Б. Тихомиров, Н. Б. Шеламанова. Москва: Наука, 1984. С. 167–168.

Сморонг-Ружицька М. Художнє оздоблення Лавришівського Євангелія. *Лавришівське Євангеліє XIV століття. Видання факсимільного типу. Дослідження*. К.: Горобець, 2018. С. 427.

Соболевский А. И. Очерки из истории русского языка. Ч. 1-я. *Университетские известия*. К., 1884. № 10. С. 11–16.

Те саме: К., 1884. С. 11–16 (оттиск из «Университетских известий» 1884 г.).

Те саме: Соболевский А. И. *Труды по истории русского языка*. Т. 1. Очерки из истории русского языка. Лекции по истории русского языка / Предисл. и коммент. В. Б. Крысько. – Москва: Языки славянских культур, 2004. С. 11–16.

Соболевский А. И. *Лекции по истории русского языка*. К., 1888. С. 12 (оттиск из «Университетских известий» 1888 г.).

Те саме: Соболевский А. И. *Труды по истории русского языка*. Т. 1. Очерки из истории русского языка. Лекции по истории русского

языка / Предисл. и коммент. В. Б. Крысько. – Москва: Языки славянских культур, 2004. С. 13.

Соболевский А. И. Источники для знакомства с древнекиевским говором. [рец.] Четыре критико-палеографические статьи. Приложение к Отчету о присуждении Ломоносовской премии за 1883 год. И. В. Ягича. С 3 литогр. табл. СПб, 1884. *Журнал Министерства народного просвещения*. 1885. Ч. 237, февраль, с. 350–351.

Те саме: Соболевский А. И. Труды по истории русского языка. Т. 2. Статьи и рецензии / сост., подг. текста, предисл., коммент. и указ. В. Б. Крысько. – Москва: Языки славянских культур, 2006. С. 444–445.

Соболевский А. И. Новый труд г. Стасова. [Рец.] Славянский и восточный орнамент по рукописям древнего и нового времени. Собрал и исследовал В. Стасов. СПб, 1884–1887. *Университетские известия*. 1887. № 5. С. 49–57.

Срезневский И. И. *Древние памятники русского повременного письма (XI–XIV вв.) Общее повременное обозрение*. Санкт-Петербург, 1882. Стлб. 59–60.

Стасов В. В. *Славянский и восточный орнамент по рукописям древнего и нового времени*. Санкт-Петербург, 1887. С. 16, табл. XLIV, № 1–11.

Турилов А. А. Галицко-Волынское Евангелие. *Православная энциклопедия*. М., 2005. Т. 10 (Второзаконие – Георгий). С. 340.

Ухова Т. Б. Книжная миниатюра Древней Руси. *Триста веков искусства: искусство европейской части СССР*. Москва: Искусство, 1976. С. 219–220, рис. 218–219.

Фіголь М. П. *Мистецтво стародавнього Галича*. К: Мистецтво, 1997. С. 171–173.

Фрис В. Галицько-волинська книга XIII ст. *Княжа доба. Історія і культура*. 2007. № 1. С. 214.

Шахматов А. А. *Исследования в области русской фонетики*. Варшава, 1893. С. 23, 25–26 и сл.

Шахматов А. А. *Курс истории русского языка* (читан в С.-Петербургском ун-те в 1908 уч. г.): Введение. 2-е [литограф.] изд. Санкт-Петербург, 1910–1911. С. 256–258.

Шляпкин И. А. *Русская палеография по лекциям, читанным в императорском Санкт-Петербургском археологическом институте*. Перепечатано с изданий слушателей 1905–1907 гг. с разрешения, но без просмотра автора. Санкт-Петербург, 1913. С. 99.

Щепкин В. Миниатюра в русском искусстве дотатарского периода. *Slavia. Časopis pro slovanskou filologii*. Praga, 1927–1928. Roč. 6. S. 747.

Ягич И. В. Отчет о присуждении Ломоносовской премии в 1883 году с приложением четырех критико-палеографических статей (с тремя литограф. таблицами). *Сборник Отделения русского языка и словесности императорской Академии наук*. Санкт-Петербург, 1884. Т. 33. С. 100–101, прим. 1.

Те саме: *Четыре критико-палеографические статьи. Приложение к отчету о присуждении Ломоносовской премии за 1883 год. С тремя литограф. таблицами*. Санкт-Петербург, 1884. С. 100–101.

Popova O. *Les miniatures russes du XIe au XVe siècle*. Leningrad: Éditions d'art Aurore, 1975. P. 32–42, il. 15–18.

Smorąg-Różycka M. *Ewangeliarz Ławryszewski*. Kraków, 1999. S. 100–103.

Упорядник Вячеслав Корнієнко

Відомості про авторів

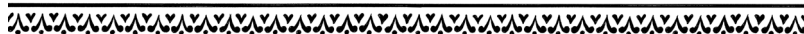
Александрович Володимир – доктор історичних наук, провідний науковий співробітник відділу історії середніх віків Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України (м. Львів, Україна)

Корнієнко Вячеслав – доктор історичних наук, старший науковий співробітник, заступник генерального директора з наукової роботи Національного заповідника «Софія Київська» (м. Київ, Україна)

Мойсієнко Віктор – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Житомирського державного університету ім. Івана Франка (м. Житомир, Україна)

Галицько-Волинське Євангеліє: Факсимільне відтворення рукописної книги	5
<i>Вячеслав Корнієнко</i>	
Галицько-Волинське Євангеліє: історія дослідження рукописної пам'ятки	479
<i>Віктор Мойсієнко</i>	
Церковнослов'янська мова української редакції в Галицько-Волинському Євангелії	499
<i>Володимир Александрович</i>	
Мініатюри Євангелія (ГТГ К-5348) на тлі українського книжкового малярства пізньої княжої доби	549
Галицько-Волинське Євангеліє: основна бібліографія	591
Відомості про авторів	600

ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКЕ ЄВАНГЕЛІЄ

XII століття

Видання факсимільного типу. Дослідження

Фотокопії оригіналу з фондів російської
Державної Третьяковської галереї (К-5348)

Упорядник *архімандрит Онуфрій (Куц)*

Відповідальний редактор *Віктор Мойсієнко*

Художнє оформлення *Василь Васильчиков*

Редагування *Анатолій Ляковський*

Верстка, підготовка оригінал-макета *Володимир Гурович*

Підписано до друку 06.12.2023

Формат 60х90 1/16. Умов. др. арк. 37,75

Видавництво «Горобець»

Вул. Сергія Єсеніна, 24, м. Київ, 03170

Свідоцтво ДК № 2852 від 16.05.2007 р.

Друк і післядрукарські роботи

ТОВ «Майстер книг»

ukrmanuskript.com